

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

**PRAKTIČNI VODIČ KROZ USLOVE
PRIHVATLJIVOSTI**

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Izdavači i organizacije koji su zainteresovani za preštampavanje ovog Vodiča ili za objavljivanje prevoda treba da se obrate na adresu publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2011.
[Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava]

Tekst ovog Vodiča može se preuzeti na adresi www.echr.coe.int (Case-Law/ Jurisprudence – Case-Law Analysis/Analyse jurisprudentielle – Admissibility Guide/Guide sur la recevabilité).

Tekst Vodiča pripremila je Istraživačko odeljenje i on ničim ne obavezuje Sud. Rad na tekstu priveden je kraju u decembru 2009. godine, a sve što je docnije dodato posebno je naznačeno u odgovarajućim napomenama.

SADRŽAJ

UVOD	7
A. Pojedinačna predstavka	8
1. <i>Svrha navedene odredbe</i>	8
2. <i>Status predstavke.....</i>	9
3. <i>Sloboda ostvarivanja prava na predstavku.....</i>	9
4. <i>Obaveze tužene države</i>	11
(a) <i>Pravilo 39 Poslovnika Suda.....</i>	11
(b) <i>Utvrđivanje činjenica.....</i>	11
(c) <i>Istrage</i>	12
B. Status žrtve	12
1. <i>Pojam žrtve.....</i>	12
2. <i>Neposredna žrtva.....</i>	13
3. <i>Posredna žrtva.....</i>	13
4. <i>Smrt žrtve.....</i>	14
5. <i>Gubitak statusa žrtve.....</i>	14
I. PROCESNI OSNOVI NEPRIHVATLJIVOSTI	16
A. Nisu iscrpljeni unutrašnji pravni lekovi	16
1. <i>Svrha pravila</i>	16
2. <i>Primena pravila.....</i>	17
(a) <i>Fleksibilnost.....</i>	17
(b) <i>Poštovanje pravila i rokova unutrašnjeg prava</i>	17
(c) <i>Postojanje nekoliko pravnih lekova</i>	17
(d) <i>Tužba po osnovu suštine.....</i>	18
(e) <i>Postojanje i primerenost.....</i>	18
(f) <i>Dostupnost i delotvornost.....</i>	18
3. <i>Granice primene pravila</i>	19
4. <i>Raspodela tereta dokazivanja</i>	19
5. <i>Procesni aspekti</i>	21
6. <i>Stvaranje novih pravnih lekova.....</i>	21
B. Nepoštovanje roka od šest meseci.....	22
1. <i>Svrha pravila</i>	23
2. <i>Datum od koga počinje da teče rok od šest meseci.....</i>	23
(a) <i>Pravosnažna odluka.....</i>	23
(b) <i>Polazište</i>	24
(c) <i>Dostavljanje odluke</i>	24
(d) <i>Nema dostavljanja odluke.....</i>	24
(e) <i>Pravni lek nije na raspolaganju.....</i>	24
(f) <i>Računanje roka od šest meseci</i>	24
(g) <i>Trajno stanje</i>	25
3. <i>Dan uzimanja predstavke u postupak.....</i>	25
(a) <i>Prvo pismo</i>	25
(b) <i>Razlika između dana pisanja i dana slanja.....</i>	25
(c) <i>Slanje telefaksom</i>	25
(d) <i>Interval posle prvog dopisa</i>	26
(e) <i>Karakterizacija tužbe</i>	26
(f) <i>Naknadne žalbe.....</i>	26

4. <i>Primeri</i>	26
(a) Primenjivost vremenskih ograničenja na procesne obaveze po osnovu člana 2 Konvencije	26
(b) Uslovi za predstavku u sklopu pravila od šest meseci u predmetima koji se odnose na višekratne periode lišenja slobode po osnovu člana 5 stav 3 Konvencije	27
C. Anonimna predstavka	27
1. <i>Anonimna predstavka</i>	27
2. <i>Predstavka koja nije anonimna</i>	27
D. Izlišna predstavka	28
1. <i>Identični podnosioci predavki</i>	28
2. <i>Identične žalbe</i>	28
3. <i>Identične činjenice</i>	29
E. Predstavka koja je već podneta nekoj drugoj međunarodnoj instanci	29
1. <i>Pojam postupka</i>	30
(a) Postupak mora biti javni	30
(b) Postupak mora biti međunarodni	30
(c) Postupak mora biti nezavisan	30
(d) Postupak mora biti sudski	30
2. <i>Procesna jemstva</i>	30
(a) Akuzatorski postupak	30
(b) Zahtevi koji se postavljaju pravosudnom organu	31
3. <i>Uloga postupka</i>	31
(a) Mora postojati mogućnost da se u postupku utvrdi ko je za šta odgovoran	31
(b) Postupak mora imati za cilj prestanak kršenja	31
(c) Delotvornost postupka	32
F. Zloupotreba prava na predstavku	32
1. <i>Opšta definicija</i>	32
2. <i>Dovođenje Suda u zabludu</i>	32
3. <i>Uvredljive formulacije</i>	33
4. <i>Kršenje načela poverljivosti postupka prijateljskog poravnanja</i>	33
5. <i>Predstavka je očigledno zlonamerna ili je lišena bilo kakve realne svrhe</i>	34
6. <i>Ostali slučajevi</i>	34
7. <i>Pristup koji usvaja tužena Država</i>	35

II. OSNOV NEPRIHVATLJIVOSTI U VEZI SA NADLEŽNOŠĆU

SUDA..... 35

A. **Neprihvatljivost *ratione personae***..... 35

1. *Načela*..... 35
2. *Nadležnost*..... 36
3. *Odgovornost i mogućnost pripisivanja krivice*..... 36
4. *Pitanje u vezi sa mogućom odgovornošću Visokih strana ugovornica Konvencije po osnovu činjenja ili nečinjenja povezanih sa njihovom članstvom u nekoj međunarodnoj organizaciji*..... 37

B. **Nespojivost *ratione loci***..... 39

1. *Načela*..... 39
2. *Specifični slučajevi*..... 40

C. Nespojivost <i>ratione temporis</i>	40
1. <i>Opšta načela</i>	40
2. <i>Primena ovih načela</i>	41
(a) Kritični dan u odnosu na ratifikaciju Konvencije ili prihvatanje nadležnosti ustanova Konvencije.....	41
(b) Trenutne činjenice pre ili posle stupanja na snagu ili izjave.....	42
3. <i>Specifične situacije</i>	43
(a) Trajne povrede.....	43
(b) „Nastavljajuća” procesna obaveza po osnovu člana 2 da se istraže nestanci koji su se dogodili pre ključnog datuma.....	43
(c) Procesna obaveza po osnovu člana 2 da se istraži smrt: postupci u vezi sa činjenicama koje su van vremenske nadležnosti Suda.....	44
(d) Uzimanje u obzir prethodnih činjenica.....	44
(e) Postupci u toku ili pritvor koji traje.....	44
(f) Pravo na naknadu za presudu kojom je podnosilac pogrešno oglašen krivim.....	45
D. Nespojivost <i>ratione materiae</i>	45
1. <i>Pojam „građanskih prava i obaveza”</i>	46
(a) Opšti uslovi primenjivosti za član 6 stav 1.....	46
(b) Izraz „spor”.....	46
(c) Postojanje dokazivog prava u unutrašnjem pravnom poretku.....	47
(d) „Građanska” priroda prava.....	49
(e) Privatna priroda nekog prava: materijalna dimenzija.....	49
(f) Proširenje na druge tipove sporova.....	50
(g) Isključena pitanja.....	51
(h) Primenjivost člana 6 na sporedne, a ne na glavni postupak.....	52
2. <i>Pojam „krivične optužbe”</i>	53
(a) Opšta načela.....	53
(b) Primena opštih načela.....	54
Disciplinski postupci.....	54
Upravni, poreski, carinski postupak i postupak za zaštitu konkurencije.....	55
Politička pitanja.....	56
Proterivanje i izručenje.....	56
Različite faze krivičnog postupka, sporedni postupci i naknadni pravni lekovi.....	57
(c) Odnos sa drugim članovima Konvencije ili Protokola uz nju.....	58
3. <i>Pojmovi „privatni život” i „porodični život”</i>	59
(a) Opseg člana 8.....	59
(b) Sfera „privatnog života”.....	59
(c) Sfera „porodičnog života”.....	62
Pravo na roditeljstvo.....	62
U pogledu decu.....	62
U pogledu parova.....	63
U pogledu drugih odnosa.....	63
Materijalni interesi.....	64
4. <i>Pojmovi „doma” i „prepiske”</i>	64
(a) Opseg člana 8.....	64
(b) Obuhvat pojma „dom”.....	64
(c) Primeri mešanja.....	65
(d) Obuhvat pojma „prepiska”.....	66
5. <i>Pojam „imovine”</i>	67
(a) Zaštićena imovina.....	67
(b) Autonomno značenje.....	67
(c) Postojeća imovina.....	67
(d) Potraživanja i dugovi.....	67
(e) Restitucija imovine.....	68
(f) Budući prihod.....	68
(g) Profesionalna klijentela.....	69
(h) Dozvole za poslovanje.....	69
(i) Inflacija.....	69

(j) Intelektualna svojina	69
(k) Deonice preduzeća	69
(l) Povlastice iz socijalnog osiguranja	69

III. NEPRIHVATLJIVOST NA TEMELJU MERITUMA 70

A. Očigledno neosnovana 70

1. <i>Opšti uvod</i>	70
2. „Četvrta instanca“	71
3. <i>Jasno ili očigledno odsustvo povrede</i>	72
(a) Nisu ispoljene proizvoljnost ni nepravličnost	73
(b) Nije ispoljeno odsustvo srazmere između ciljeva i sredstava	73
(c) Ostala relativno nepotrebna substancijalna pitanja	74
4. <i>Nepotkrepljene žalbe: nedostatak dokaza</i>	75
5. <i>Haotične ili nategnute žalbe</i>	76

B. Nije pretrpljena značajna šteta..... 76

1. <i>Predistorija novog kriterijuma</i>	76
2. <i>Domašaj</i>	77
3. <i>Da li je podnositelj predstavke pretrpeo značajnu štetu</i>	77
4. <i>Dve zaštitne odredbe</i>	78
(a) <i>Da li interesi poštovanja ljudskih prava zahtevaju ispitivanje merituma predstavke</i>	78
(b) <i>Da li je predmet propisno razmotren pred nekim domaćim sudom</i>	79

INDEKS PRESUDA I ODLUKA 80

UVOD

1. Sistem zaštite osnovnih prava i sloboda ustanovljen Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava (u daljem tekstu: Konvencija) zasniva se na načelu supsidijarnosti. Zadatak staranja o primeni Konvencije prevashodno je poveren Visokim stranama ugovornicama Konvencije; Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: Sud) treba da interveniše samo onda kada države ne izvršavaju svoje obaveze.

Strazbur počinje da vrši nadzor uglavnom podstaknut pojedinačnim predstavkama, koje Sudu može podneti svaki pojedinac ili pravno lice koji se nalaze u nadležnosti Visoke strane ugovornice Konvencije. Samim tim, izuzetno je širok dijapazon potencijalnih podnosilaca predstavke: pored 800 miliona stanovnika evropskog kontinenta i državljana trećih zemalja koji tu takođe žive ili su u tranzitu, postoje i milioni udruženja, fondacija, političkih stranaka, preduzeća i tako dalje. Da i ne pominjemo ovde ona lica koja, usled ekstrateritorijalnih akata koje su počinile Visoke strane ugovornice Konvencije van svojih teritorija, spadaju u njihovu nadležnost.

Tako je već izvestan broj godina, usled dejstva različitih činilaca, Sud zatrpan pojedinačnim predstavkama (na dan 31. marta 2011. godine u razmatranju je bilo 149.000 predstavki). Ogromna većina tih predstavki (više od 95 posto) bivaju, međutim, odbačene i pre no što se pristupi razmatranju suštine, zato što ne ispunjavaju jedan od kriterijuma prihvatljivosti propisanih Konvencijom. Dva su razlog zbog kojih ovakva situacija izaziva nezadovoljstvo i razočaranje. Prvo, budući da je Sud dužan da odgovori na svaku predstavku, on samim tim nije u mogućnosti da u razumnom roku rešava one predmete koji nalažu ispitivanje suštine, odnosno merituma, pa stoga javnost iz takve situacije ne može da ima nikakvu stvarnu korist. Drugo, neminovno se dešava da desetinama podnosilaca predstavke njihove predstavke budu odbijene, često posle nekoliko godina čekanja.

2. Visoke strane ugovornice Konvencije, kao i Sud i njegov Sekretarijat, neprestano nastoje da iznađu načine za rešavanje ovog problema, kako bi se obezbedilo delotvorno sprovođenje pravde. Jedna od najuočljivijih mera na tom planu jeste usvajanje Protokola br. 14 uz Konvenciju. To, između ostalog, omogućuje da po predstavkama koje su očigledno neosnovane u budućnosti rešava sudija-pojedinac kome pomažu izvestioci koji nisu sudije, a ne odbor od troje sudija. [Protokolom br. 14](#), koji je stupio na snagu 1. juna 2010. godine takođe se uvodi novi kriterijum prihvatljivosti u vezi sa stepenom štete koju je podnosilac predstavke pretrpeo, čime se želelo da se obeshrabre predstavke onih lica koja nisu značajnije oštećena.

Predstavnici 47 zemalja-članica Saveta Evrope, koji su svi obavezani Konvencijom, sastali su se 19. februara 2010. godine u Interlaken u Švajcarskoj kako bi razmotrili budućnost Suda i, pre svega, problem velikog broja zaostalih predmeta koji je direktna posledica ogromnog broja neprihvatljivih predstavki. Oni su u [svečanoj izjavi](#) potvrdili da Sud ima centralnu ulogu u evropskom sistemu zaštite osnovnih prava i sloboda i obavezali su se da će poboljšati njegovu delotvornost uz istovremeno očuvanje načela pojedinačnih predstavki

3. Ideja da se potencijalnim podnosiocima predstavki pruže sveobuhvatne i objektivne informacije o samom postupku podnošenja predstavke i o kriterijumima prihvatljivosti izričito je navedena u tački C-6 (a) i (b) Deklaracije iz Interlakena. U istom tom kontekstu treba sagledavati i ovaj praktični vodič kroz uslove prihvatljivosti pojedinačnih predstavki. Osnovna je svrha ovog vodiča da predoči jednu jasniju i detaljniju sliku uslova prihvatljivosti, pre svega radi maksimalnog mogućeg smanjenja broja predstavki koje nemaju nikakvog izgleda da dovedu do odluke o meritumu i, drugo, da se obezbedi da one predstavke koje nalažu razmatranje suštine prođu test prihvatljivosti. Kako zasad stoje stvari, u većini predmeta koji polože taj test prihvatljivost i meritum se razmatraju u isto vreme, čime se čitav postupak pojednostavljuje i ubrzava.

Ovo je opsežan i detaljima bogat dokument koji je pre svega namenjen pravnicima, a posebno onim pravnicima koji bi mogli biti pozvani da zastupaju podnosiocima predstavke pred Sudom. Drugi dokument, znatno manji po obimu i uži po sadržaju, napisan jezikom koji nije usko stručan, poslužiće kao učilo namenjeno širem i ne toliko upućenom krugu čitalaca.

Ti kriterijumi prihvatljivosti koji su navedeni u članu 34 (pojedinačne predstavke) i članu 35 (uslovi prihvatljivosti) Konvencije razmotreni su u svetlosti sudske prakse Suda u Strazburu. Potpuno je prirodno da se neki pojmovi, kao što su rok od šest meseci i, u nešto manjoj meri, iscrpljenost unutrašnjih pravnih lekova, znatno lakše definišu nego drugi kao što su, na primer, izraz „očigledno neosnovana“, koji se može raščlanjivati i analizirati gotovo *ad infinitum*, ili pojmovi sudske nadležnosti *ratione materiae* ili *ratione personae*. Pored toga, podnosioci predstavki se znatno češće pozivaju na neke članove Konvencije nego na druge njene članove, a neke Visoke strane ugovornice nisu ni ratifikovale sve dodatne protokole uz Konvenciju, dok su druge Visoke strane ugovornice izrazile rezervu u pogledu domašaja izvesnih odredaba. Nisu uzeti u obzir oni retki slučajevi međudržavnih predstavki, budući da bi to nalagalo jedan bitno drugačiji pristup. Kada je reč o novom merilu prihvatljivosti, još je suviše rano da se predoči precizna slika sudske prakse Evropskog suda na tom planu, ako se ima na umu da je Protokol br. 14 tek sasvim nedavno stupio na snagu. Sa svih tih razloga, ovaj Vodič nije potpuno iscrpan i ne pretenduje da to bude, već je usredsređen na najčešće scenarije.

4. Tekst Vodiča izrađen je u Odeljenju Jurisconsult Suda, a ovde izneto tumačenje uslova prihvatljivosti nije ni na koji način obavezujuće za Sud. Tekst će biti redovno ažuriran. Izvorni tekst napisan je na francuskom i engleskom i on će biti preveden na neke druge jezike, s tim što će prioritet pri tome imati zvanični jezici zemalja iz kojih potiče najveći broj predstavki.

5. Pošto budemo definisali pojmove pojedinačne predstavke i statusa žrtve, u Vodiču ćemo se pozabaviti procesnim osnovama neprihvatljivosti (I) osnovama koje se odnose na nadležnost Suda (II) i osnovama koje se odnose na meritum, odnosno suštinu predmeta (III).

A. Pojedinačna predstavka

Član 34 – Pojedinačne predstavke

„Sud može da prima predstavke od svakog lica, nevladine organizacije ili grupe lica koji tvrde da su žrtve povrede prava ustanovljenih Konvencijom ili protokolima uz nju, učinjene od strane neke Visoke strane ugovornice. Visoke strane ugovornice obavezuju se da ni na koji način ne ometaju delotvorno vršenje ovog prava.“

1. Svrha navedene odredbe

6. Član 34, koji jemči pravo na pojedinačnu predstavku, pruža svakom pojedincu istinsko pravo da pokrene pravni postupak na međunarodnom nivou. To je takođe jedno od osnovnih jemstava delotvornosti sistema Konvencije – jedan od „ključnih sastavnih delova celokupnog mehanizma“ za zaštitu ljudskih prava (*Loizidou protiv Turske*¹ (prethodni prigovori), st. 70; *Mamatkulov i Askarov protiv Turske* [Vv], st. 100 i 122).

7. Kao živi pravni instrument, Konvencija se mora tumačiti u svetlosti savremenih uslova. Utvrđena sudska praksa se u tom smislu primenjuje i na procesne odredbe, kao što je član 34 (*Loizidou protiv Turske* (prethodni prigovori), st. 71).

1. Hiperlinkovi vode do originalnog teksta presude ili odluke na engleskom ili francuskom jeziku (dva službena jezika Suda). Za daljnje informacije o praksi Suda, konsultujte [HUDOC](#) bazu podataka koja sadrži presude i odluke Suda na engleskom i/ili francuskom jeziku i prevode na druge jezike, uključujući i srpski.

2. Status predstavke

8. Domašaj: Svaki pojedinac, fizičko lice, može se pozvati na zaštitu Konvencije od Visoke strane ugovornice onda kada se navodno kršenje prava dogodilo u nadležnosti države o kojoj je reč, shodno članu 1 Konvencije (*Van der Tang protiv Španije*, st. 53). Žrtva nije dužna da precizira koji je član Konvencije prekršen (*Guzzardi protiv Italije*, st. 61).

9. Ovlašćena lica:

- Svako fizičko ili pravno lice može ostvariti pravo na pojedinačnu predstavku, bez obzira na nacionalnost, boravište, lični status, položaj ili pravnu sposobnost. Kada je reč o majci lišenoj roditeljskih prava, vidi *Scozzari i Giunta protiv Italije* [Vv], st. 138; kada je reč o maloletniku, vidi *A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*; kada je reč o licu koje bez saglasnosti staratelja nema pravnu sposobnost, vidi *Zehentner protiv Austrije*, st. 39 i dalje.
- Svaka nevladina organizacija, u najširem smislu tog pojma, što označava sve organizacije sem onih koje vrše vlast, može ostvariti pravo na podnošenje predstavke. Kada je reč o javnopravnim entitetima koji ni u kom smislu ne vrše vlast, vidi *Holy Monasteries protiv Grčke*, st. 49, i *Radio France i drugi protiv Francuske* (odl.), st. 24-26; kada je reč o onima koji su pravno i finansijski nezavisni od države, vidi *Islamic Republic of Iran Shipping Lines protiv Turske*, st. 80-81, kao i predmet *Unédic protiv Francuske*, st. 48-59. S druge strane, međutim, neka opština (*Ayuntamiento de Mula protiv Španije* (odl.)), ili deo opštine koji učestvuje u vršenju javne vlasti (*Municipal Section of Antilly protiv Francuske* (odl.)), nema pravo da podnosi predstavku na osnovu člana 34 (vidi takođe *Döşemealtı Belediyesi protiv Turske* (odl.)).
- Bilo koja grupa pojedinaca: neformalni savezi, obično privremeni, između nekolicine pojedinaca (predmet „*Belgijska lingvistika*“). Međutim, lokalne vlasti ili bilo koji drugi državni organi ne mogu podneti predstavke preko pojedinaca koji ih čine ili zastupaju, a koje se odnose na dela kažnjiva od strane države za koju su vezani i u ime koje vrše javna ovlašćenja (*Demirbaş i drugi protiv Turske* (odl.)).

10. Član 34 ne dopušta mogućnost da se podnose predstavke *in abstracto* u vezi sa kršenjem Konvencije. Podnosioci predstavki ne mogu da se žale na neku odredbu unutrašnjeg prava samo zato što je ona, kako se čini, u suprotnosti sa Konvencijom (*Monnat protiv Švajcarske*, st. 31-32), niti Konvencija uvodi institut *actio popularis* (*Klass i drugi protiv Nemačke*, st. 33; *The Georgian Labour Party protiv Gruzije* (odl.); *Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 33).

11. Predstavke podnete preko zastupnika: kada se podnosioci predstavke opredele za to da ih neko zastupa pred Sudom umesto da sami podnesu predstavku, pravilo 45 stav 3 Poslovnika Suda nalaže im da predoče ovlašćenje advokata ili pismeno punomoćje. Od suštinskog je značaja da zastupnici dokažu kako su dobili konkretna i izričita uputstva od navodne žrtve u smislu člana 34, u čije ime podnose predstavku Sudu (*Post protiv Holandije* (odl.)). Kada je reč o valjanosti ovlašćenja odnosno punomoćja, vidi *Aliev protiv Gruzije*, st. 44-49. Za autentičnost predstavke, vidi *Velikova protiv Bugarske*, st. 48-52.

12. Zloupotreba prava na pojedinačnu predstavku: kada je reč o ponašanju podnosioca predstavke koje je u suprotnosti sa svrhom prava na predstavku, videti pojam zloupotrebe prava na pojedinačnu predstavku u smislu člana 35 stav 3 Konvencije (*Miroļubovs i drugi protiv Letonije*, st. 62 i dalje.).

3. Sloboda ostvarivanja prava na predstavku

13. Pravo na obraćanje Sudu je apsolutno pravo i ono se ni na koji način ne može osujetiti. To načelo podrazumeva slobodu komunikacije sa institucijama Konvencije (kada je reč o

prepisci za vreme boravka u pritvoru, odnosno zatvoru, vidi *Peers protiv Grčke*, st 84, i *Kornakovs protiv Letonije*, st 157 i dalje). S tim u vezi takođe vidi Evropski sporazum iz 1996. godine koji se odnosi na lica koja učestvuju u postupku pred Evropskim sudom za ljudska prava (CETS 161).

14. Domaće vlasti moraju se uzdržati od vršenja bilo kakvog vida pritiska na podnosioc predstavlke ne bi li oni povukli ili modifikovali svoje tužbene predstavlke. Po mišljenju Suda, pritisak se može ispoljavati u vidu direktne prinude i flagrantnih mera zastrašivanja u odnosu na podnosioc predstavlke ili potencijalne podnosioc predstavlki, njihove porodice ili njihove pravne zastupnike, ali se on takođe može vršiti u vidu nepodesnih posrednih radnji ili kontakata (*Mamatkulov i Askarov protiv Turske* [Vv], st. 102).

Sud razmatra i efekat odvracanja kod ostvarivanja prava na pojedinačnu predstavku (*Colibaba protiv Moldavije*, st. 68).

Mora se obratiti pažnja na ranjivost (osetljivost) podnosioca predstavlke i opasnost da bi vlasti mogle da utiču na njega, odnosno nju (*Iambor protiv Rumunije (br. 1)*, st. 212). Podnosioci predstavlki mogu biti posebno ranjivi onda kada se nalaze u pritvoru tokom predkrivičnog postupka i kada su uvedena ograničenja za njihove kontakte sa porodicom ili sa spoljnim svetom (*Cotleț protiv Rumunije*, st. 71).

15. Neki primeri vredni pažnje:

- kada je reč o tome da vlasti ispituju podnosioca predstavlke u vezi sa njegovom predstavkom: *Akdivar i drugi protiv Turske*, st. 105, i *Tanrikulu protiv Turske* [Vv], st. 131;
- pretnje pokretanjem krivičnog postupka protiv advokata podnosioca predstavlke: *Kurt protiv Turske*, st. 159-65; tužba vlasti podneta protiv advokata u postupku pred domaćim sudovima: *McShane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 151;
- policijsko ispitivanje advokata podnosioca predstavlke i njegovog prevodioca u vezi sa zahtevom za pravično zadovoljenje: *Fedotova protiv Rusije*, st. 49-51; problem u vezi sa istragom koju je naredio predstavnik države: *Ryabov protiv Rusije*, st. 53-65;
- nemogućnost kontakta između advokata podnosioca predstavlke i lekara: *Boicenco protiv Moldavije*, st. 158-59;
- nepoštovanje poverljivosti razgovora između advokata i podnosioca predstavlke u prostoriji predviđenoj za susrete: *Oferta Plus SRL protiv Moldavije*, st. 156;
- pretnje koje upućuju zatvorske vlasti: *Petra protiv Rumunije*, st. 44;
- odbijanje zatvorskih vlasti da Sudu proslede predstavku pozivajući se na to da nisu iscrpljeni unutrašnji pravni lekovi: *Nurmagomedov protiv Rusije*, st. 61;
- pritisak na svedoka u predmetu koji je u postupku pred Sudom, a odnosi se na uslove boravka u pritvoru: *Novinskiy protiv Rusije*, st. 119 i dalje;
- nastojanje zatvorskih vlasti da ubeđivanjem odvrate od podnošenja predstavlke u kombinaciji sa neopravdanim propustima i kašnjenjem u dostavljanju zatvoreniku pisaćeg pribora neophodnog za vođenje prepiske, kao i dostavljanju dokumenata neophodnih za podnošenje predstavlke Sudu: *Gagiu protiv Rumunije*, st. 94 i dalje;
- odbijanje vlasti da obezbede zatvoreniku kopije dokumenata potrebne za njegovu predstavku Sudu: *Naydyon protiv Ukrajine*, st. 68;
- zastrašivanje i pritisak na podnosioca predstavlke od strane vlasti u vezi slučaja pred Sudom: *Lopata protiv Rusije*, st. 154-60.

16. Okolnosti predmeta mogu biti takve da navodno mešanje u pravo na podnošenje pojedinačne predstavlke bude u manjoj meri ozbiljno (*Sisojeva i drugi protiv Letonije* (brisanje) [Vv], st. 118 i dalje). Vidi takođe *Holland protiv Švedske* (odl.), gde je Sud ustanovio

da uništenjem snimka sa sudskog ročišta u skladu sa švedskim zakonima pre isteka roka od šest meseci za izjavljivanje žalbe Sudu podnosilac predstavke nije bio sprečen da delotvorno ostvari svoje pravo na obraćanje Sudu; takođe i *Farcaş protiv Rumunije* (odl.), gde je Sud stao na stanovište da navodna nemogućnost podnosioca predstavke sa fizičkom invalidnošću da iscrpi domaće pravne lekove, zbog toga što nisu postojali specijalni objekti koji bi mu omogućili pristup javnim službama, njega nije osujetila u delotvornom ostvarivanju prava na obraćanje sudu.

4. Obaveze tužene države

(a) Pravilo 39 Poslovnika Suda

17. Na osnovu pravila 39 Poslovnika Suda, Sud može odrediti privremene mere (*Mamatkulov i Askarov protiv Turske* [Vv], st. 99-129). U slučaju da vlasti Visoke strane ugovornice ne preduzmu sve korake koji bi razumno mogli biti preduzeti kako bi se povinovali toj meri koju je odredio Sud, biće prekršen član 34 (*Paladi protiv Moldavije* [Vv], st. 87-92).

18. Evo nekih novijih primera:

- propust da se obezbedi blagovremeni sastanak između azilanta koji se nalazi u pritvoru i advokata, uprkos privremenoj meri koja je u tom smislu doneta po osnovu pravila 39 poslovnika suda: *D.B. protiv Turske*, st. 67;
- transfer pritvorenika iračkim vlastima što je bilo u suprotnosti sa privremenom merom: *Al-Saadoon i Mufdhi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 162-65;
- proterivanje prvog podnosioca predstavke što je bilo u suprotnosti sa privremenom merom: *Kamaliyevy protiv Rusije*, st. 75-79.

19. Sud je taj koji treba da verifikuje poštovanje privremene mere, a država koja smatra da je u posedu materijala koji može da ubedi Sud u neophodnost anuliranja te privremene mere dužna je da o tim svojim saznanjima obavesti Sud (*Paladi protiv Moldavije* [Vv], st. 90-92; *Olaechea Cahuas protiv Španije*, st. 70; *Groni protiv Albanije*, st. 181 i dalje).

Sama činjenica da je upućen zahtev za primenu Pravila 39 Poslovnika Suda nije, međutim, dovoljna da se samo na osnovu njega država obaveže da obustavi izvršenje odluke o izručenju (*Al-Moayad protiv Nemačke* (odl.), st. 122 i dalje; takođe vidi obavezu tužene države da u dobroj veri sarađuje sa Sudom).

(b) Utvrđivanje činjenica

20. Sud je dužan da utvrdi činjenice, dok su, s druge strane, stranke dužne da pruže aktivnu pomoć Sudu tako što će mu dostaviti sve relevantne podatke. Može se uzeti u obzir njihovo ponašanje prilikom traženja dokaznog materijala (*Ireland [Irska] protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 161).

U kontekstu sistema pojedinačnih predavki važno je da Visoke strane ugovornice pruže svu pomoć neophodnu za delotvorno razmatranje predstavke. Ako država ne dostavi one informacije kojima raspolaže i to bez zadovoljavajućeg objašnjenja iz toga se mogu izvući ne samo zaključci o osnovanosti navoda (*Maslova i Nalbandov protiv Rusije*, st. 120-21), nego i zaključci u pogledu člana 38 Konvencije (nemogućnost pristupa policijskim podacima iz pritvorske arhive: *Timurtaş protiv Turske*, st. 66; nemogućnost pristupa kopijama istražnih spisa: *Imakayeva protiv Rusije*, st. 201). A Kada je reč o tome da Sudu nije predložen neki izveštaj koji je nosio oznaju tajnosti, vidi *Nolan i K. protiv Rusije*, st. 56 i dalje

Onemogućavanje advokata da stekne uvid u medicinski dosije svoga klijenta, što je bilo od suštinskog značaja za predstavku o kojoj je reč, ocenjeno je kao sprečavanje ostvarivanja

prava na pojedinačnu predstavku u smislu člana 34 (*Boicenco protiv Moldavije*, st. 158). Za pitanje susreta advokata i podnosioca predstavke kome je bila određena mera obaveznog lečenja i čuvanja u psihijatrijskoj bolnici, vidi *Shtukaturov protiv Rusije*, st. 138 i dalje. Ovo treba uporediti sa slučajem kada država kasni u dostavljanju izvesnih dodatnih informacija, što je ocenjeno kao „pojava koja je za žaljenje“, ali ne i kao opstrukcija ostvarivanja prava na pojedinačnu predstavku u smislu člana 34 (*Öcalan protiv Turske* [Vv], st. 201).

Za odnos između članova 34 i 38, vidi *Bazorkina protiv Rusije*, st. 170 i dalje i st. 175. Član 34, koji je sačinjen tako da obezbedi delotvorno ostvarivanje prava na pojedinačnu predstavku, predstavlja jednu vrstu *lexa generalis*, a član 38 izričito nalaže državama da sarađuju sa Sudom.

Sud može ustanoviti da je prekršen stav 38 čak i tamo gde nije doneta zasebna odluka o prihvatljivosti (član 29 stav 3): vidi *Enukidze i Girgvliani protiv Gruzije*, st. 295.

(c) Istrage

21. Od tužene države se takođe očekuje da pomogne u istragama (član 38), zato što je ona dužna da pruži „sve neophodne uslove“ radi efikasnog ispitivanja predstavki (*Çakıcı protiv Turske* [Vv], st. 76). Opstrukcija posete radi utvrđivanja činjenica na terenu predstavlja kršenje člana 38 (*Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije*, st. 504).

B. Status žrtve

Član 34 – Pojedinačne predstavke

„Sud može da prima predstavke od svakog lica, nevladine organizacije ili grupe lica koji tvrde da su žrtve povrede prava ustanovljenih Konvencijom ili protokolima uz nju, učinjene od strane neke Visoke strane ugovornice. ...“

22. Shodno članu 34, samo podnosioci predstavke koji se smatraju žrtvama kršenja Konvencije mogu se obratiti tužbenom predstavkom Sudu. Prvo su nacionalne vlasti dužne da isprave svako navodno kršenje Konvencije. Samim tim, pitanje može li podnosilac predstavke tvrditi da je žrtva navodnog kršenja relevantno je u svim fazama postupka pred Sudom (*Scordino protiv Italije (br. 1)* [Vv], st. 179).

1. Pojam žrtve

23. Pojam žrtve tumači se autonomno i nezavisno od unutrašnjih pravnih normi, kao što su one koje se tiču interesa ili sposobnosti za pokretanje postupka (*Gorraiz Lizarraga i drugi protiv Španije*, st. 35). To ne podrazumeva prejudiciranje ishoda (*Brumărescu protiv Rumunije* [Vv], st. 50), i dovoljna je već i radnja koja ima samo privremene pravne posledice (*Monnat protiv Švajcarske*, st. 33).

24. Tumačenje pojma žrtve podleže razvoju u svetlosti uslova koji vladaju u savremenom društvu i mora se primeniti bez prekomernog formalizma (*Gorraiz Lizarraga i drugi protiv Španije*, st. 38; *Monnat protiv Švajcarske*, st. 30-33; *Stukus i drugi protiv Poljske*, st. 35; *Ziętal protiv Poljske*, st. 54-59). Sud je zauzeo stav da pitanje statusa žrtve može biti u vezi sa suštinom predmeta (*Siliadin protiv Francuske*, st. 63).

2. Neposredna žrtva

25. Činjenje ili ne činjenje o kome je reč mora neposredno pogoditi podnosioca predstavke (*Amuur protiv Francuske*, st. 36). Međutim, to merilo se ne može primenjivati na mehančki i krut način (*Karner protiv Austrije*, st. 25).

26. Ispitujući svaki predmet pojedinačno Sud je prihvatio predstavke od „potencijalnih“ žrtava, to jest od lica koja nisu mogla da se požale na direktno kršenje Konvencije.

27. Neki primeri: presuda u slučaju prisluškivanja telefona u Nemačkoj (*Klass i drugi protiv Nemačke*, st. 34) ; za pitanje ekstradicije, vidi *Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva* ; za mere kojima se ograničava širenje informacija o abortusu ženama u fertilnom periodu, vidi *Open Door i Dublin Well Woman protiv Irske*, st. 44.

28. Međutim, da bi se ustanovio status žrtve nije dovoljno postojanje sumnje ili pretpostavke. Kada je reč o nepostojanju formalnog naloga za proterivanje, vidi *Vijayanathan i Pusparajah protiv Francuske*, st. 46; navodne posledice skupštinskog izveštaja: *The Christian Federation of Jehovah's Witnesses in France protiv Francuske* (odl.); potencijalna novčana kazna za preduzeće koje je podnosilac predstavke: *Senator Lines GmbH protiv 15 država članica Evropske unije* (odl.) [Vv]; navodne posledice sudske presude u vezi sa trećim licem koje je u komi: *Rossi i drugi protiv Italije* (odl.). Podnosilac predstavke nema pravo da tvrdi da je žrtva u predmetu u kome on odnosno ona snosi delimičnu odgovornost za navodno kršenje (*Paša i Erkan Erol protiv Turske*).

29. Kada je reč o unutrašnjem pravu, pojedinačna lica mogu smatrati da neki zakon krši njihova prava, ako nema pojedinačne mere primene, ukoliko ih taj zakon obavezuje da izmene svoje ponašanje ili im, ako to ne učine, sleduje progon (*Norris protiv Irske*; *Bowman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*), ili ako su pripadnici izvesne klase ljudi koji su u opasnosti da budu neposredno pogođeni tim zakonom (*Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 34; *Johnston i drugi protiv Irske*). Kada je reč o predmetu u kome se radi o ustavu jedne zemlje, vidi *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine* [Vv], st. 29.

3. Posredna žrtva

30. Sud može prihvatiti pojedinačnu predstavku od lica koje se smatra indirektnom žrtvom, onda kada postoji lična i konkretna veza između direktne žrtve i podnosioca predstavke.

31. Primeri: na osnovu člana 2, predstavka žrtvine žene (*McCann i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv]), kao i predstavka bratanca mrtvog čoveka (*Yaşa protiv Turske*, st. 66). Na osnovu člana 3, predstavka majke čoveka koji je nestao dok je bio u pritvoru (*Kurt protiv Turske*); međutim, brat nestalog čoveka nije smatran žrtvom (*Çakıcı protiv Turske* [Vv], st. 98-99). Na osnovu člana 5 stav 5 predmet koji se tiče muža podnositeljke predstavke kojoj je izrečena mera obaveznog lečenja i čuvanja u psihijatrijskoj ustanovi (*Houtman i Meeus protiv Belgije*, st. 30). Na osnovu člana 6 stav 1 (pravično suđenje), vidi *Grădinar protiv Moldavije* (nepristrasnost sudova); *Brudnicka i drugi protiv Poljske*, st. 26 i dalje (pravo na zaštitu ugleda preminulog supružnika); i *Marie-Louise Loyer i Bruneel protiv Francuske* (dužina i pravičnost postupka). Na osnovu člana 6 stav 2, vidi predmet koji se tiče udovice optuženog lica koje je bilo žrtva kršenja prava na pretpostavku nevinosti (*Nölkenbockhoff protiv Nemačke*, st. 33). Na osnovu člana 10, vidi *Dalban protiv Rumunije* [Vv], st. 39, u vezi sa interesima udovice podnosioca predstavke. Međutim, akcionari jednog preduzeća ne mogu tvrditi da su žrtve kršenja prava datog preduzeća po osnovu člana 1 Protokola br. 1 (*Agrotexim i drugi protiv Grčke*, st. 62 i 64), sem u izuzetnim okolnostima (*Camberrow MM5 AD protiv Bugarske* (odl.)).

4. Smrt žrtve

32. Predstavke mogu podneti samo žive osobe, ili pak mogu biti podnete u njihovo ime; preminulo lice ne može podneti predstavku, čak ni preko zastupnika (*Kaya i Polat protiv Turske* (odl.)). Međutim, smrt žrtve ne dovodi automatski do brisanja predstavke sa spiska predmeta Suda.

33. Uopšteno govoreći, porodica izvornog podnosioca predstavke može da dalje vodi postupak po toj predstavi pod uslovom da ima dovoljno interesa da to čini, ukoliko je izvorni podnosilac predstavke preminuo pošto je predstavka već podneta Sudu. Za primere koji se tiču nasljednika ili bliskih rođaka kao što su udovica, odnosno udovac i deca, vidi *Raimondo protiv Italije*, st. 2; *Stojkovic protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, st. 25; za primer u kome se radi o roditeljima vidi *X protiv Francuske*, st. 26; drugačiji primer vidi u predmetu *Malhous protiv Češke Republike* (odl.) [Vv]; takođe, za suprotan primer, vidi *Scherer protiv Švajcarske*, st. 31-32; primer slučaja koji se tiče univerzalnog nasljednika koji nije ni u kakvoj vezi sa preminulim vidi u predmetu *Thévenon protiv Francuske* (odl.); takođe vidi *Léger protiv Francuske* (brisanje) [Vv], st. 50-51.

34. Situacija je, međutim, sasvim različita onda kada je neposredna žrtva preminula pre nego što je predstavka podneta Sudu (*Fairfield protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

Za primer predstavke koja se odnosi na tužbu zbog smrti bliskog rođaka, vidi *Velikova protiv Bugarske* (odl.); za primer nestanka bliskog rođaka, vidi *Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 112.

Za tužbe po osnovu člana 6, vidi *Micallef protiv Malte* [Vv], st. 48 i dalje, i sve reference koje su u njoj sadržane.

Za primer bliskih rođaka koji podnose tužbu po osnovu članova 8 do 11 i člana 3 Protokola br. 1 u vezi sa postupcima i činjenicama koje se odnose na preminulog, vidi: *Gakiyev i Gakiyeva protiv Rusije*, st. 164-68 i sve reference koje su u njoj sadržane. Kada je reč o pitanju prenosivih tužbi, vidi *Sanles Sanles protiv Španije* (odl.).

35. Pored toga, Sud ima ovlašćenje da proceni da li je primereno da nastavi svoje ispitivanje u cilju zaštite ljudskih prava (*Karner protiv Austrije*, st. 25 i dalje). Ta ovlašćenja Suda zavise od postojanja pitanja od opšteg interesa (*ibid.*, st. 27), i *Marie-Louise Loyen i Bruneel protiv Francuske*, st. 29). To pitanje se posebno može otvoriti tamo gde se predstavka odnosi na neki zakon ili pravni sistem ili praksu u tuženoj državi (vidi, *mutatis mutandis*, *Karner protiv Austrije*, st. 26 i 28; vidi takođe *Léger protiv Francuske* (brisanje) [Vv], st. 51).

5. Gubitak statusa žrtve

36. Podnosilac predstavke mora biti u mogućnosti da kroz postupak opravda svoj status žrtve (*Burdov protiv Rusije*, st. 30).

37. Ipak, u slučaju da domaće vlasti ublaže kaznu ili donesu meru koja je povoljna po podnosioca predstavke, to će lišiti podnosioca predstavke statusa žrtve samo u slučaju da je izričito priznato kršenje Konvencije, ili da je to barem suštinski učinjeno, i da je stanje potom ispravljeno (*Scordino protiv Italije (br. 1)* [Vv], st. 178 i dalje i st. 193). To će, između ostalog zavisiti od prirode prava koje je navodno prekršeno, razloga koji su navedeni kao obrazloženje odluke (*Jensen protiv Danske* (odl.)) kao i od toga da li posle donošenja te odluke i dalje postoje nepovoljne okolnosti za lice o kome je reč (*Freimanis i Līdums protiv Letonije*, st. 68).

38. Primeri: *Dalban protiv Rumunije* [Vv], st. 44 (član 10); *Brumărescu protiv Rumunije* [Vv], st. 50 (član 1 Protokola br. 1 i član 6 Konvencije). Za primer tužbi po osnovu člana 6 koje su se odnosile na sudske postupke, a na kraju su odbačene ili su propraćene oslobađanjem, vidi *Oleksy protiv Poljske* (odl.) (i uporedi to sa tužbom koja se odnosi na dužinu tih sudskih postupaka); uporedi sa predmetom *Arat protiv Turske*, st. 47, i *Bouglame*

protiv Belgije (odl.); i sa predmetom *Constantinescu protiv Rumunije*, st. 40-44; *Guisset protiv Francuske*, st. 66-70; *Chevol protiv Francuske*, st. 30 i dalje; *Moskovets protiv Rusije*, st. 50 (pritvor); *Moon protiv Francuske*, st. 29 i dalje (fine); *D.J. i A.-K. R. protiv Rumunije* (odl.), st. 77 i dalje (član 2 Protokola br. 4); i *Sergey Zolotukhin protiv Rusije* [Vv], st. 115 (član 4 Protokola br. 7).

39. Dosuđeno pravno zadovoljenje mora biti primereno i dovoljbr. To će zavisiti od svih okolnosti slučaja, s tim što se posebna pažnja posvećuje prirodi kršenja Konvencije o kome je reč (*Gäfgen protiv Nemačke* [Vv], st. 116).

40. To da li neko lice ima status žrtve može takođe zavisiti od iznosa naknade koju su mu dodelili domaći sudovi, kao i od delotvornosti (uključujući tu blagovremenost) pravnog leka kojim je dosuđena naknada (*Normann protiv Danske* (odl.) i *Scordino protiv Italije (br. 1)* [Vv], st. 202; vidi takođe *Jensen i Rasmussen protiv Danske* (odl.) i *Gäfgen protiv Nemačke* [Vv], st. 118-119).

41. Presedani:

Kada je reč o primerenosti mera koje su preduzele domaće vlasti u kontekstu člana 2 Konvencije, vidi *Nikolova i Velichkova protiv Bugarske*, st. 49-64.

Što se tiče člana 3 Konvencije, vidi *Gäfgen protiv Nemačke* [Vv], st. 115-29, i *Kopylov protiv Rusije*, st. 150. Za navode o kršenjima člana 3 u pogledu uslova boravka u pritvoru, vidi *Shilbergs protiv Rusije*, st. 66-79. Vidi takođe *Ciorap protiv Moldavije (br. 2)*, st. 23-25, , gde je Sud ustanovio da je podnosilac predstavke i dalje žrtva u smislu člana 34 Konvencije, budući da je naknada koju su dosudili domaći sudovi bila znatno niža od minimalne naknade koja se po pravilu dosuđuje u Strazburu u slučajevima u kojima je konstatovano da je prekršen član 3.

Za predstavke podnete na osnovu člana 6 stav 1 (dužina postupka), vidi *Scordino protiv Italije (br. 1)* [Vv], st. 182-207; *Cocchiarella protiv Italije* [Vv], st. 84-107; i *Delle Cave i Corrado protiv Italije*, st. 26 i dalje za primer predstavke zbog odlaganja izvršenja pravosnažne sudske odluke, vidi predmet *Kudić protiv Bosne i Hercegovine*, st. 7-18, kao i *Burdov protiv Rusije (br. 2)*.

42. Predmet može biti izbrisan sa spiska zato što je podnosilac predstavke prestao da uživa status žrtve/*locus standi*. Kada je reč o rešenju predmeta na domaćem nivou po donošenju odluke o prihvatljivosti predstavke, vidi *Ohlen protiv Danske* (brisanje); za dogovor o prenosu prava koja su bila predmet predstavke koju Sud razmatra, vidi *Dimitrescu protiv Rumunije*, st. 33-34.

43. Sud takođe ispituje da li predmet treba da bude izbrisan sa spiska predstavki po jednom ili više osnova navedenih u članu 37 Konvencije, u svetlosti događaja koji su se zbili pošto je predstavka podneta, bez obzira na činjenicu da podnosilac predstavke i dalje može tvrditi da je „žrtva“ (*Pisano protiv Italije* (brisanje) [Vv], st. 39) , ili čak bez obzira i na to da li podnosilac, odnosno podnositeljka predstavke i dalje može tvrditi da uživa status žrtve. Kada je reč o događajima koji su se zbili pošto je doneta odluka o ustupanju nadležnosti Velikom veću, vidi *El Majjaoui i Stichting Touba Moskee protiv Holandije* (brisanje) [Vv], st. 28-35; pošto je predstavka proglašena prihvatljivom: *Shevanova protiv Letonije* (brisanje) [Vv], st. 44 i dalje; posle presude veća: *Sisojeva i drugi protiv Letonije* (brisanje) [Vv], st. 96).

I. PROCESNI OSNOVI NEPRIHVATLJIVOSTI

A. Nisu iscrpljeni unutrašnji pravni lekovi

Član 35 stav 1 – Uslovi prihvatljivosti

„1. Sud može uzeti predmet u postupak tek kada se iscrpu svi unutrašnji pravni lekovi, u skladu sa opštepriznatim načelima međunarodnog prava, ...“

44. Kao što se može videti iz samog teksta člana 35, ovaj zahtev je zasnovan na opštepriznatim načelima međunarodnog prava. Obaveza da se iscrpu unutrašnji pravni lekovi predstavlja sastavni deo međunarodnog običajnog prava, koje je u tom vidu priznato kao sudska praksa Međunarodnog suda pravde (na primer predmet *Interhandel (Switzerland v. the United States)*, presuda od 21. marta 1959.). To se takođe može naći i u drugim međunarodnim ugovorima za zaštitu ljudskih prava: Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima (član 41 stav 1 (c)) kao i u Opcionom protokolu uz taj Pakt (članovi 2 i 5 stav 2 (b)), američkoj Konvenciji o ljudskim pravima (član 46) i Afričkoj povelji o ljudskim i narodnim pravima (članovi 50 i 56 stav 5). Kao što je sam Sud primetio u predmetu *De Wilde, Ooms i Versyp protiv Belgije*, država se može odreći prednosti koje pruža pravilo o iscrpljenosti unutrašnjih pravnih lekova, i postoji davnašnja opšteprihvaćena međunarodna praksa u vezi s tim pitanjem (st. 55).

45. Evropski sud za ljudska prava zamišljen je kao supsidijarni činilac u odnosu na nacionalne sisteme za zaštitu ljudskih prava i stoga je primereno to da nacionalni sudovi prvi imaju mogućnost da utvrde pitanje u vezi sa usklađenošću unutrašnjeg prava sa Konvencijom (*A, B i C protiv Irske* [Vv], st. 142). Ipak, ako potom Strazburu bude podneta predstavka, Evropski sud treba da iskoristi mišljenje nacionalnih sudova, zahvaljujući neposrednim i trajnim kontaktima sa osnovnim (vitalnim) snagama u tim zemljama (*Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 42).

46. Postavlja se pitanje da li je određeni pravni lek unutrašnji ili međunarodni. Ako je reč o unutrašnjem pravnom leku, on će po pravilu morati da bude iscrpljen pre no što Sudu bude podneta predstavka. Ako je reč o međunarodnom pravnom leku, onda predstavka može biti odbačena po osnovu člana 35 stav 2 (b) Konvencije (vidi tačku I.E). Sud je taj koji je dužan da utvrdi da li je određeni organ unutrašnji (domaći) ili međunarodni po svom karakteru, uzimajući pritom u obzir sve relevantne činioce, uključujući tu pravni karakter, osnivački akt, nadležnost, mesto (ako takvo mesto uopšte postoji) u bilo kom postojećem pravnom sistemu i finansiranje datog organa (*Jeličić protiv Bosne i Hercegovine* (odl.); *Peraldi protiv Francuske* (odl.)) (vidi tačku I.E).

1. Svrha pravila

47. Racionalna potka na kojoj počiva pravilo o neophodnosti iscrpljenja unutrašnjih pravnih lekova leži u tome da se nacionalnim vlastima, prevashodno sudovima, pruži mogućnost da spreče ili da isprave navodna kršenja Konvencije. Sve se temelji na pretpostavci koja je izražena u članu 13 da unutrašnjepравни poredak pruža delotvorni pravni lek za kršenja prava po Konvenciji. To je važan aspekt supsidijarne prirode mehanizma Konvencije (*Selmouni protiv Francuske* [Vv], st. 74; *Kudla protiv Poljske* [Vv], st. 152; *Andrašik i drugi protiv Slovačke* (odl.)). To se primenjuje bez obzira na to da li su odredbe Konvencije inkorporirane u nacionalne zakone (*Eberhard i M. protiv Slovenije*). Sud je nedavno ponovo istakao da je pravilo po kome se moraju iscrpiti svi domaći pravni lekovi nezaobilazni deo funkcionisanja sistema zaštite po Konvenciji i da je to jedno od osnovnih načela (*Demopoulos i drugi protiv Turske* (odl.) [Vv], st. 69 i 97).

2. Primena pravila

(a) Fleksibilnost

48. Pravilo o neophodnosti iscrpljenja unutrašnjih pravnih lekova može se opisati kao zlatno pravilo, a ne kao pravilo koje je jednom za svagda dato i apsolutno nepromenljivo. Komisija i Sud su često naglašavali potrebu da se to pravilo primeni uz izvestan stepen fleksibilnosti i bez prekomernog formalizma, s obzirom na kontekst zaštite ljudskih prava (*Ringeisen protiv Austrije*, st. 89; *Lehtinen protiv Finske* (odl.)). To pravilo nije apsolutno, niti se ono samo po sebi može automatski primenjivati (*Kozacioğlu protiv Turske* [Vv], st. 40). Na primer, Sud je odlučio da bi predstavljalo nepotrebn formalizam ako bi se od podnosilaca predstavke zahtevalo da iskoriste pravni lek na čiju ih primenu ne obavezuje čak ni najviši sud u zemlji (*D.H. i drugi protiv Češke Republike* [Vv], st. 116-18). Sud je u jednom slučaju uzeo u razmatranje veoma kratke rokove koji su određeni za odgovor podnosilaca predstavki, time što je naglasio „užurbanost“ s kojom su oni bili prinuđeni da dostave svoje podneske (vidi *Financial Times Ltd i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 43-44). Međutim, korišćenje svih raspoloživih pravnih lekova u skladu sa postupkom pred domaćim sudovima i poštovanje svih formalnosti koje su propisane nacionalnim zakonodavstvom posebno je važno u onim predmetima u kojima se upravo i radi o pravnoj jasnoći (*Saghinadze i drugi protiv Gruzije*, st. 83-84).

(b) Poštovanje pravila i rokova unutrašnjeg prava

49. Ipak, podnosioci predstavki moraju poštovati primenjiva pravila i postupke unutrašnjeg prava, a ukoliko to ne učine njihova predstavka će verovatno biti u koliziji sa uslovom navedenim u članu 35 (*Ben Salah Adraqui i Dhaima protiv Španije* (odl.); *Merger i Cros protiv Francuske* (odl.); *MPP Golub protiv Ukrajine* (odl.); *Agbovi protiv Nemačke* (odl.)). Nije bio poštovan član 35 stav 1 kada nije prihvaćena žalba u razmatranje zbog proceduralne greške koju je napravio podnosilac predstavke (*Gäfgen protiv Nemačke* [Vv], st. 143).

Međutim, valja naglasiti da se član 35 stav 1 poštuje i onda kada neki apelacioni sud razmatra suštinu predstavke, čak i ukoliko je on smatra neprihvatljivom (*Voggenreiter protiv Nemačke*). To takođe važi i kada je reč o podnosiocima predstavke koji nisu poštovali forme propisane unutrašnjim pravom, ukoliko je nadležni organ ipak ispitao suštinu predstavke (*Vladimir Romanov protiv Rusije*, st. 52). Isto važi i kod predstavki koje su formulisane veoma grubo, jedva pritom zadovoljavajući zakonske zahteve, kada je Sud makar i ukratko doneo odluku o suštini predmeta: (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) protiv Švajcarske (br. 2)* [Vv], st. 43-45).

(c) Postojanje nekoliko pravnih lekova

50. Ako postoji više od jednog potencijalno delotvornog pravnog leka, od podnosioca predstavke zahteva se da je pribegao samo jednom od njih (*Moreira Barbosa protiv Portugala* (odl.); *Jeličić protiv Bosne i Hercegovine* (odl.); *Karakó protiv Mađarske*, st. 14; *Aquilina protiv Malte* [Vv], st. 39). Zaista, kada je podnosilac predstavke pokušao da iskoristi jedan pravni lek, nije neophodno da upotrebi drugi pravni lek koji ima u suštini istu svrhu (*Riad i Idiab protiv Belgije*, st. 84; *Kozacioğlu protiv Turske* [Vv], st. 40 i dalje; *Micallef protiv Malte* [Vv], st. 58). Podnosilac predstavke je onaj koji treba da izabere pravni lek koji je najprimereniji njegovom odnosno njenom slučaju. Ako bismo želeli da rezimiramo, rekli bismo da se, onda kada nacionalni zakoni pružaju mogućnost korišćenja nekoliko paralelnih pravnih lekova u raznim oblastima prava, podnosilac predstavke koji je nastojao da dobije pravno zadovoljenje za navodno kršenje Konvencije pomoću jednog od tih lekova nije nužno dužan da primeni i druge pravne lekve koji u suštini imaju isti cilj (*Jasinskis protiv Letonije*, st. 50 i 53-54).

(d) Tužba po osnovu suštine

51. Nije neophodno da pravo po Konvenciji bude izričito navedeno u unutrašnjeppravnom postupku, pod uslovom da se tužba zasniva „barem na suštini“ (*Castells protiv Španije*, st. 32; *Ahmet Sadik protiv Grčke*, st. 33; *Fressoz i Roire protiv Francuske*, st. 38; *Azinas protiv Kipra* [Vv], st. 40-41). To znači da u situaciji kada se podnosilac predstavke nije pozvao na odredbe Konvencije, on je morao navesti argumente istog ili sličnog dejstva na osnovu unutrašnjeg prava, kako bi nacionalnim sudovima pružio mogućnost da sami isprave navodno kršenje odredaba Konvencije (*Gäfgen protiv Nemačke* [Vv], st. 142, 144 i 146; *Karapanagiotou i drugi protiv Grčke*, st. 29; i, u odnosu na pritužbu koja, čak ni implicitno, nije izneta u poslednjem stepenu nadležnosti, *Association Les témoins de Jéhovah protiv Francuske* (odl.)).

(e) Postojanje i primerenost

52. Podnosioci predstavki dužni su da iscrpu samo one unutrašnje pravne lekove koji su im teorijski i praktično na raspolaganju u relevantnom vremenu i putem kojih mogu sami neposredno da pokrenu postupak - dakle, pravne lekove koji su dostupni, koji mogu obezbediti obeštećenje u odnosu na tužbu i koji pružaju razumne izgleda za uspeh (*Sejdovic protiv Italije* [Vv], st. 46; *Paksas protiv Litvanije* [Vv], st. 75).

53. Ne treba da budu korišćeni diskrecioni ili vanredni pravni lekovi, na primer, zahtev nekom sudu da preispita svoju odluku (*Çınar protiv Turske* (odl.); *Prystavka protiv Ukrajine* (odl.)); ili da traže ponovno pokretanje postupka, sem u specijalnim okolnostima u kojima je, na primer, na osnovu domaćeg prava ustanovljeno da takav, zahtev u suštini predstavlja delotvorni pravni lek (*K.S. i K.S. AG protiv Švajcarske* (odl.)); ili gde poništenje presude koja je već postala pravosnažna predstavlja jedini način na koji tužena država može sredstvima sopstvenog pravnog sistema da ispravi nastalo stanje (*Kiiskinen protiv Finske* (odl.); *Nikula protiv Finske* (odl.)). Slično tome, žalba višem organu ne predstavlja delotvorni pravni lek (*Horvat protiv Hrvatske*, st. 47; *Hartman protiv Češke Republike*, st. 66); što se ne može postići pravnim lekom koji nije neposredno dostupan podnosiocu predstavke već zavisi od toga da li će neki posrednik ostvariti svoje diskreciono pravo (*Tănase protiv Moldavije* [Vv], st. 122). Što se tiče delotvornosti u slučaju o kome je reč o žalbi koja u načelu ne mora da bude iscrpljena („ombudsman“), vidi razmišljanje i obrazloženje u presudi u predmetu *Egmez protiv Kipra*, st. 66-73. Konačno, tu je i domaći pravni lek koji ne podleže nikakvom utvrđenom vremenskom roku pa samim tim stvara nesigurnost zbog čega se ne može smatrati delotvornim (*Williams protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)), kao i svi referentni slučajevi kojisu tu navedeni).

Kada je podnosilac predstavke primenio pravni lek koji Sud smatra neprimerenim, vreme koje mu je bilo potrebno za to ne zaustavlja tok roka od šest meseci, što može dovesti do toga da predstavka bude odbačena kao neblagovremena (*Rezgui protiv Francuske* (odl.) i *Prystavska protiv Ukrajine* (odl.)).

(f) Dostupnost i delotvornost

54. Postojanje pravnih lekova mora biti u dovoljnoj meri izvesno ne samo teorijski, nego i na praktičnom planu. Kada se utvrđuje da li određeni pravni lek zadovoljava merila raspoloživosti i delotvornosti, moraju se uzeti u obzir i konkretne okolnosti svakog pojedinačnog predmeta. (vidi dole tačku 4). Stav koji su zauzeli domaći sudovi mora biti u dovoljnoj meri utemeljen i obrazložen u nacionalnom pravnom poretku. S tih razloga, Sud je zauzeo stav da pozivanje na neki viši sud prestaje da bude „delotvorno“ zbog razlika u

sudskoj praksi tog suda, dokle god te razlike i dalje postoje (*Ferreira Alves protiv Portugala (br. 6)*, st. 28-29).

Sud mora realno uzeti u obzir ne samo formalne pravne lekove koji stoje na raspolaganju u unutrašnjem pravnom sistemu, već mora uzeti u obzir i opšti pravni i politički kontekst u kome ti pravni lekovi funkcionišu, kao i lične okolnosti podnosioca predstavke (*Akdivar i drugi protiv Turske*, st. 68-69; *Khashiyev i Akayeva protiv Rusije*, st. 116-17). Sud mora ispitati da li je, s obzirom na sve okolnosti datog predmeta, podnosilac učinio sve što se od njega odnosno nje razumno moglo očekivati da iscrpi unutrašnje pravne lekove (*D.H. i drugi protiv Češke Republike* [Vv], st. 116-22).

Treba naglasiti da granice, bile one faktičke ili zakonske, same po sebi nisu prepreka za to da budu iscrpljeni svi domaći pravni lekovi; opšte je pravilo da podnosioci predstavki koji žive van nadležnosti jedne visoke strane ugovornice nisu izuzeti od obaveze da primene sve domaće pravne lekove u navedenoj visokoj strani ugovornici, bez obzira na praktične neugodnosti ili razumljivo lično oklevanje (*Demopoulos i drugi protiv Turske* (odl.) [Vv], st. 98 i 101, kada je reč o onim podnosiocima predstavke koji se nisu dobrovoljno podvrgli nadležnosti tužene države).

3. Granice primene pravila

55. Shodno „opštepriznatim načelima međunarodnog prava“, mogu postojati specijalne okolnosti koje oslobađaju podnosioca predstavke obaveze da primeni sve unutrašnjeppravne lekove koji njemu odnosno njoj stoje na raspolaganju (*Sejdovic protiv Italije* [Vv], st. 55) (vidi dole tačku 4).

Ovo pravilo takođe nije primenjivo onda kada se upravna praksa sastoji od ponavljanja radnji koje su u neskladu sa Konvencijom i kada je dokazano da postoji zvanična tolerancija državnih organa, a priroda te prakse je takva da postupak čini jalovim ili nedelotvornim (*Aksoy protiv Turske*, st. 52).

U slučajevima u kojima bi zahtev upućen podnosiocu predstavke da primeni određeni pravni lek u praksi delovao neracionalno ili bi predstavljao nesrazmerno veliku prepreku delotvornom ostvarivanju prava na pojedinačnu predstavku shodno članu 34 Konvencije, Sud zaključuje da je podnosilac predstavke oslobođen tog zahteva (*Veriter protiv Francuske*, st. 27; *Gaglione i drugi protiv Italije*, st. 22).

Izricanjem novčane kazne na osnovu ishoda rešavanja po žalbi onda kada nije ukazano ni na kakvu navodnu zloupotrebu postupka pravni lek prestaje da se svrstava u red onih koji moraju biti iscrpljeni: *Prencipe protiv Monaka*, st. 95-97.

4. Raspodela tereta dokazivanja

56. Onda kada država tvrdi da nisu iscrpljeni svi unutrašnji pravni lekovi, ona je ta koja snosi teret dokazivanja da podnosilac predstavke nije primenio neki pravni lek koji je u isti mah i delotvoran i bio mu je na raspolaganju (*Dalia protiv Francuske*, st. 38; *McFarlane protiv Irske* [Vv], st. 107). Raspoloživost, odnosno dostupnost, bilo kog takvog pravnog leka mora biti u dovoljnoj meri izvesna u pravu i praksi (*Vernillo protiv Francuske*). Prema tome, mora biti jasan osnov za taj pravni lek u unutrašnjem pravu (*Scavuzzo-Hager i drugi protiv Švajcarske* (odl.); *Norbert Sikorski protiv Poljske*, st. 117; *Sürmeli protiv Nemačke* [Vv], st. 110-12). Pravni lek mora biti takav da može da obezbedi pravno zadovoljenje u odnosu na pritužbe podnosioca predstavke i da pruža razumne izgleda za uspeh (*Scoppola protiv Italije (br. 2)* [Vv], st. 71). Razvoj i raspoloživost pravnog leka za koji se tvrdi da postoji, uključujući tu obim njegovog dejstva i njegovu primenu, moraju biti jasno naznačeni i potvrđeni ili dopunjeni u praksi ili sudskoj praksi (*Mikolajová protiv Slovačke*, st. 34). To

važi čak i u kontekstu sistema inspirisanih običajnim pravom, gde pisani ustav implicitno propisuje pravo na koje se podnosilac predstavke poziva (*McFarlane protiv Irske* [Vv], st. 117), u vezi s pravnim lekom koji je teorijski na raspolaganju već gotovo dvadesetpet godina, ali nikada nije bio upotrebljen). što se pokazalo relevantnim.

Argumenti države će svakako imati veću težinu ako se navedu primeri iz domaće sudske prakse (*Doran protiv Irske*; *Andrašik i drugi protiv Slovačke* (odl.); *Di Sante protiv Italije* (odl.); *Giummarra i drugi protiv Francuske* (odl.); *Paulino Tomás protiv Portugala* (odl.); *Johtti Sapmelaccat Ry i drugi protiv Finske* (odl.)), što se pokazalo relevantnim (*Sakhnovskiy protiv Rusije* [Vv], st. 43-44).

57. Kada država tvrdi da je podnosilac predstavke mogao da se pozove neposredno na Konvenciju pred domaćim sudovima, stepen izvesnosti takvog pravnog leka mora biti dokazan na osnovu konkretnih primera (*Slavgorodski protiv Estonije* (odl.)).

58. Pokazalo se da je Sud prijemčiviji za takve argumente tamo gde je u nacionalnom zakonodavstvu uveden poseban pravni lek za slučaj prekomerne dužine sudskog postupka (*Brusco protiv Italije* (odl.); *Slaviček protiv Hrvatske* (odl.)). Vidi takođe *Scordino protiv Italije (br. 1)* [Vv], st. 136-48. Nasuprot tome, vidi *Merit protiv Ukrajine*, st. 65.

59. Kada se država oslobodi tereta dokazivanja da je podnosilac predstavke imao na raspolaganju odgovarajući delotvoran pravni lek, podnosilac predstavke je dužan da dokaže:

- da je taj pravni lek uistinu i iscrpljen (*Grässer protiv Nemačke* (odl.));
- ili da je taj lek iz nekog razloga bio neprimeren i nedelotvoran u konkretnim okolnostima predmeta (*Selmouni protiv Francuske* [Vv], st. 76 – na primer, u predmetu prekomernog kašnjenja u vođenju istrage – *Radio France i drugi protiv Francuske* (odl.), st. 34; ili pak ako je reč o pravnom leku koji je uobičajeno na raspolaganju, kao što je žalba iz proceduralnih razloga, ali koji je, u svetlosti pristupa primenjenog u sličnim slučajevima, u okolnostima datog predmeta nedelotvoran: *Scordino protiv Italije* (odl.); *Pressos Compania Naviera S.A. i drugi protiv Belgije*, st. 26-27), čak i ako su odluke o kojima je reč nedavno donete (*Gas i Dubois protiv Francuske* (odl.)). To takođe važi i u slučaju da podnosilac predstavke nije mogao neposredno da se obrati sudu o kome je reč (*Tănase protiv Moldavije* [Vv], st. 122). U izvesnim specifičnim okolnostima mogu postojati podnosioci predstavke u sličnim situacijama, od kojih se neki nisu obratili sudu na koji se poziva država ali su oslobođeni obaveze da to učine zbog toga što se taj domaći pravni lek kada su ga drugi koristili pokazao nedelotvornim u praksi, pa bi se takvim pokazao i da su ga oni sami primenili (*Vasilkoski i drugi protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, st. 45-46; *Laska i Lika protiv Albanije*, st. 45-48). Međutim, ovo je primenjivo samo u vrlo specifičnim slučajevima (uporedi sa *Saghinadze i drugi protiv Gruzije*, st. 81-83);
- ili da su postojale specijalne okolnosti koje su podnosioca predstavke oslobodile tog zahteva (*Akdivar i drugi protiv Turske*, st. 68-75; *Sejdovic protiv Italije* [Vv], st. 55; *Veriter protiv Francuske*, st. 60).

60. Jedan takav činilac može nastati ukoliko nacionalne vlasti ostanu potpuno pasivne u suočenosti sa teškim optužbama za zloupotrebu položaja ili nanošenje štete od strane državnih službenika, na primer tamo gde nisu pokrenuli istragu ili ponudili pomoć. U takvim okolnostima može se reći da se teret dokazivanja ponovo premešta, tako da je sada tužena država dužna da dokaže šta je sve uradila u odgovor na razmeru i težinu okolnosti zbog kojih se podnosilac predstavke obraća Sudu (*Demopoulos i drugi protiv Turske* (odl.) [Vv], st. 70).

61. Samo po sebi postojanje sumnji kod podnosioca predstavke u vezi sa delotvornošću određenog pravnog leka ne oslobađa tog podnosioca obaveze da navedeni pravni lek primeni (*Epözdemir protiv Turske* (odl.); *Milošević protiv Holandije* (odl.); *Pellegriti protiv Italije* (odl.); *MPP Golub protiv Ukrajine* (odl.)). Nasuprot tome, u interesu je podnosioca predstavke

da se obrati odgovarajućem sudu da bi mu pružio priliku da razvije postojeća prava zahvaljujući svojoj moći da tumači (*Ciupercescu protiv Rumunije*, st. 169). U pravnom sistemu koji daje ustavnu zaštitu osnovnih prava pojedinac koji se oseća oštećenim dužan je da testira razmere te zaštite i da, u sistemu običajnog prava, dozvoli domaćim sudovima da razviju ta prava pomoću svog tumačenja (*A, B i C protiv Irske* [Vv], st. 142). Međutim, onda kada sugerisani pravni lek u suštini ne nudi razumne izgleda za uspeh, na primer u svetlosti već utvrđene domaće sudske prakse, sama činjenica da podnosilac predstavke nije upotrebio taj pravni lek ne predstavlja prepreku u pogledu prihvatljivosti (*Pressos Compania Naviera S.A. i drugi protiv Belgije*, st. 27; *Carson i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 58).

5. Procesni aspekti

62. Zahtev koji se postavlja podnosiocu predstavke da iscrpi sve domaće pravne lekove po pravilu se utvrđuje pozivanjem na datum podnošenja prijave Evropskom sudu (*Baumann protiv Francuske*, st. 47) s tim što postoji mogućnost za izuzetke koji mogu biti opravdani specifičnim okolnostima datog predmeta (vidi tačku 6). Ipak, Sud prihvata da poslednja faza takvih pravnih lekova može biti dosegnuta ubrzo po podnošenju predstavke, ali pre no što sam taj sud odluči o pitanju prihvatljivosti (*Karoussiotis protiv Portugala*, st. 57).

63. Kada država namerava da uloži podnesak u kome će se pozvati na činjenicu da nisu iscrpljeni svi unutrašnji pravni lekovi, ona to mora da učini, u meri u kojoj joj to dopuštaju karakter prigovora i okolnosti, u primedbama koje dostavlja pre donošenja odluke o prihvatljivosti, iako mogu postojati izuzetne okolnosti koje će državu osloboditi te obaveze: *Mooren protiv Nemačke* [Vv], st. 57 i sve reference koje su u njoj sadržane, i st. 58-59.

Nije neuobičajeno da primedba na osnovu neiscrpljenosti unutrašnjih pravnih lekova bude pripojena razmatranju o suštini, posebno u onim slučajevima koji se tiču procesnih obaveza ili jemstava, na primer, predstavki koje se odnose na procesni segment postupka po osnovu članova 2 (*Dink protiv Turske*, st. 56-58) ili 3; ili u vezi sa članom 6 (*Scoppola protiv Italije (br. 2)* [Vv], st. 126); ili u vezi sa članom 8 (*A, B i C protiv Irske* [Vv], st. 155); ili u vezi sa članom 13 (*Sürmeli protiv Nemačke* [Vv], st. 78; *M.S.S. protiv Belgije i Grčke* [Vv], st. 336).

6. Stvaranje novih pravnih lekova

64. Ocena o tome da li su iscrpljeni svi unutrašnji pravni lekovi po pravilu se donosi u odnosu na stanje postupka na dan kada je predstavka podneta Sudu. Postoje, međutim, izuzeci od ovog pravila (vidi *İçyer protiv Turske* (odl.), st. 72 i dalje). Sud je odustao od tog pravila pre svega u onim predmetima koji se tiču dužine postupka (*Predil Anstalt protiv Italije* (odl.); *Bottaro protiv Italije* (odl.); *Andrášik i drugi protiv Slovačke* (odl.); *Nogolica protiv Hrvatske* (odl.); *Brusco protiv Italije* (odl.); *Korenjak protiv Slovenije* (odl.), st. 66-71); ili, ako je reč o novom kompenzatornom pravnom leku u odnosu na mešanje u pravo na uživanje imovine (*Charzyński protiv Poljske* (odl.); *Michalak protiv Poljske* (odl.); *Demopoulos i drugi protiv Turske* (odl.) [Vv]); ili neizvršenje presuda domaćih sudova (*Nagovitsyn i Nalgiyev protiv Rusije* (odl.), st. 36-40); ili pretrpanost zatvora (*Łatak protiv Poljske* (odl.)).

Sud uzima u obzir delotvornost i dostupnost naknadnih pravnih lekova (*Demopoulos i drugi protiv Turske* (odl.) [Vv], st. 88).

Za primer slučaja kada novi pravni lek nije delotvoran u predmetu o kome je reč, vidi *Parizov protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, st. 41-47. Za primer delotvornosti novog ustavnog pravnog leka, vidi *Cvetković protiv Srbije*, st. 41.

Kada je reč o datumu od koga je pravično zahtevati od podnosioca predstavke da upotrebi pravni lek koji je kao nov inkorporiran u pravosudni sistem države kroz promenu sudske prakse, vidi *Depauw protiv Belgije* (odl.), odnosno, uopštenije, *McFarlane protiv Irske* [Vv],

st. 117; kada je reč o pravnom leku novo uvedenom posle pilot presude, vidi *Fakhretdinov i drugi protiv Rusije* (odl.), st. 36-44; dok u vezi s pitanjem odstupanja od domaće sudske prakse vidi *Scordino protiv Italije (br. 1)* [Vv], st. 147.

Sud je dao uputstva u predmetima *Scordino protiv Italije (br. 1)* [Vv] i *Cocchiarella protiv Italije* [Vv] u pogledu karakteristika koje unutrašnji pravni lekovi moraju imati da bi bili delotvorni u predmetima koji se odnose na dužinu postupka (vidi takođe, nešto skoriji slučaj, *Vassilios Athanasiou i drugi protiv Grčke*, st. 54-56). Po pravilu pravni lek koji nema preventivno ili kompenzatorno dejstvo u odnosu na dužinu postupka ne mora biti iskorišćen (*Puchstein protiv Austrije*, st. 31). Pravni lek u odnosu na dužinu postupka mora, pre svega, funkcionisati bez prekomernog kašnjenja i odlaganja i mora pružiti odgovarajući nivo pravnog zadovoljenja (*Scordino protiv Italije (br. 1)* [Vv], st. 195 i 204-07).

65. Kada je Sud ustanovio da postoje strukturne ili opšte manjkavosti u unutrašnjem pravu ili praksi, on može zatražiti od države da ispita situaciju i da, ako je to potrebno, preduzme delotvorne mere kako bi sprečila da se pred Sudom pojavljuju istovrsni predmeti (*Lukenda protiv Slovenije*, st. 98). Može se zaključiti da visoka strana ugovornica treba da izmeni i dopuni postojeći dijapazon pravnih lekova ili treba da uvede nove pravne lekove kako bi obezbedila istinski delotvorno ispravljanje kršenja prava po Konvenciji (vidi, na primer, pilot presude u *Xenides-Arestis protiv Turske*, st. 40; kao i *Burdov protiv Rusije (br. 2)*, st. 42, 129 i dalje, i 140). Posebnu pažnju treba posvetiti potrebi za obezbeđenjem delotvornih domaćih pravnih lekova (vidi pilot presudu u predmetu *Vassilios Athanasiou i drugi protiv Grčke*, st. 41).

Kada je tužena država ustanovila novi pravni lek, Sud je razmotrio da li je taj pravni lek delotvoran (na primer, *Robert Lesjak protiv Slovenije*, st. 34-55; *Demopoulos i drugi protiv Turske* (odl.) [Vv], st. 87). Ako je ustanovio da jeste, Sud je zaključio da su ostali podnosioci predstavki u sličnim predmetima dužni da iskoriste taj novi pravni lek, pod uslovom da za to ne postoji prekluzivni rok. Na taj način Sud je te predstavke proglašiti neprihvatljivima po osnovu člana 35 stav 1, čak i ukoliko su podnete pre ustanovljenja novog pravnog leka (*Grzinčič protiv Slovenije*, st. 102-10; *İçyer protiv Turske* (odl.), st. 74 i dalje).

Tu se radi o domaćim pravnim lekovima koji su postali raspoloživi pošto su predstavke već bile podnete. Procena o tome da li su postojale izuzetne okolnosti koje bi podnosiocima predstavke primorale da posegnu za jednim takvim pravnim lekom pre svega će uzeti u obzir prirodu novih domaćih odredaba i kontekst u kome su one uvedene (*Fakhretdinov i drugi protiv Rusije* (odl.), st. 30). U ovom nedavnom slučaju Evropski sud je stao na stanovište da delotvorni domaći pravni lek, koji je uveden po donošenju pilot presude kojom je naloženo uvođenje jednog takvog pravnog leka, treba da bude iskorišćen pre no što podnosioci predstavki budu u stanju da se obrate Sudu.

Evropski sud je takođe precizirao uslove za primenu člana 35 stav 1 prema danu podnošenja predstavke (*ibid.*, st. 31-33; vidi takođe *Nagovitsyn i Nalgiyev protiv Rusije* (odl.), st. 29 i dalje, i 42).

B. Nepoštovanje roka od šest meseci

Član 35 stav 1 – Uslovi prihvatljivosti

„1. Sud može uzeti predmet u postupak tek ... u roku od šest meseci od dana kada je doneta pravosnažna odluka.“

1. Svrha pravila

66. Svrha pravila o roku od šest meseci jeste da se afirmiše i unapredi pravna sigurnost, da se obezbedi da predmeti koji otvaraju pitanja po osnovu Konvencije budu razmotreni u razumnom roku i da se zaštite vlasti i druga zainteresovana lica od mogućnosti da se nađu u situaciji neizvesnosti koja bi mogla dugo da traje (*P.M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

67. Ovo pravilo takođe pruža perspektivnom podnosiocu predstavke dovoljno vremena da razmotri da li će uopšte podneti ili neće podneti predstavku i da, ako se odluči za podnošenje, donese odluku i o konkretnim žalbama i argumentima koje namerava da donese (*O'Loughlin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)), s tim što istovremeno olakšava mogućnost utvrđivanja činjenica datog predmeta, jer protok vremena dovodi u pitanje pravično razmatranje pitanja pokrenutih datom predstavkom (*Nee protiv Irske* (odl.)).

68. Na ovaj način određuje se vremenski rok za nadzor koji sprovodi Sud i signalizira se kako pojedincima, tako i državnim organima da preko tog roka ta kontrola odnosno nadzor više nisu mogući (*İpek protiv Turske* (odl.); *Di Giorgio i drugi protiv Italije* (odl.)).

69. Sud nema mogućnost da bilo koju predstavku oslobodi pravila od šest meseci (na primer u odsustvu napomena Države u vezi s tim pitanjem) (*Belaousof i drugi protiv Grčke*, st. 38).

70. Pravilo o šest meseci ne može nalagati podnosiocu predstavke da svoju predstavku dostavi Sudu pre no što je njegov odnosno njen položaj u odnosu na dato pitanje konačno rešen na domaćem nivou (*Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 157).

2. Datum od koga počinje da teče rok od šest meseci

(a) Pravosnažna odluka

71. Rok od šest meseci teče od trenutka donošenja pravosnažne odluke u postupku iscrpljenja unutrašnjih pravnih lekova (*Paul i Audrey Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)). Podnosilac predstavke je morao uobičajeno iskoristiti unutrašnje pravne lekove za koje se očekuje da budu delotvorni i dovoljni (*Moreira Barbosa protiv Portugala* (odl.)).

72. U obzir se mogu uzeti samo pravni lekovi koji su uobičajeni i delotvorni, budući da podnosilac predstavke ne može da produži strogi vremenski rok uveden Konvencijom tako što će pokušati da ulaže neprimerene ili u pogrešnoj nameri sročene predstavke organima ili ustanovama koji nemaju ovlašćenja ili nisu nadležni da pruže delotvorno pravno zadovoljenje za tužbu o kojoj je reč po osnovu Konvencije (*Fernie protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

73. Ne mogu se uzeti u obzir pravni lekovi čija bi primena zavisila od diskrecionih ovlašćenja zvaničnika državne uprave i koji, usled toga, nisu neposredno dostupni podnosiocu predstavke. Slično tome pravni lekovi koji ne sadrže precizno određen vremenski rok stvaraju neizvesnost i obesmišljavaju pravilo o roku od šest meseci koje je sadržano u članu 35 stav 1 (*Williams protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

74. Po pravilu, član 35 stav 1 ne nalaže podnosiocima predstavke da ulože zahtev za obnovu postupka ili da koriste slične vanredne pravne lekove, niti dopušta da se rok od šest meseci produži, uz pozivanje na to da ti lekovi nisu iskorišćeni (*Berdzenishvili protiv Rusije* (odl.); *Tucka protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1)* (odl.)). Međutim, ako je vanredni pravni lek jedini pravosudni pravni lek koji podnosiocu predstavke stoji na raspolaganje, onda se rok od šest meseci može računati od datuma donošenja odluke u vezi s tim pravnim lekom (*Ahtinen protiv Finske* (odl.)).

Predstavka u kojoj podnosilac odnosno podnositeljka predstavke izloži Sudu svoje žalbe u roku od šest meseci po donošenju odluke o odbacivanju njegovog odnosno njenog zahteva za obnovu postupka, neprihvatljiva je zbog toga što odluka o kojoj je reč nije „pravosnažna odluka“ (*Sapeyan protiv Jermenije*, st. 23).

U slučajevima kada dolazi do obnove postupke ili kada se vrši revizija pravosnažne odluke, tok roka od šest meseci u odnosu na početni postupak ili tu pravosnažnu odluku prekida se samo u vezi sa onim pitanjima Konvencije koja su poslužila kao osnov za tu reviziju ili za obnovu postupka i koja su bila predmet ispitivanja pred vanrednim apelacionim organom (*ibid.*, st. 24).

(b) Polazište

75. Rok od šest meseci počinje da teče od dana kada podnosilac predstavke i njegov odnosno njen zastupnik imaju dovoljna saznanja o pravosnažnoj odluci domaćih sudova (*Koç i Tosun protiv Turske* (odl.)).

76. Država je ta koja se oslanja na nepoštovanje roka od šest meseci kako bi na osnovu toga utvrdila datum kada je podnosilac predstavke stekao saznanje o pravosnažnoj odluci domaćeg pravosuđa (*Şahmo protiv Turske* (odl.)).

(c) Dostavljanje odluke

77. Podnosiocu predstavke: kada podnosilac predstavke ima pravo da mu primerak pravosnažne odluke domaćeg pravosuđa bude dostavljen automatski, svrsi i nameni člana 35 stav 1 Konvencije najbolje će poslužiti ako se rok od šest meseci računa tako da teče od dana dostavljanja primerka te odluke (*Worm protiv Austrije*, st. 33).

78. Advokatu: rok od šest meseci teče od dana kada je advokat podnosioca predstavke saznao za odluku kojom je završeno iscrpljenje unutrašnjih pravnih lekova, bez obzira na činjenicu da je sam podnosilac predstavke tek docnije saznao za tu odluku (*Çelik protiv Turske* (odl.)).

(d) Nema dostavljanja odluke

79. Kada unutrašnje pravo ne predviđa dostavljanje odluke, ispravno je da se kao polazište uzme datum kada je odluka do kraja sročena, što znači onda kada su stranke mogle konačno da saznaju njen sadržaj (*Papachelas protiv Grčke* [Vv], st. 30).

80. Podnosilac predstavke ili njen odnosno njegov advokat moraju ispoljiti dužnu pažnju prilikom pribavljanja primerka odluke deponovane u Sekretarijatu Suda (*Ölmez protiv Turske* (odl.)).

(e) Pravni lek nije na raspolaganju

81. Kada je od samog početka jasno da podnosilac predstavke nema na raspolaganju delotvoran pravni lek, rok od šest meseci teče od datuma kada se dogodila radnja zbog koje se on obratio sudskim instancama ili od datuma kada je podnosilac predstavke neposredno pogođen ili je postao upoznat sa tom radnjom ili je saznao za njene negativne posledice (*Dennis i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 157).

82. Kada podnosilac predstavke iskoristi pravni lek koji mu, kako izgleda, stoji na raspolaganju i tek potom bude upućen u okolnosti usled kojih je taj pravni lek nedelotvoran, moglo bi biti primereno da se kao trenutna od koga počinje da teče rok od šest meseci uzme datum kada je podnosilac predstavke prvi put saznao za te okolnosti ili je trebalo da sazna za te okolnosti (*Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 158).

(f) Računanje roka od šest meseci

83. Vreme počinje da teče na dan koji nastupi odmah posle dana kada je pravosnažna odluka javno saopštena, ili kada su podnosilac predstavke ili njegov zastupnik obavešteni o

toj odluci, a ističe posle šest kalendarskih meseci, bez obzira na stvarno trajanje tih kalendarskih meseci (*Otto protiv Nemačke* (odl.)). Poštovanje roka od šest meseci određuje se pomoću merila koja su karakteristična za Konvenciju, a ne pomoću merila koja se koriste u unutrašnjem zakonodavstvu svake tužene Države. (*Benet Praha, spol. s r.o., protiv Češke Republike* (odl.); *Büyükdere i drugi protiv Turske*, st. 10).

84. Sud u Strazburu utvrđuje datum isteka roka od šest meseci koji se razlikuje od onoga koji je odredila tužena Država (*İpek protiv Turske* (odl.)).

(g) Trajno stanje

85. Pojam „trajnog stanja“ odnosi se na stanje stvari koje funkcioniše zahvaljujući trajnim radnjama koje preduzima Država a usled kojih podnosioci predstavke postaju žrtve. Činjenica da neki događaj tokom vremena dobija značajne posledice ne znači da je sam taj događaj proizveo „trajno stanje“ (*Iordache protiv Rumunije*, st. 49).

86. Kada navodno kršenje (Konvencije) predstavlja trajno stanje u odnosu na koje nema na raspolaganju nijednog pravnog leka, rok od šest meseci počinje da teče od kraja tog trajnog stanja (*Ülke protiv Turske* (odl.)). Dokle god to stanje opstaje, nije primenjiv rok od šest meseci (*Iordache protiv Rumunije*, st. 50). Vidi takođe *Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 161 i dalje.

3. Dan uzimanja predstavke u postupak²

(a) Prvo pismo

87. U skladu sa ustanovljenom praksom institucija Konvencije i pravilom 47 stav 5 Poslovnika Suda, kao dan uzimanja predstavke u postupak smatra se, po pravilu, dan prvog podnosiocčevog dopisa koji, čak i u sažetom obliku, sadrži predmet predstavke, pod uslovom da je u roku koji je Sud odredio dostavljen propisno ispunjen obrazac za predstavku (*Kemeuako protiv Holandije* (odl.)).

88. Kao datum uzimanja predstavke u postupak smatra se datum zabeležen na poštanskom žigu na pošiljci kojom je dostavljena predstavka, a ne datum koji je zaveden na predavci kao datum prijema: *Kipritci protiv Turske*, st. 18. Za primer specijalnih okolnosti kojima se može opravdati drugačiji pristup, vidi *Bulinwar OOD i Hrusanov protiv Bugarske*, st. 30 i dalje.

(b) Razlika između dana pisanja i dana slanja

89. Ako nema nikakvog objašnjenja za interval od više od jednog dana koji protekne između datuma pisanja pisma i datuma kada je to pismo poslato, ovaj drugi datum treba uzeti kao dan uzimanja predstavke u postupak (*Arslan protiv Turske* (odl.); *Růžičková protiv Češke Republike* (odl.)).

Ovo pravilo je takođe primenjivo i kada treba odgovoriti na pitanje da li je izvorni obrazac za predstavku poslat u traženom roku od osam nedelja: *Kemeuako protiv Holandije* (odl.), st. 24); kada je reč o slanju telefaksom, vidi *Otto protiv Nemačke* (odl.).

(c) Slanje telefaksom

90. Nije dovoljno poslati predstavku samo telefaksom, ne dostavljajući pritom Sudu izvorni dokument u traženom vremenskom roku: *Kemeuako protiv Holandije* (odl.), st. 22 i dalje

2. Vidi Poslovnik Suda i Praktično uputstvo o „uzimanju predstavke u postupak“.

(d) Interval posle prvog dopisa

91. Bilo bi suprotno duhu i svrsi pravila o roku od šest meseci ako bi, već na osnovu svakog prvog dopisa, predstavka mogla da pokrene postupak po Konvenciji i da potom miruje u ničim neobjašnjenom neoročenom vremenskom periodu. S tih razloga, podnosioci predstavki moraju u razumnoj meri ekspeditivno vode svoj postupak, posle uspostavljanja prvog uvodnog kontakta (*P.M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)). Nepoštovanje pravila od osam nedelja (vidi Pravilo 47 stav 5 Poslovnika Suda i stava 4 Praktičnog uputstva za pokretanje postupka) dovešće do toga da će Sud zaključiti kako je dan pokretanja postupka zapravo dan podnošenja popunjenog obrasca za predstavku: *Kemevuako protiv Holandije* (odl.), st. 22-24.

(e) Karakterizacija tužbe

92. Tužba se karakteriše svim činjenicama odnosno okolnostima koje su u njoj navedene, a ne samo pravnim osnovom ili argumentima na koje se oslanja (*Scoppola protiv Italije* (br. 2) [Vv], st. 54).

(f) Naknadne žalbe

93. Kada je reč o žalbama koje nisu bile uvrštene u početnu predstavku kao njen sastavni deo, tok roka od šest meseci ne prekida se do dana kada se ta žalba prvi put podnese nekom organu Konvencije (*Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

94. Žalbe iznete po isteku roka od šest meseci mogu biti ispitane samo ukoliko predstavljaju određene specifične aspekte početnih žalbi iznetih u propisanom vremenskom roku (*Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish protiv Rumunije* (odl.)).

95. Sama činjenica da se podnosilac/podnositeljka u svojoj predavci pozvao/pozvala na član 6 nije dovoljna da posluži kao uvod za sve naknadne žalbe iznete po tom osnovu, ako na samom početku nije ni na koji način ukazano na činjeničnu osnovu žalbe i na prirodu navedenog kršenja (*Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *Adam i drugi protiv Nemačke* (odl.)).

96. Samo dostavljanje pismena iz postupaka pred domaćim sudovima ne može predstavljati uvođenje svih naknadnih žalbi zasnovanih na tim postupcima. Potrebno je da se pruži neka, makar i sažeta, naznaka prirode navodnog kršenja po Konvenciji, da bi neka žalba mogla da se uvede u postupak, čime bi se prekinuo tok roka od šest meseci (*Božinovski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije* (odl.)).

4. Primeri**(a) Primenjivost vremenskih ograničenja na procesne obaveze po osnovu člana 2 Konvencije**

97. Kada nastupi smrt, očekuje se da rodbina podnosioca predstavke preduzme korake kako bi bila u toku sa napretkom istrage, ili pak odsustvom istrage, i da s dužnom ekspeditivnošću podnese svoje predstavke onda kada stekne saznanje – ili kada je trebalo da stekne saznanje – o odsustvu bilo kakve delotvorne krivične istrage (*Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 158 i 162).

98. U slučajevima nestanka, neophodno je da rođaci nestalog lica ne odlažu nepotrebno isticanje pred Sudom žalbe u vezi sa nedelotvornošću takve istrage ili u vezi sa njenim potpunim odsustvom. Kada je reč o nestancima, podnosioci predstavki ne mogu beskonačno čekati pre no što dođu u Strazbur. Oni moraju ispoljiti izvestan stepen budnosti i inicijativnosti i moraju bez neposrednog odlaganja podneti svoje žalbe (*ibid.*, st. 165, a o odlaganju vidi st. 162-66).

(b) Uslovi za predstavku u sklopu pravila od šest meseci u predmetima koji se odnose na višekratne periode lišenja slobode po osnovu člana 5 stav 3 Konvencije

99. Višekratni, uzastopni periodi lišenja slobode treba da se sagledavaju kao celina, a rok od šest meseci treba da počne da teče tek od završetka poslednjeg perioda boravka u pritvoru (*Solmaz protiv Turske*, st. 36).

C. Anonimna predstavka**Član 35 stav 2 (a) – Uslovi prihvatljivosti**

„2. Sud ne postupa po pojedinačnoj predstavi podnetoj na osnovu člana 34 koja je
(a) anonimna; ...“³

1. Anonimna predstavka

100. Predstavka podneta Evropskom sudu za ljudska prava smatra se anonimnom kada spis predmeta ne sadrži nijedan element koji Sudu omogućuje da identifikuje podnosioca predstavke: „*Blondje protiv Holandije* (odl.). Nijedan obrazac ni podneto pismeno ne sadrže pomen imena, već samo neku referencu i nadimke, a punomoćje advokatu potpisano je sa „X“: tada identitet podnosioca predstavke nije obelodanjen.

101. Predstavka koju je u ime neidentifikovanih lica podnelo jedno udruženje, s tim što to udruženje nije tvrdilo da je ono samo žrtva već se požalilo na kršenje prava na poštovanje privatnog života u ime neidentifikovanih pojedinaca, koji su na taj način postali podnosioci predstavke dok je udruženje o kome je reč tvrdilo da ih zastupa, ocenjena je kao anonimna predstavka: *Federation of French Medical Trade Unions i the National Federation of Nurses protiv Francuske* (odl.).

2. Predstavka koja nije anonimna

102. Nepotpisani obrazac za predstavku koji sadrži sve detalje o ličnosti, dovoljne da se otkloni svaka sumnja u pogledu identiteta podnosioca predstavke i posle koga sledi prepiska koju je propisno potpisao zastupnik podnosioca predstavke nije anonimna predstavka: *Kuznetsova protiv Rusije* (odl.).

103. Predstavka podneta pod fiktivnim imenima: pojedinci koji koriste pseudonime i koji Sudu iznose objašnjenje da ih kontekst oružanog sukoba obavezuje da ne obelodane svoje pravo ime, ne bi li zaštitili članove svoje porodice i svoje prijatelje. Sud je stao na stanovište ta predstavka nije anonimna, pošto je zaključio da se „iza taktike prikrivanja svojih realnih identiteta iz razumljivih razloga kriju stvarni ljudi koji se mogu identifikovati na osnovu dovoljnog broja indikacija, koje ne obuhvataju njihova imena ...“ kao i da „postoji dovoljno bliska veza između podnosioca predstavke i događaja o kojima je reč“: *Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije* (odl.). Vidi takođe *Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije*, st. 275.

104. Predstavka koju je podneo neki crkveni organ ili neko udruženje koje ima verske i filozofske ciljeve, a identitet članova tog udruženja nije obelodanjen, nije odbačena kao anonimna (članovi 9, 10 i 11 Konvencije): *Omkarananda i the Divine Light Zentrum protiv Švajcarske* (odl.).

3. Anonimna predstavka u smislu člana 35 stav 2 (a) Konvencije mora se razlikovati od pitanja neobelodanjivanja identiteta podnosioca predstavke kroz derogiranje uobičajenog pravila javnosti informacija u postupku koji se vodi pred Sudom, kao i od pitanja poverljivosti pred Sudom (vidi Pravilo 33 i 47 stav 3 Poslovnika Suda, kao i praktična uputstva).

D. Izlišna predstavka

Član 35 stav 2 (b) – Uslovi prihvatljivosti

„2. Sud ne postupa po pojedinačnoj predstavnici podnetoj po osnovu člana 34 koja je

...

(b) u suštini istovetna s predstavkom koju je Sud već razmatrao ..., a ne sadrži nove relevantne činjenice.“⁴

105. Predstavka se smatra „u suštini istovetnom“ u slučaju kada su stranke u sporu, žalba koja se iznosi i okolnosti predmeta identični (*Pauger protiv Austrije* (odl.); *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) protiv Švajcarske (br. 2)* [Vv], st. 63).

Kada se ustanovi da je to na delu, predstavka će biti proglašena neprihvatljivom.

1. Identični podnosioci predstavki

106. Predstavke koje se odnose na istu stvar ali su ih zajednički podneli pojedinci i neko udruženje koje se obratilo i Komisiji za ljudska prava Ujedinjenih nacija ne mogu se smatrati predstavkama koje su podneli isti podnosioci: *Folgerø i drugi protiv Norveške* (odl.) što važi i za dopis koji Kancelariji visokog komesara za ljudska prava podnese neka nevladina organizacija, a ne podnosioci predstavke: *Celniku protiv Grčke*, st. 36-41. Isto se odnosi i na zahtev koji je Radnoj grupi za samovoljno lišenje slobode podnela neka nevladina organizacija i zahtev koji su podneli podnosioci predstavke: *Illi i drugi protiv Belgije* (odl.).

107. Međudržavna predstavka koju podnese država ne lišava pojedinačne podnosiocima predstavke mogućnosti da iznesu i da teže ostvarenju vlastitih tužbenih zahteva: *Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 118.

2. Identične žalbe

108. Pojam žalbe definiše se kao svrha ili pravni osnov tužbe.

Ona se karakteriše činjenicama koje su u njoj navedene, a ne samo pravnim osnovom ili argumentima na kojima počiva: *Guerra i drugi protiv Italije*, st. 44; *Scoppola protiv Italije (br. 2)* [Vv], st. 54; *Previti protiv Italije* (odl.), st. 293.

109. Sud analizu obavlja tako što razmatra jednu po jednu žalbu. Samo one predstavke koje su u suštini istovetne kao one koje su razmatrane u sklopu neke druge predstavke biće odbačene po osnovu člana 35 stav 2: *Dinç protiv Turske* (odl.).

110. Kada podnosilac odnosno podnositeljka predstavke ponovo iznese tužbene navode koje je već naveo u prethodnoj predstavnici, ova nova predstavka biće proglašena neprihvatljivom: *X protiv Savezne Republike Nemačke* (odl.); *Duclos protiv Francuske* (odl.); *Clinique Mozart Sarl protiv Francuske* (odl.); *Rupa protiv Rumunije* (odl.), st. 52; *Coscodar protiv Rumunije* (odl.), st. 27.

111. Mada se predmet spora tiče različitog, odnosno drugog stana i drugog stanara u istom stambenom bloku, nova predstavka u kojoj se u suštini otvaraju istovetna pitanja s onima pokrenutim u predmetu koji je ranije proglašen neprihvatljivim, a podneo ju je isti podnosilac, ponavljajući prethodno formulisane žalbe i ne navodeći pritom nijedan novi dokaz, u suštini je istovetna sa prvobitnom predstavkom te je s tih razloga neprihvatljiva: *X protiv Savezne Republike Nemačke* (odl.).

4. Ova odredba je ranije bila sadržana u članu 27.

112. Slede primeri predstavki koje nisu u suštini istovetne:

- por u vezi sa uslovima podnosiocovog boravka u policijskom pritvoru nije istovetan sporu koji se vodi oko toga što ga je Sud nacionalne bezbednosti oglasio krivim ili sporu koji se odnosi na gubitak prava na korišćenje kancelarije u zgradi parlamenta posle raspuštanja stranke čiji su pripadnici bili podnosioci predstavke: *Sadak protiv Turske*, st. 32-33;
- Spor u vezi sa uslovima boravka u policijskom pritvoru podnosioca predstavke i u vezi s činjenicom da je taj podnosilac predstavke osuđen pred Sudom za nacionalnu bezbednost nije istovetan sa sporom koji se tiče gubitka prava na korišćenje kancelarije u parlamentu: *Yurttas protiv Turske*, st. 36-37.

113. Sud je taj koji odlučuje o zakonskoj kvalifikaciji navedenih činjenica i on se ne smatra obaveznim kvalifikacijom koju je dao podnosilac predstavke ili ju je dala Država. Shodno tome, predstavka koja je uložena u nastojanju da se, po osnovu drugih odredaba Konvencije, preispitaju činjenice koje su iznete kao izvor neke druge predstavke, odnosi se na istu žalbu te stoga mora biti odbačena kao neprihvatljiva: *Previti protiv Italije* (odl.), st. 293-94.

3. Identične činjenice

114. Sama po sebi, činjenica da je jedna žalba identična drugoj ne sprečava da predstavka bude proglašena prihvatljivom ako se dodaju nove činjenice.

115. Kada podnosilac predstavke podnese te nove činjenice, sama predstavka neće biti u suštini istovetna sa prethodno podnetom predstavkom: *Chappex protiv Švajcarske* (odl.) i *Patera protiv Češke Republike* (odl.) (predstavke koje se tiču činjenica koje su već iznete pred nekom međunarodnom instancom su neprihvatljive, ali su nove činjenice koje se odnose na stvari koje su se naknadno dogodile – prihvatljive).

116. Inače, u drugačijim situacijama, predstavka će biti proglašena neprihvatljivom: *Hokkanen protiv Finske* (odl.); *Adesina protiv Francuske* (odl.); *Bernardet protiv Francuske* (odl.); *Gennari protiv Italije* (odl.); *Manuel protiv Portugala* (odl.).

E. Predstavka koja je već podneta nekoj drugoj međunarodnoj instanci

Član 35 stav 2 (b) – Uslovi prihvatljivosti

„1. Sud ne postupa po pojedinačnoj predstavlci podnetoj na osnovu člana 34 koja je

...

(b) u suštini istovetna s predstavkom ... koja je već podneta nekoj drugoj međunarodnoj instanci radi ispitivanja, odnosno rešavanja, a ne sadrži nove relevantne činjenice.“

117. Svrha je ove odredbe da se izbegne mnoštvo međunarodnih postupaka koji bi se odnosili na iste predmete.

118. Uslovi prihvatljivosti koji su navedeni u ovom stavu kumulativni su po svojoj prirodi:

- predstavka ne sme biti u suštini istovetna sa drugom predstavkom, što znači da činjenice, stranke u sporu i sama žalba ne smeju biti identični (vidi tačku I.D o izlišnim predstavkama), i

- predstavka ne sme biti već podneta nekoj drugoj međunarodnoj instanci radi ispitivanja, odnosno rešavanja.

119. Kada Sud utvrdi, na temelju postojanja odluke donete o suštini u trenutku kada razmatra dati predmet, da su ispunjeni uslovi propisani članom 35 stav 2 (b), on mora proglasiti neprihvatljivom predstavku koju je već ispitala neka druga međunarodna instanca.

120. Kako bi spadao u domašaj člana 35 stav 2 (b) predmet o kome je reč mora imati karakteristike koje mu omogućuju da se smatra pojedinačnom predstavkom u smislu člana 34.

1. Pojam postupka

(a) Postupak mora biti javni

121. Odbor za ljudska prava Interparlamentarne unije, koja je privatno udruženje, predstavlja nevladinu organizaciju, dok se član 27 Konvencije (sada član 35 stav 2) odnosi na međuvladine institucije i postupke (*Lukanov protiv Bugarske* (odl.)).

(b) Postupak mora biti međunarodni

122. Veće za ljudska prava Bosne i Hercegovine ne predstavlja međunarodni postupak, uprkos činjenici da je ono osnovano jednim međunarodnim ugovorom, kao i uprkos činjenici da deo njegovog članstva čine međunarodni članovi: *Jeličić protiv Bosne i Hercegovine* (odl.).

(c) Postupak mora biti nezavisan

123. Isto važi i za Radnu grupu Ujedinjenih nacija za samovoljno lišenje slobode, zato što se ta radna grupa sastoji od nezavisnih stručnjaka, ljudi od ugleda specijalizovanih za ljudska prava: *Peraldi protiv Francuske* (odl.).

124. Međutim, „Postupak 1503“ Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija u suštini predstavlja međuvladino telo koje se sastoji od državnih predstavnika. Samim tim, ono nije „drugi postupak međunarodne istrage“: *Mikolenko protiv Estonije* (odl.).

(d) Postupak mora biti sudski

125. Predstavka mora biti podneta nekom sudskoj ili parasudskoj instanci: *Zagaria protiv Italije* (odl.).

126. Evropska komisija za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), koja ima preventivnu ulogu, nije takva instanca. Podaci koje CPT prikupi nisu poverljive prirode. Pojedinaac nema pravo da učestvuje u postupku niti da bude obavešten o preporukama koje ta komisija može da usvoji ukoliko te preporuke i ti podaci ne budu obelodanjeni: *ibid.*; *Annunziata protiv Italije* (odl.); *Genovese protiv Italije* (odl.); *Stolder protiv Italije*, st. 16-19.

2. Procesna jemstva

(a) Akuzatorski postupak

127. Lica koja se obraćaju Visokom komesaru Ujedinjenih nacija za ljudska prava u skladu sa postupkom 1503 ne mogu učestvovati u samom postupku, jer je on poverljiv. Ta lica nisu obaveštena o merama koje mogu preduzeti Ujedinjene nacije, ukoliko te mere nisu obelodanjene. Prema tome, taj postupak se ne može razmatrati u nekom drugom postupku kao da je reč o pojedinačnoj predavci u smislu člana 34: *Celniku protiv Grčke*, st. 39-41.

(b) Zahtevi koji se postavljaju pravosudnom organu

128. Sve odluke u postupku o kome je reč moraju biti razumno obrazložene, moraju biti dostavljene strankama i moraju biti objavljene: *Peraldi protiv Francuske* (odl.).

3. Uloga postupka

129. Ustanova koja ima preventivnu ulogu ne može se smatrati ustanovom pred kojom se vodi međunarodni postupak: *Zagaria protiv Italije* (odl.); *De Pace protiv Italije*; ili *Gallo protiv Italije* (odl.) (u vezi sa CPT). Sem toga, podaci koje taj organ odnosno ta instanca prikupi poverljive su prirode; pojedinci nemaju pravo da učestvuju u postupku ili da budu obavješteni o preporukama koje donese ta ustanova, sem u slučaju da su obelodanjeni.

130. Isto ovo važi i za organ koji razmatra opštu situaciju (*Mikolenko protiv Estonije* (odl.)), ili za specijalnog izvestioca kome je povereno da sačini izveštaj o ljudskim pravima lica lišenih slobode (*Yağmurdereli protiv Turske* (odl.)).

Ako pojedinac podnese predstavu Evropskoj komisiji protiv zakonodavstva ili prakse koji se mogu pripisati jednoj zemlji-članici (EU) to nije postupak međunarodne istrage ili poravnanja. Na taj način Komisija dobija priliku da pokrene postupak zbog „povrede prava“ ili „pretparničin postupak“ – čija je jedina svrha da se obezbedi da država-članica dobrovoljno ispunjava sve zahteve prava Evropske unije, ili da se pokrene postupak zbog kršenja prava Zajednice – čiji ishod nije rešenje za pojedinačnu situaciju. Tužba takve prirode ne može se tretirati kao tužba nalik na pojedinačnu predstavku podnetu shodno članu 34 Konvencije, ni sa procesnog stanovišta ni sa stanovišta potencijalnih posledica. S tih razloga, postupak koji pokreće Komisija ne može se opisati kao postupak „međunarodne istrage ili rešavanja“ (*Karoussiotis protiv Portugala*, st. 62-77).

(a) Mora postojati mogućnost da se u postupku utvrdi ko je za šta odgovoran

131. To nije slučaj:

- kada je reč o Komisiji za nestala lica na Kipru, zato što Turska nije stranka u postupku koji se vodi pred tom komisijom i njoj se, samim tim, ne može pripisati odgovornost za smrt bilo kog nestalog lica: *Varnava i drugi protiv Turske* (odl.);
- kada je reč o Radnoj grupi za prisilne nestanke Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava, zato što ona ne može pripisati odgovornost za smrt bilo kog nestalog lica niti može doneti zaključke o uzrocima nestanaka: *Malsagova i drugi protiv Rusije* (odl.).

132. Međutim, Radna grupa za samovoljno lišenje slobode, koja može da donosi preporuke kojima se omogućuje pripisivanje državne odgovornosti za slučajeve samovoljnog lišenja slobode, ona se može smatrati instancom pred kojom se vodi postupak međunarodne istrage: *Peraldi protiv Francuske* (odl.).

(b) Postupak mora imati za cilj prestanak kršenja

133. Svrha preporuka Radne grupe za samovoljno lišenje slobode, koje se dostavljaju državama, jeste da te preporuke za posledicu imaju okončanje situacije koja je bila predmet žalbe: *Peraldi protiv Francuske* (odl.); *Illi i drugi protiv Belgije* (odl.).

134. Žrtve povrede (Konvencije) moraju biti u mogućnosti da dobiju pravično zadovoljenje. To nije slučaj kada je reč o Komisiji za ljudska prava Ujedinjenih nacija (*Mikolenko protiv Estonije* (odl.)) niti kada je reč o Radnoj grupi za prisilne nestanke (*Malsagova i drugi protiv Rusije* (odl.)).

(c) Delotvornost postupka

135. Odluka mora biti objavljena: pred CPT, pojedinci nemaju pravo da budu obavešteni o preporukama koje mogu biti donete, sem ukoliko se te preporuke obelodane: *Zagaria protiv Italije* (odl.); *De Pace protiv Italije*.

136. Shodno postupku pred Radnom grupom Ujedinjenih nacija za samovoljno lišenje slobode, mišljenja koja se, zajedno sa preporukama, dostavljaju državi o kojoj je reč mogu biti pridodata u vidu aneksa godišnjem izveštaju koji se redovno dostavlja Komisiji za ljudska prava, a ona potom može izneti preporuke Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija; na osnovu svojih potencijalnih posledica, ovaj postupak se može smatrati postupkom koji se vodi po pojedinačnoj predstavi: *Peraldi protiv Francuske* (odl.).

137. S tih razloga, postupci pred sledećim instancama mogu se smatrati „postupcima pred drugom međunarodnom instancom“:

- Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija: *Calcerrada Fornieles i Cabeza Mato protiv Španije* (odl.); *Pauger protiv Austrije* (odl.); *C.W. protiv Finske* (odl.);
- Komitet za slobodu udruživanja Međunarodne organizacije rada: *Cereceda Martín i drugi protiv Španije* (odl.);
- Radna grupa Ujedinjenih nacija za samovoljno lišenje slobode: *Peraldi protiv Francuske* (odl.).

F. Zloupotreba prava na predstavku**Član 35 stav 3 (a) – Uslovi prihvatljivosti**

„3. Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34 ako:
(a) smatra da ... predstavka ... predstavlja zloupotrebu prava na predstavku; ...“

1. Opšta definicija

138. Pojam „zloupotrebe“ u smislu člana 35 stav 3 (a) mora se shvatiti u svom običnom značenju shodno opštoj pravnoj teoriji – dakle, mora se shvatiti kao štetno ostvarivanje prava u svrhe različite od onih radi kojih je to pravo koncipirabr. Shodno tome, svako ponašanje podnosioca predstavke koje je očigledno suprotno svrsi prava na pojedinačnu predstavku onakvog kako je to pravo propisano Konvencijom i koja ometa valjano funkcionisanje Suda ili valjano vođenje postupka pred Sudom predstavlja zloupotrebu prava na predstavku (*Mirošubovs i drugi protiv Letonije*, st. 62 i 65).

139. Sa tehničkog stanovišta, iz same formulacije člana 35 stav 3 (a) jasno je da predstavka koja se podnosi činom koji predstavlja zloupotrebu prava na predstavku mora biti proglašena neprihvatljivom, a ne samo izbrisana sa liste predmeta. Zaista, Sud naglašava da odbacivanje predstavke po osnovu zloupotrebe prava na predstavku predstavlja izuzetnu meru (*ibid.*, st. 62). Predmeti u kojima je Sud ustanovio da je reč o zloupotrebi prava na predstavku mogu se grupisati u pet tipičnih kategorija: informacije koje dovode u zabludu; korišćenje uvredljivih formulacija; kršenje obaveze čuvanja u tajnosti postupka za prijateljsko poravnanje; predstavka je očigledno zlonamerna ili lišena bilo kakve realne svrhe; svi ostali predmeti koji se ne mogu podrobno navesti.

2. Dovođenje Suda u zabludu

140. Predstavkom se vrši zloupotreba prava na predstavku ukoliko je ona svesno zasnovana na neistinitim činjenicama u cilju obmane Suda (*Varbanov protiv Bugarske*,

st. 36). Najteži i najočigledniji primeri takvih zloupotreba su, pre svega, podnošenje predstavke pod lažnim identitetom (*Drijfhout protiv Holandije* (odl.), st. 27-29), i, drugo, falsifikovanje dokumenata koji su poslati Sudu (*Jian protiv Rumunije* (odl.); *Bagheri i Maliki protiv Holandije* (odl.); *Poznanski i drugi protiv Nemačke* (odl.)). Ovaj tip zloupotrebe takođe može biti izvršen i omaškom, kada podnosilac predstavke na samom početku ne obavesti Sud o nekom činiocu koji je od suštinskog značaja za ispitivanje predmeta (*Al-Nashif protiv Bugarske*, st. 89; *Kerechashvili protiv Gruzije* (odl.)). Slično tome, ako se tokom postupka koji se vodi pred Sudom dogode neka nova, važna zbivanja i ako – uprkos izričitoj obavezi koju mu, odnosno joj, u tom pogledu nalaže Poslovnik Suda – podnosilac predstavke ipak ne obelodani Sudu tu informaciju, čime ga sprečava da presudu u datom predmetu donese potpuno upućen u sve činjenice, ta predstavka može biti odbačena kao predstavka kojom se čini zloupotreba prava na predstavku (*Hadrabová i drugi protiv Češke Republike* (odl.); *Predescu protiv Rumunije*, st. 25-27).

141. Namera da se Sud dovede u zabludu uvek mora biti utvrđena sa dovoljnom sigurnošću (*Melnik protiv Ukrajine*, st. 58-60; *Nold protiv Nemačke*, st. 87; *Miszczyński protiv Poljske* (odl.)).

3. Uvredljive formulacije

142. Ukoliko podnosilac odnosno podnositeljka predstavke u svojoj prepisci sa Sudom koristi posebno uvredljiv, preteći ili provokativni jezik – bilo da je reč o formulacijama koje se odnose na tuženu državu, njenog zastupnika, vlasti tužene države, sam Sud, njegove sudije, njegov Sekretarijat ili njegove pripadnike – radi se o zloupotrebi prava na predstavku (*Řehák protiv Češke Republike* (odl.); *Duringer i Grunge protiv Francuske* (odl.); *Stamoulakatos protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

143. Nije dovoljno da formulacije korišćene u predstavci budu samo oštre, polemičke ili sarkastične; one moraju prevršiti „granice normalne, pristojne i zakonite kritike“ da bi mogle biti smatrane zloupotrebom (*Di Salvo protiv Italije* (odl.)); za suprotan primer, vidi *Aleksanyan protiv Rusije*, st. 116-18). Ako tokom postupka podnosilac predstavke prestane da pribegava uvredljivim primedbama pošto ga na to prethodno Sud i zvanično upozori, ako izričito povuče takve primedbe ili ako, što je još bolje, ponudi izvinjenje, ta predstavka više neće biti odbačena kao predstavka kojom je zloupotrebjeno pravo na predstavku (*Chernitsyn protiv Rusije*, st. 25-28).

4. Kršenje načela poverljivosti postupka prijateljskog poravnanja

144. Ako podnosilac predstavke namerno prekrši obavezu poverljivosti pregovora za postizanje prijateljskog poravnanja koju strankama nameću član 39 stav 2 Konvencije i Pravilo 62 stav 2 Poslovnika Suda, to se može smatrati zloupotrebom prava na podnošenje predstavke što za posledicu ima odbacivanje predstavke (*Mirošubovs i drugi protiv Letonije*, st. 66; *Hadrabová i drugi protiv Češke Republike* (odl.); *Popov protiv Moldavije*, st. 48).

145. Da bi se odredilo da li je podnosilac predstavke prekršio obavezu poverljivosti, prvo se moraju definisati granice te obaveze. Ona se uvek mora tumačiti u svetlosti svoje opšte svrhe, što konkretno znači – omogućavanja što lakšeg postizanja prijateljskog poravnanja kroz pružanje zaštite strankama i Sudu od mogućeg pritiska. Shodno tome, mada predočavanje trećoj strani sadržaja pismena koja se odnose na prijateljsko poravnanje može, teorijski gledano, predstavljati zloupotrebu prava na predstavku u smislu člana 35 stava 3 Konvencije, to ne znači da postoji apsolutna i bezuslovna zabrana pokazivanja tih pismena bilo kojoj trećoj strani ili razgovora o njima. Ako bi se prihvatilo tako široko i rigorozno tumačenje, postojala bi opasnost da se podrije zaštita zakonitih interesa podnosioca

predstavke – ako, na primer, podnosilac, odnosno podnositeljka predstavke povremeno zatraži stručni savet u slučaju za koji ima ovlašćenje zastupanja ili sam sebe zastupa pred Sudom. Sem toga, bilo bi isuviše teško, ako ne i sasvim nemoguće, da Sud kontroliše striktno poštovanje jedne takve zabrane. Ono što član 39 stav 2 Konvencije i Pravilo 62 stav 2 Poslovnika Suda zabranjuju strankama jeste objavljivanje informacija o kojima je reč, na primer, preko medija, ili u prepisci u koju bi mogao da ima uvid veliki broj ljudi, ili na neki drugi način (*Miroļubovs i drugi protiv Letonije*, st. 68). S tih razloga, zloupotrebu prava na predstavku u ovom kontekstu može predstavljati onaj vid ponašanja kod koga postoji određeni stepen težine i ozbiljnosti.

146. Da bi bilo ocenjeno kao zloupotreba predstavke, obelodanjivanje poverljivih informacija mora biti namerbr. Neposredna odgovornost podnosioca predstavke za to obelodanjivanje uvek mora biti ustanovljen sa dovoljnim stepenom izvesnosti; nije dovoljno samo sumnja (*ibid.*, st. 66 *in fine*). Za konkretne primere primene ovog načela vidi, kada je reč o slučaju u kome je predstavka odbačena, *Hadrabová i drugi protiv Češke Republike* (odl.), gde su podnosioci predstavke u svojoj prepisci sa ministarstvom pravde sopstvene zemlje od reči do reči citirali predloge za prijateljsko poravnanje koje je formulisao Sekretarijat Suda, što je dovelo do toga da njihova predstavka bude odbačena kao zloupotreba prava na predstavku; za primer slučaja u kome je ustanovljeno da je predstavka prihvatljiva, vidi *Miroļubovs i drugi protiv Letonije*, gde nije sa sigurnošću utvrđeno da su sva trojica podnosilaca predstavke bila odgovorna za obelodanjivanje poverljivih podataka, što je za posledicu imalo to da Sud odbaci prethodni prigovor vlade.

5. Predstavka je očigledno zlonamerna ili je lišena bilo kakve realne svrhe

147. Podnosilac odnosno podnositeljka predstavke zloupotrebljava pravo na predstavku ako Sudu neprestano podnosi zlonamerne i očigledno neosnovane predstavke koje su slične nekoj predstavci koju je isti taj podnosilac odnosno podnositeljka uložio u prošlosti i koja je već proglašena neprihvatljivom (*M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *Philis protiv Grčke* (odl.)).

148. Sud takođe može ustanoviti da je zloupotrebljeno pravo na predstavku onda kada predstavka očigledno nema nikakvu stvarnu svrhu i/ili se odnosi na beznačajno mali novčani izbr. U *Bock protiv Nemačke* (odl.) podnosilac predstavke se žalio zbog dužine parničnog postupka koji je poveo radi naknade troškova nekog dijetetskog preparata koji mu je prepisao lekar, za iznos od 7,99 evra. Sud je primetio da je već zatrpan izuzetno velikim brojem predstavki po kojima je postupak u toku i koje otvaraju ozbiljna pitanja iz oblasti ljudskih prava, naglasivši da postoji nesrazmera između trivijalnosti navedenih činjenica i upotrebe sistema zaštite po Konvenciji, s obzirom na beznačajnost iznosa o kome je reč (uključujući tu i poređenje između tog iznosa i plate podnosioca predstavke) kao i na činjenicu da se postupak o kome je reč ne odnosi ni na kakav farmaceutski proizvod u smislu leka, već na dijetetski preparat. Sud je takođe ukazao na to da postupci kao što je taj postupak samo doprinose tome da domaći sudovi budu pretrpani predmetima, što samo doprinosi jednom od uzroka prekomerne dužine postupka. S tih razloga, predstavka je odbačena kao zloupotreba prava na predstavku. Otkako je stupio na snagu Protokol br. 14 1. juna 2010., problem ovih predstavki lakše se rešava po osnovu člana 35 stav 3 (b) Konvencije (nije reč ni o kakvoj značajnijoj smetnji).

6. Ostali slučajevi

149. Ponekad se presude i odluke Suda, kao i predmeti koji su pred njim još u razmatranju, koriste u svrhe političkih govora u državama ugovornicama. Predstavka koja je

inspirisana željom za sticanje publiciteta ili propagande nije samo s tog razloga zloupotreba prava na predstavku (*McFeeley i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), kao i *Khadzhialiyev i drugi protiv Rusije*, st. 66-67). Međutim, može se govoriti o zloupotrebi ako podnosilac predstavke, motivisan političkim interesima, daje štampi ili televiziji intervju u kojima ispoljava neodgovoran i frivolni stav prema postupcima koji se vode pred Sudom (*Georgian Labour Party protiv Gruzije*).

7. Pristup koji usvaja tužena Država

150. Ako tužena država smatra da je podnosilac predstavke zloupotrebio pravo na predstavku, ona o tome mora obavestiti Sud i mora mu skrenuti pažnju na relevantne informacije koje poseduje, kako bi Sud mogao da izvede odgovarajuće zaključke. Dužnost je Suda a ne tužene Države da nadzire poštovanje procesnih obaveza koje su podnosiocu predstavke nametnute Konvencijom i Poslovníkom Suda. Ako, međutim, Država i njeni organi prete da će pokrenuti krivični ili disciplinski postupak protiv podnosioca predstavke zbog navodnog kršenja procesnih obaveza pred Sudom, to bi moglo dovesti do problema prema članu 34 *in fine* Konvencije, koji zabranjuje bilo kakvo ometanje stvarnog vršenja prava na podnošenje pojedinačne predstavke (*Mirošubovs i drugi protiv Letonije*, st. 70).

II. OSNOV NEPRIHVATLJIVOSTI U VEZI SA NADLEŽNOŠĆU SUDA

A. Neprihvatljivost *ratione personae*

Član 35 stav 3 (a) – Uslovi prihvatljivosti

„3. Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34 ako:
(a) smatra da je predstavka nespojiva sa odredbama Konvencije ili protokola uz nju ...“

Član 32 – Nadležnost Suda

„1. Nadležnost Suda se proteže na sve predmete koji se tiču tumačenja i primene ove Konvencije i Protokola uz nju, a koji su mu upućeni na osnovu članova 33, 34, 46 i 47.

2. U sporovima oko nadležnosti odlučuje Sud.“

1. Načela

151. Kompatibilnost *ratione personae* zahteva da počiniac navodnog kršenja Konvencije bude država-ugovornica ili da se to kršenje njoj na neki način može pripisati.

152. Čak i ako tužena država ne iznese primedbu na nadležnost Suda *ratione personae*, Sud je dužan da sam razmotri to pitanje, na sopstvenu inicijativu (*Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine* [Vv], st. 27).

153. Osnovna prava koja su zaštićena međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima treba da budu zajemčena svakome ko živi na teritoriji države ugovornice, bez obzira na potonji raspad ili sukcesiju te države (*Bijelić protiv Crne Gore i Srbije*, st. 69).

154. Preduzeće u državnom vlasništvu mora uživati dovoljnu institucionalnu i funkcionalnu nezavisnost od države da bi ta država mogla da bude oslobođena odgovornosti po Konvenciji za činjenje ili ne činjenje preduzeća o kome je reč (*Mykhaylenky i drugi protiv Ukrajine*, st. 43-45; *Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei protiv Moldavije*, st. 19).

155. Predstavka se proglašava neprihvatljivom *ratione personae* prema Konvenciji po sledećim osnovima:

- ako podnosilac nema status (procesnu legitimaciju) u odnosu na član 34 Konvencije (*Municipal Section of Antilly protiv Francuske* (odl.); *Döşemealtı Belediyesi protiv Turske* (odl.); *Moretti i Benedetti protiv Italije*);
- ako podnosilac nije u stanju da dokaže da je žrtva navodne povrede prava;
- ako je predstavka podneta protiv pojedinca (*X protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *Durini protiv Italije* (odl.));
- ako je predstavka podneta protiv Države koja nije ratifikovala Konvenciju (*E.S. protiv Nemačke* (odl.)), ili neposredno protiv međunarodne organizacije koja nije pristupila Konvenciji (*Stephens protiv Kipra, Turske i Ujedinjenih nacija* (odl.), poslednji stav);
- ako se predstavka odnosi i na Protokol uz Konvenciju koji tužena Država nije ratifikovala (*Horsham protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *De Saedeleer protiv Belgije*, st. 68).

2. Nadležnost

156. Sam po sebi, zaključak o odsustvu nadležnosti *ratione loci* ne oslobađa Sud od obaveze da ispita da li podnosioci predstavke spadaju u nadležnost jedne ili više Visokih strana ugovornica u smislu člana 1 Konvencije (*Drozd i Janousek protiv Francuske i Španije*, st. 90). S tih razloga, primedba da podnosioci predstavke nisu u nadležnosti tužene države pre će biti izneta kao tvrdnja, odnosno žalba da je predstavka *ratione personae* inkompatibilna sa Konvencijom (vidi podneske tuženih država u predmetima *Banković i drugi protiv Belgije i 16 drugih država ugovornica* (odl.) [Vv], st. 35; *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [Vv], st. 300; *Weber i Saravia protiv Nemačke* (odl.)).

157. Kompatibilnost *ratione personae* s Konvencijom dodatno zahteva i da navodna povreda Konvencije može biti pripisana nekoj Visokoj strani ugovornici (*Gentilhomme, Schaff-Benhadi i Zerouki protiv Francuske*, st. 20). Međutim, u nekim skorijim slučajevima razmatrana su pitanja pripisivosti krivice/odgovornosti a da pritom nije izričito pominjana kompatibilnost *ratione personae* (*Assanidze protiv Gruzije* [Vv], st. 144 i dalje; *Hussein protiv Albanije i 20 Other Contracting States* (odl.); *Isaak i drugi protiv Turske* (odl.); *Stephens protiv Malte (br. 1)*, st. 45).

3. Odgovornost i mogućnost pripisivanja krivice

158. Države mogu biti smatrane odgovornima za akte koje su počinile njihove vlasti, bez obzira na to da li su te radnje preduzete unutar nacionalnih granica ili van njih, ako je reč o radnjama koje proizvode posledice i van teritorije date države (*Drozd i Janousek protiv Francuske i Španije*, st. 91; *Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 86 i 91; *Loizidou protiv Turske* (prethodni prigovori), st. 62). To se, međutim, događa samo izuzetno (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [Vv], st. 314; *Banković i drugi protiv Belgije i 16 drugih država ugovornica* (odl.) [Vv], st. 71), konkretno tamo gde država ugovornica ima stvarnu kontrolu nad nekim područjem ili, u najmanju ruku, ima odlučujući uticaj nad tim područjem (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [Vv], st. 314-16 i 392; *Medvedyev i drugi protiv Francuske* [Vv], st. 63-64; za pojam „ukupne kontrole“, vidi *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [Vv], st. 315-16; *Banković i drugi protiv Belgije i 16 drugih država ugovornica* (odl.) [Vv], st. 67 i dalje, kao i st. 79-82; *Cyprus [Kipar] protiv Turske* [Vv], st. 75-81; *Loizidou protiv Turske* (prethodni prigovori), st. 52; *Markovic i drugi protiv Italije* [Vv], st. 54).

159. Država može biti smatrana odgovornom za povrede prava ustanovljenih Konvencijom lica koja se nalaze na teritoriji druge države ali za koja se utvrdi da su pod nadležnošću organa vlasti te prve države i koja ona kontroliše preko svojih službenih lica koja deluju – zakonito ili nezakonito – u toj drugoj državi (*Issa i drugi protiv Turske*, st. 71;

Sánchez Ramirez protiv Francuske (odl.); *Öcalan protiv Turske* [Vv], st. 91; *Medvedyev i drugi protiv Francuske* [Vv], st. 66-67).

Što se tiče radnji počinjenih u tampon-zoni Ujedinjenih nacija, vidi *Isaak i drugi protiv Turske* (odl.).

160. Kada je reč o teritorijama koje su pravno u nadležnosti neke Visoke strane ugovornice ali insu pod stvarnom vlašću/kontrolom te države, predstavke mogu biti smatrane nespojivima (inkompatibilnima) s odredbama Konvencije (*An i drugi protiv Kipra* (odl.)), ali se mora voditi računa o pozitivnim obavezama Države prema Konvenciji (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [Vv], st. 312-13, st. 333 i dalje). Vidi takođe *Stephens protiv Kipra, Turske i Ujedinjenih nacija* (odl.).

161. Ima izuzetaka od načela po kome fizičko prisustvo pojedinca na teritoriji jedne Visoke strane ugovornice ima za posledicu to da taj pojedinac bude u nadležnosti države o kojoj je reč, na primer tamo gde se u nekoj državi nalazi sedište neke međunarodne organizacije ka kojoj su usmerene žalbe podnosioca predstavke. Sama činjenica da jedan međunarodni krivični sud ima svoje sedište i prostorije u Holandiji nije dovoljan osnov da se toj državi pripiše odgovornost za bilo kakva navodna činjenja ili ne činjenja tog međunarodnog tribunala u vezi sa presudom podnosiocima predstavke (*Galić protiv Holandije* (odl.); *Blagojević protiv Holandije* (odl.)). Kada je reč o predstavci protiv tužene države kao one u kojoj se nalazi trajno sedište neke međunarodne organizacije, vidi *Lopez Cifuentes protiv Španije* (odl.), st. 25-26. Za primer prihvatanja međunarodne civilne uprave na teritoriji tužene države, vidi *Berić i drugi protiv Bosne i Hercegovine* (odl.), st. 30.

162. Samo po sebi učešće jedne države u postupku koji je protiv nje pokrenut u drugoj državi ne predstavlja ostvarivanje ekstrateritorijalne nadležnosti (*McElhinney protiv Irske i Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.) [Vv]; *Treska protiv Albanije i Italije* (odl.); *Manoilescu i Dobrescu protiv Rumunije i Rusije* (odl.), st. 99-111).

163. Odgovornost Visokih strana ugovornica za akte privatnih lica, mada se po tradiciji razmatra u sklopu razmatranja kompatibilnosti *ratione personae*, takođe može zavistiti od uslova individualnih prava u Konvenciji i od razmere pozitivnih obaveza koje se vezuju za ta prava (vidi, na primer, *Siliadin protiv Francuske*, st. 77-81; *Beganović protiv Hrvatske*, st. 69-71). Država može imati odgovornost po osnovu Konvencije usled toga što su vlasti te Države prećutno odobrile ili tolerisale radnje privatnih lica kojima su prekršena prava po Konvenciji ili drugih lica u svojoj nadležnosti (*Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [Vv], st. 318).

164. Sud je takođe postavio načela kojima se uređuje ekstrateritorijalna odgovornost za hapšenje i pritvor u kontekstu postupka izručenja (*Stephens protiv Malte (br. 1)*, st. 52).

4. Pitanje u vezi sa mogućom odgovornošću Visokih strana ugovornica Konvencije po osnovu činjenja ili nečinjenja povezanih sa njihovom članstvom u nekoj međunarodnoj organizaciji

165. Konvencija se ne može tumačiti na način koji bi doveo do toga da Sud počne da razmatra činjenja i nečinjenja Visokih strana ugovornica koja su obuhvaćena rezolucijama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i koja su se dogodila pre ili za vreme misija UN preduzetih radi osiguranja međunarodnog mira i bezbednosti. Ako bi se to činilo, bilo bi to mešanje Suda u ostvarivanje ključnih misija UN (*Behrami i Behrami protiv Francuske i Saramati protiv Francuske, Nemačke i Norveške* (odl.) [Vv], st. 146-52).

166. Kada je reč o odlukama međunarodnih sudova, Sud je po analogiji zaključio da nema nadležnost *ratione personae* da rešava po predstavkama koje se tiču stvarnih postupaka pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (ICTY), koji je osnovan rezolucijom Saveta bezbednosti ujedinjenih nacija (*Galić protiv Holandije* (odl.); *Blagojević protiv Holandije* (odl.)). Što se tiče smenjivanja nosilaca javnih funkcija odlukom Visokog

predstavnik za Bosnu i Hercegovinu, čiji autoritet proističe iz rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, vidi *Berić i drugi protiv Bosne i Hercegovine* (odl.), st. 26 i dalje

167. Navodna povreda Konvencije ne može se pripisati Visokoj strani ugovornici po osnovu neke odluke ili mere koju je doneo međunarodni organ ili organizacija čiji je ta država član, ako nije ustanovljeno pa se čak ni ne tvrdi da zaštita osnovnih prava koju u celini gledano pruža međunarodna organizacija o kojoj je reč nije „istovetna“ sa onom koju jemči Konvencija i ako država o kojoj je reč nije neposredno ili posredno bila umešana u sprovođenje sporne radnje (*Gasparini protiv Italije i Belgije* (odl.)).

168. Tako je Sud stao na stanovište da nije nadležan *ratione personae* da rešava po žalbama protiv pojedinačnih odluka nadležnog organa neke međunarodne organizacije u kontekstu radnog spora koji u celosti spada unutrašnji pravni poredak jedne takve organizacije koja ima pravni subjektivitet različit od pravnog subjektiviteta zemalja-članica, kada se te zemlje-članice ni u jednom trenutku nisu ni posredno ni neposredno umešale u spor i kada nijedno njihovo činjenje ili ne činjenje ne povlači njihovu odgovornost po Konvenciji: *Boivin protiv 34 država članica Saveta Evrope* (odl.) – pojedinačni radni spor sa Eurocontrolom; *Lopez Cifuentes protiv Španije* (odl.) – disciplinski postupak u okviru Međunarodnog saveta za masline, st. 28-29; *Beygo protiv 46 država članica Saveta Evrope* (odl.) – disciplinski postupak u okviru Saveta Evrope. Za navodne povrede Konvencije koje proističu iz smene nekog zvaničnika Evropske komisije i žalbeni postupak pred CFI (prvostepeni sud Evropskih zajednica; posle stupanja na snagu Lisabonskog ugovora preimenovan u Opšti sud EU) i pred CJEC (Sud pravde EU), see *Connolly protiv 15 država članica Evropske unije* (odl.). Za postupke pred Evropskim zavodom za patente, vidi *Rambus Inc. protiv Nemačke* (odl.).

Korisno je uporediti te zaključke sa načinom na koji je Sud ispitao navode o strukturnim manjkavostima nekog internog mehanizma jedne međunarodne organizacije na koju su države ugovornice o kojima je reč prenele deo svojih suverenih ovlašćenja, kada se tvrdilo da zaštita osnovnih prava koju pruža ta organizacija nije „istovetna“ onoj koju pruža Konvencija (*Gasparini protiv Italije i Belgije* (odl.)).

169. Sud na drugačiji način pristupa predmetima u kojima je na delu neposredno ili posredno mešanje tužene države u spor o kome je reč, gde se na taj način otvara i pitanje međunarodne odgovornosti te države (vidi *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske* [Vv], st. 153; uporedi sa *Behrami i Behrami protiv Francuske i Saramati protiv Francuske, Nemačke i Norveške* (odl.) [Vv], st. 151. Vidi takođe sledeće primere:

- odluka da se podnosilac predstavke ne upiše u birački spisak na osnovu ugovora sklopljenog sa Evropskim zajednicama (*Matthews protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv]);
- izvršenje francuskog pravnog propisa kojim se primenjuje Direktiva Zajednica protiv podnosioca predstavke (*Cantoni protiv Francuske* [Vv]);
- onemogućavanje pristupa nemačkim sudovima (*Beer i Regan protiv Nemačke* [Vv]; *Waite i Kennedy protiv Nemačke* [Vv]);
- plenidba na teritoriji tužene države od strane organa te države na osnovu naredbe ministra, a u skladu sa zakonskim obavezama te države shodno pravu Zajednica (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske*) (Uredba Zajednice izdata posle donošenja rezolucije Saveta bezbednosti UN – vidi st. 153-54);
- predstavka nekog domaćeg suda Sudu pravde Evropskih zajednica (*Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. protiv Holandije* (odl.)).

170. Prema tome, kada je reč o Evropskoj uniji, predstavke protiv pojedinačnih zemalja-članica koje se odnose na njihovu primenu prava EU nisu nužno neprihvatljive po tom osnovu

(*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske* [Vv], st. 137; *Matthews protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 26-35).

171. Što se tiče predstavljeni koje su neposredno podnete protiv ustanova Evropske zajednice, a ona nije Visoka strana ugovornica Konvencije, postoje neki stariji pravni izvori za proglašenje tih predstavljeni neprihvatljivima *ratione personae* (*Confédération française démocratique du travail protiv Evropskih zajednica* (odl.), alternativno: njihove zemlje-članice (a) solidarno i (b) pojedinačno (odl.); tu su i druge reference navedene u predmetu *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske*, st. 152; za noviji pravni izvor, vidi *Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. protiv Holandije* (odl.)).

Ovo stanovište je prihvaćeno i kada je reč o Evropskom patentu za patente (*Lenzing AG protiv Nemačke* (odl.)).

172. Kada je reč o pitanju da li se može govoriti o odgovornosti Visoke strane ugovornice po osnovu njenog ustava, koji predstavlja aneks nekog međunarodnog ugovora, vidi *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine* [Vv], st. 30.

B. Nespojivost *ratione loci*

Član 35 stav 3 (a) – Uslovi prihvatljivosti

„3. Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34 ako:

(a) smatra da je predstavka nespojiva sa odredbama Konvencije ili protokola uz nju ...“

Član 32 – Nadležnost Suda

„1. Nadležnost Suda se proteže na sve predmete koji se tiču tumačenja i primene ove Konvencije i Protokola uz nju, a koji su mu upućeni na osnovu članova 33, 34, 46 i 47.

2. U sporovima oko nadležnosti odlučuje Sud.“

1. Načela

173. Za spojivost *ratione loci* potrebno je da se navodna povreda Konvencije dogodila u nadležnosti tužene Države ili na teritoriji koju ta Država stvarno kontroliše (*Cyprus [Kipar] protiv Turske* [Vv], st. 75-81; *Droz i Janousek protiv Francuske i Španije*, st. 84-90).

174. Kada se predstavke zasnivaju na događajima koji su se zbili na teritoriji van teritorije Visoke strane ugovornice i ne postoji veza između tih događaja i bilo kog organa vlasti u nadležnosti te Visoke strane ugovornice, odbacuju se kao nespojive *ratione loci* s Konvencijom.

175. Kada se predstavka odnosi na radnje preduzete van teritorije Visoke strane ugovornice, Država može navesti u prethodnom prigovoru da je predstavka nespojiva *ratione loci* sa odredbama Konvencije (*Loizidou protiv Turske* (prethodni prigovori), st. 55; *Rantsev protiv Kipra i Rusije*, st. 203). Takav prigovor se onda razmatra sa stanovišta člana 1 Konvencije (što se tiče obima pojma „nadležnost“ po tom članu, vidi *Banković i drugi protiv Belgije i 16 drugih država ugovornica* (odl.) [Vv], st. 75).

176. Ponekad tužene države iznose primedbe o tome da je predstavka neprihvatljiva zato što je u neskladu *ratione loci* s odredbama Konvencije uz obrazloženje da je, tokom postupka, podnosilac predstavke imao prebivalište u drugoj visokoj strani ugovornici, ali je postupak poveo u tuženoj državi zbog toga što u njoj vladaju povoljniji propisi. Sud će takođe razmotriti takve predstavke i sa stanovišta člana 1 (*Haas protiv Švajcarske* (odl.)).

177. Jasno je, međutim, da je Država odgovorna za ono što čine njena diplomatska i konzularna predstavništva u inostranstvu i da se ne može postaviti pitanje nespojivosti *ratione loci* u vezi sa diplomatskim misijama (*X protiv Savezne Republike Nemačke* (odl.); *M. protiv Danske* (odl.), st. 1 i sve reference koje su u njoj sadržane) ili u vezi sa radnjama obavljenim unutar letelica i brodova koji su registrovani u toj Državi ili plove pod njenom zastavom (*Banković i drugi protiv Belgije i 16 drugih država ugovornica* (odl.) [Vv], st. 73).

178. Konačno, donošenjem zaključka o odsustvu nadležnosti *ratione loci* Sud se ne oslobađa obaveze da ispita da li su podnosioci predstavke u nadležnosti jedne ili više Visokih strana ugovornica u smislu člana 1 Konvencije (*Drozd i Janousek protiv Francuske i Španije*, st. 90).

S tih razloga, uobičajenije je prigovori o tome da podnosioci predstavke nisu u nadležnosti tužene države budu izneti u vidu tvrdnji da je predstavka nespojiva *ratione personae* s Konvencijom (vidi podneske tuženih država u predmetima *Banković i drugi protiv Belgije i 16 drugih država ugovornica* (odl.) [Vv], st. 35; *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [Vv], st. 300; *Weber i Saravia protiv Nemačke* (odl.)).

2. Specifični slučajevi

179. Kada je reč o predstavkama u vezi sa zavisnim teritorijama, ako Visoka strana ugovornica nije dala izjavu shodno članu 56 (nekadašnji član 63) kojom se primena Konvencije proširuje na teritoriju o kojoj je reč, predstavka je nespojiva *ratione loci* (*Gillow protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 60-62; *Bui Van Thanh i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *Yonghong protiv Portugala* (odl.)). Po analogiji ovo takođe važi i za Protokole uz Konvenciju (*Quark Fishing Limited protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

Kada je Visoka strana ugovornica dala takvu izjavu shodno članu 56, onda se više ne otvara pitanje nespojivosti (*Tyrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 23).

180. Ako zavisna teritorija postane nezavisna, izjava automatski gubi pravnu snagu. Potonje predstavke protiv matične države ugovornice proglašava se nespojivom *ratione personae* (*Church of X protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

181. Kada zavisna teritorija postane deo matične teritorije Visoke strane ugovornice, Konvencija se automatski primenjuje na bivšu zavisnu teritoriju (*Hingitaq 53 i drugi protiv Danske* (odl.)).

C. Nespojivost *ratione temporis*

Član 35 stav 3 (a) – Uslovi prihvatljivosti

„3. Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34 ako:
(a) smatra da je predstavka nespojiva sa odredbama Konvencije ili protokola uz nju ...“

Član 32 – Nadležnost Suda

„1. Nadležnost Suda se proteže na sve predmete koji se tiču tumačenja i primene ove Konvencije i Protokola uz nju, a koji su mu upućeni na osnovu članova 33, 34, 46 i 47.

2. U sporovima oko nadležnosti odlučuje Sud.“

1. Opšta načela

182. U skladu sa opštim pravilima međunarodnog prava (načelo neretroaktivnosti ugovora) odredbe Konvencije ne obavezuju Visoku stranu ugovornicu u odnosu na bilo koju

radnju ili činjenicu koje su se dogodile ili bilo koje stanje koje je prestalo da postoji pre dana stupanja na snagu ove Konvencije u odnosu na tu Visoku stranu ugovornicu (*Blečić protiv Hrvatske* [Vv], st. 70; *Šilih protiv Slovenije* [Vv], st. 140; *Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 130).

183. Nadležnost *ratione temporis* obuhvata samo period posle ratifikacije Konvencije ili Protokola uz nju od strane tužene Države. Međutim, Konvencija ne nameće nijednu konkretnu obavezu Visokim stranama ugovornicama u smislu pružanja pravnog zadovoljenja za greške ili štetu nastale pre tog datuma (*Kopecký protiv Slovačke* [Vv], st. 38).

184. Od datuma ratifikacije nadalje, sva navodna činjenja i nečinjenja jedne države moraju biti u skladu sa Konvencijom i protokolima uz nju, a potonje činjenice spadaju u nadležnost Suda čak i onda kada je reč samo o nastavljanju, odnosno produžecima stanja koje već postoji (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão i drugi protiv Portugala*, st. 43). Sud, međutim, može uzeti u obzir činjenice iz vremena pre ratifikacije u onoj meri u kojoj se može smatrati da su one prouzrokovale stanje koje traje i posle tog dana ili da mogu biti relevantne za razumevanje činjenica koje su se dogodile posle tog dana (*Hutten-Czapska protiv Poljske* [Vv], st. 147-53).

185. Sud je dužan da ispita svoju nadležnost *ratione temporis* na vlastitu inicijativu i to u svakoj fazi postupka, budući da se ovde, u uskom smislu te reči, radi o nadležnosti Suda, a ne o pitanju prihvatljivosti predstavke (*Blečić protiv Hrvatske* [Vv], st. 67).

2. Primena ovih načela

(a) Kritični dan u odnosu na ratifikaciju Konvencije ili prihvatanje nadležnosti ustanova Konvencije

186. Načelno gledano, kritični datum u smislu određivanja temporalne nadležnosti Suda jeste dan stupanja na snagu Konvencije i Protokola u odnosu na Visoku stranu ugovornicu o kojoj je reč (vidi, na primer, *Šilih protiv Slovenije* [Vv], st. 164).

187. Međutim, Konvencijom iz 1950. određeno je da je Komisija nadležna za ispitivanje pojedinačnih predstavki (član 25) dok nadležnost Suda (član 46) zavisi od određenih izjava koje Visoke strane ugovornice daju u tom smislu. Te izjave mogu podlegati ograničenjima, posebno vremenskim (temporalnim) ograničenjima. Kada je reč o zemljama koje su posle dana ratifikacije Konvencije sačinile nacрте takvih izjava, Komisija i Sud su prihvatili vremenska ograničenja svoje nadležnosti u odnosu na činjenice koje su se zbile u vremenskom periodu između stupanja na snagu Konvencije i odgovarajuće izjave (*X protiv Italije* (odl.); *Stamoulakatos protiv Grčke* (br. 1), st. 32).

188. Kada u izjavi Države nema takvog vremenskog ograničenja (vidi izjavu Francuske od 2. oktobra 1981.), ustanove Konvencije su priznale retroaktivno dejstvo prihvatanja nadležnosti (*X protiv Francuske* (odl.)).

Vremenska ograničenja sadržana u tim izjavama ostaju na snazi za određivanje nadležnosti Suda za prijem pojedinačnih predstavki po osnovu sadašnjeg člana 34 Konvencije, zahvaljujući članu 6 Protokola br. 11⁵ (*Blečić protiv Hrvatske* [Vv], st. 72). Sud je, uzevši u obzir raniji sistem u celini, stao na stanovište da njegova nadležnost počinje od dana prve izjave kojom je priznato pravo na pojedinačnu predstavku Komisiji, bez obzira na protok vremena između izjave i priznanja nadležnosti Suda (*Cankoçak protiv Turske*, st. 26; *Yorgiyadis protiv Turske*, st. 24; *Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 133).

5. „Kada je neka Visoka strana ugovornica dala izjavu kojom priznaje nadležnost Komisije ili Suda na osnovu ranijeg člana 25 ili 46 Konvencije, a u odnosu na predmete koji su nastali ili su proistekli iz činjenica koje su se dogodile posle svake takve izjave, to ograničenje važi i za nadležnost Suda na osnovu ovog Protokola.“

(b) Trenutne činjenice pre ili posle stupanja na snagu ili izjave

189. Vremenska nadležnost Suda mora biti određena u odnosu na činjenice koje čine osnov navodnog mešanja. U tu svrhu od suštinskog je značaja da se, u svakom konkretnom slučaju, utvrdi tačno vreme navodnog mešanja. Kada to čini, Sud mora uzeti u obzir i činjenice na koje se podnosilac predstavke žali i obim prava Konvencije koje je navodno prekršeno (*Blečić protiv Hrvatske* [Vv], st. 82; *Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 131).

190. Kada primenjuje ovaj test na različite sudske odluke donete pre i posle kritičnog datuma, Sud ima u vidu pravosnažnu presudu koja sama po sebi može da prekrši prava podnosioca predstavke (presuda Vrhovnog suda kojom se obustavlja stanarsko pravo u predmetu *Blečić protiv Hrvatske* [Vv], st. 85; ili presudu okružnog suda u predmetu *Mrkić protiv Hrvatske* (odl.)), uprkos postojanju potonjih pravnih lekova koji su za posledicu imali samo to što su omogućili da mešanje opstane (potonja odluka Ustanovg suda kojom je potvrđena presuda Vrhovnog suda u predmetu *Blečić protiv Hrvatske* [Vv], st. 85; ili obe odluke Vrhovnog suda i Ustavnog suda u predmetu *Mrkić protiv Hrvatske* (odl.)).

Potonji neuspeh pravnih lekova koncipiranih radi ispravljanja tog mešanja ne može se podvesti pod vremensku nadležnost Suda (*Blečić protiv Hrvatske* [Vv], st. 77-79). Sud naglašava da domaći sudovi nisu dužni da retroaktivno primenjuju Konvenciju na mešanja koja su se zbila pre kritičnog datuma (*Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 130).

191. Primeri predmeta:

- mešanja koja su se dogodila pre kritičnog datuma i pravosnažne sudske odluke izrečene posle tog dana (*Meltex Ltd protiv Jermenije* (odl.));
- mešanja koja su se dogodila posle kritičnog dana (*Lepojić protiv Srbije*, st. 45; *Filipović protiv Srbije*, st. 33);
- korišćenje dokaza koji su dobijeni usled zlostavljanja koje se dogodilo pre kritičnog dana u pravosudnim odlukama izrečenim posle tog dana (*Harutyunyan protiv Jermenije*, st. 50);
- postupak za poništenje isprave o vlasništvu poveljen je pre kritičnog datuma, ali je zaključan posle tog dana (*Turgut i drugi protiv Turske*, st. 73);
- datum konačnog poništenja isprave o vlasništvu (*Fener Rum Patrikliği (Ecumenical Patriarchy) protiv Turske* (odl.)).

192. Vidi takođe:

- grčki sudovi su podnosioca predstavke osudili *in absentia* pre no što je Grčka dala izjavu po osnovu člana 25, uprkos tome što su posle tog dana na tu presudu ulagane žalbe koje su na kraju bile bezuspešne (*Stamoulakatos protiv Grčke (br. 1)*, st. 33);
- implicitna odluka Centralne izborne komisije, doneta pre ratifikacije, kojom se odlukom odbija zahtev podnosioca predstavke da potpiše peticiju a da mu zbog toga ne bude stavljen štambilj na pasoš, dok se postupak koji je s tim u vezi poveljen odvijao posle tog datuma (*Kadiķis protiv Letonije* (odl.));
- podnosilac predstavke je otpušten s posla i on je poveo građansku parnicu pre ratifikacije, a odluka Ustavnog suda usledila je posle tog datuma (*Jovanović protiv Hrvatske* (odl.));
- ministarska uredba kojom se upravljanje preduzećem podnosioca predstavke prenosi na odbor koji je imenovao ministar privrede, čime oni bivaju lišeni prava na obraćanje sudu, dok je presuda Vrhovnog suda kojim se odbacuje žalba podnosioca predstavke izrečena posle ključnog datuma (*Kefalas i drugi protiv Grčke*, st. 45);
- podnosilac predstavke je osuđen posle relevantne izjave po osnovu člana 46 na temelju izjava koje je novinarima dao pre tog datuma (*Zana protiv Turske*, st. 42);

- pretres prostorija preduzeća i zaplena dokumenata podnosioca predstavke, uprkos tome što se potonji postupak odvijao posle ratifikacije (*Veeber protiv Estonije (br. 1)*, st. 55; vidi takođe *Kikots i Kikota protiv Letonije* (odl.)).

193. Međutim, ako podnosilac predstavke iznese zasebnu žalbu u pogledu spojivosti potonjeg postupka sa nekim članom Konvencije, Sud može odlučiti da je nadležan *ratione temporis* u pogledu pravnih lekova o kojima je reč (kasaciona žalba na odluku Vrhovnog suda protiv rešenja prvostepenog suda kojim je naložena obustava štampanja i distribucije novina – vidi *Kerimov protiv Azerbejdžana* (odl.)).

194. Test i kriterijumi ustanovljeni u predmetu *Blečić protiv Hrvatske* [Vv] opšti su po svome karakteru; specijalna priroda izvesnih prava, kao što su prava propisana članovima 2 i 3 Konvencije, mora biti uzeti u obzir prilikom primene tih kriterijuma (*Šilih protiv Slovenije* [Vv], st. 147).

3. Specifične situacije

(a) Trajne povrede

195. Ustanove Konvencije prihvatile su da se njihova nadležnost *ratione temporis* protegne na situacije kod kojih je reč o trajnoj povredi koja je nastala pre stupanja na snagu Konvencije, ali ostaje i posle tog dana (*De Becker protiv Belgije* (odl.)).

196. Sud se opredelio za ovaj pristup u nekoliko predmeta koji se tiču prava na imovinu:

- kontinuirano nezakonito zauzimanje od strane mornarice zemljišta koje pripada podnosiocima predstavke, bez ikakve nadoknade (*Papamichalopoulos i drugi protiv Grčke*, st. 40);
- onemogućavanje pristupa imovini podnosioca predstavke na Severnom Kipru (*Loizidou protiv Turske* (prethodni prigovori), st. 46-47);
- neplaćanje konačne naknade za nacionalizovanu imovinu (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão i drugi protiv Portugala*, st. 43);
- trajna nemogućnost podnositeljke predstavke da ponovo dođe u posed svoje imovine i da dobije odgovarajući nivo novčanog iznosa stanarine za zakup svoje kuće, koja je proistekla iz zakona koji su bili na snazi pre i posle ratifikacije Protokola br. 1 od strane Poljske (*Hutten-Czapska protiv Poljske* [Vv], st. 152-53).

197. Ograničenja: samo lišenje pojedinca njegovog doma ili imovine u načelu predstavlja „trenutni, momentalni čin“ i ono ne proizvodi trajno stanje „lišenosti“ u odnosu na prava o kojima je reč (*Blečić protiv Hrvatske* [Vv], st. 86 i sve reference koje su u njoj sadržane). Kada je reč o konkretnom slučaju lišenja imovine posle 1945. pod prethodnim režimom, vidi reference navedene u predmetu *Preussische Treuhand GmbH & Co. Kg a.A. protiv Poljske* (odl.), st. 55-62.

198. Trajna priroda povrede takođe se može ustanoviti u odnosu na bilo koji drugi član Konvencije (kada je reč o članu 2 i smrtnoj presudi koja je podnosiocima predstavke izrečena pre ključnog datuma, vidi *Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije* [Vv], st. 406-08).

(b) „Nastavljajuća“ procesna obaveza po osnovu člana 2 da se istraže nestanci koji su se dogodili pre ključnog datuma

199. Nestanak nije „trenutni“ čin ili događaj. Naprotiv, Evropski sud smatra da nestanak predstavlja izraženu pojavu, koja se karakteriše trajnom situacijom nesigurnosti i nemogućnosti kontrolisanja zbivanja, u kojoj postoji nedostatak informacija, ili čak smišljeno prikrivanje i

zamagljivanje onoga što se dogodilo. Štaviše, ako se ni kasnije ne otkrije kakva je sudbina zadesila nestalo lice ili gde se ono nalazi, time se ta situacija nesigurnosti pretvara u trajno stanje. Na taj način procesna obaveza da se povede istraga potencijalno opstaje dokle god se ne sazna kakva je sudbina zadesila lice o kome je reč; na dalje nepokretanje tražene istrage gledaće se kao na kontinuirano kršenje (Konvencije) čak i onda kada se, na kraju, može pretpostaviti da je ishod bio smrtan (*Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 148-49). Za primenu sudske prakse u vezi sa slučajem *Varnava*, vidi *Palić protiv Bosne i Hercegovine*, st. 46.

(c) Procesna obaveza po osnovu člana 2 da se istraži smrt: postupci u vezi sa činjenicama koje su van vremenske nadležnosti Suda

200. Evropski sud pravi razliku između obaveze da se povede istraga zbog sumnjive smrti ili ubistva na jednoj strani i obaveze da se povede istraga zbog sumnjivog nestanka (nekog lica). Prema tome pozitivna obaveza da se sprovede delotvorna istraga po osnovu člana 2 Konvencije predstavlja, kako je ustanovio Sud, zasebnu obavezu kojom je Država vezana čak i onda kada je smrt nastupila pre ključnog dana (*Šilih protiv Slovenije* [Vv], st. 159 – slučaj se odnosi na smrt koja se dogodila pre kritičnog datuma, dok su se propusti ili nedostaci u vođenju istrage dogodili posle tog datuma). Vremenska nadležnost Suda da preispita poštovanje tih obaveza ostvaruje se u određenim granicama, poštujući princip pravne sigurnosti (*Šilih protiv Slovenije* [Vv], st. 161-63). Prvo, samo procesne radnje i/ili propusti koji se dogode posle kritičnog datuma mogu spadati u privremenu nadležnost Suda (stav 162). Drugo, Sud naglašava da kako bi procesne obaveze stupile na snagu mora postojati istinska veza između smrti i stupanja na snagu Konvencije u odnosu na tuženu državu. Prema tome, uključivanje ne samo delotvorne istrage povodom smrti lica o kome je reč već i pokretanje odgovarajućeg postupka u cilju utvrđivanja uzroka smrti i pozivanje nadležnih na odgovornost – Međutim, Sud nije isključio mogućnost da se u nekim okolnostima veza takođe zasniva na potrebi da se obezbedi da budu zaštićena jemstva i fundamentalne vrednosti Konvencije na način koji je realan i delotvoran (stav 163). Detaljnije o daljoj primeni testa „suštinske korelacije“: vidi, na primer, *Šandru i drugi protiv Rumunije*, st. 57. Kada je reč o primeni presude *Šilih*, vidi *Čakir i drugi protiv Kipra* (odl.).

201. U *Tuna protiv Turske*, slučaju koji se odnosi na smrt koja je nastupila usled mučenja, Sud je prvi put primenio načela uspostavljena u presudi *Šilih* tako što je ispitaio procesne pritužbe podnosioca predstavke po osnovu članova 2 i 3 uzetih zajedbr. Sud je još jednom gnalasio načela koja se odnose na „razdvojenost“ procesnih obaveza, posebno kada je reč o dva kriterijuma koja se primenjuju u utvrđivanju njegove nadležnosti *ratione temporis* gde su se činjenice u vezi sa suštinskim aspektom članova 2 i 3 dogodile, kao u ovom slučaju, izvan perioda obuhvaćenog njegovom nadležnošću, dok su se činjenice koje se tiču procesnog aspekta – to jest, potonji postupak – dogodile, barem delimično, unutar tog perioda.

(d) Uzimanje u obzir prethodnih činjenica

202. Sud je zauzeo stav da može „obratiti pažnju na činjenice koje su prethodile ratifikaciji u onoj meri u kojoj se te činjenice mogu smatrati činjenicama koje su stvorile situaciju koja se proteže i dalje od tog datuma ili mogu biti relevantne za razumevanje činjenica koje su se dogodile posle tog datuma“ (*Broniowski protiv Poljske* (odl.) [Vv], st. 74).

(e) Postupci u toku ili pritvor koji traje

203. Posebna situacija nastaje kada je reč o tužbama zbog dužine sudskog postupka (član 6 stav 1) koje su podnete pre ratifikacije, ali se nastavljaju i posle tog datuma. Iako je njegova

nadležnost ograničena na period posle tog ključnog datuma, Sud je često uzimao u obzir stanje u postupku do tog dana i to mu je služilo kao smernica (na primer, *Humen protiv Poljske* [Vv], st. 58-59; *Foti i drugi protiv Italije*, st. 53).

Isto ovo važi za predmete koji se tiču pritvora pre početka suđenja (*Klyakhin protiv Rusije*, st. 58-59 – član 5 stav 3) ili uslova pritvora (*Kalashnikov protiv Rusije*, st. 36 – član 3).

204. Kada je reč o pravičnosti postupka Sud može ispitati da li se manjkavosti u fazi sudskog postupka mogu nadoknaditi procesnim jemstvima u istrazi sprovedenoj pre ključnog datuma (*Barberà, Messegué i Jabardo protiv Španije*, st. 61 i 84). Sudije strazburškog Suda pritom postupak sagledavaju u celini (vidi takođe *Kerojärvi protiv Finske*, st. 41).

205. Procesna žalba na osnovu člana 5 stav 5 ne može spadati u vremensku nadležnost Suda ako je lišenje slobode nastupilo pre no što je Konvencija stupila na snagu (*Korizno protiv Letonije* (odl.)).

(f) Pravo na naknadu za presudu kojom je podnosilac pogrešno oglašen krivim

206. Sud je proglasio da je nadležan da ispita žalbu po osnovu člana 3 Protokola br. 7 gde je jedno lice osuđeno pre ključnog datuma, ali je ta presuda poništena posle ključnog datuma (*Matveyev protiv Rusije*, st. 38).

D. Nespojivost *ratione materiae*

Član 35 stav 3 (a) – Uslovi prihvatljivosti

„3. Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34 ako:
(a) smatra da je predstavka nespojiva sa odredbama Konvencije ili protokola uz nju ...“

Član 32 – Nadležnost Suda

„1. Nadležnost Suda se proteže na sve predmete koji se tiču tumačenja i primene ove Konvencije i Protokola uz nju, a koji su mu upućeni na osnovu članova 33, 34, 46 i 47.

2. U sporovima oko nadležnosti odlučuje Sud.“

207. Kompatibilnost sa Konvencijom *ratione materiae* neke predstavke ili žalbe proističe iz suštinske nadležnosti Suda. Da bi jedna žalba ili predstavka bila spojiva *ratione materiae* sa Konvencijom, pravo na koje se poziva podnosilac Predstavke mora biti zaštićeno Konvencijom i protokolima uz nju koji su stupili na snagu. Na primer, predstavke su neprihvatljive onda kada se tiču prava koje treba da bude priznato uz vozačku dozvolu (*X protiv Savezne Republike Nemačke* (odl.)), prava na samoopredeljenje (*X protiv Holandije* (odl.)), i prava stranih državljana da uđu na teritoriju Visoke strane ugovornice i borave na njoj (*Peñaafiel Salgado protiv Španije* (odl.)), budući da ta prava, kao takva, ne spadaju među prava i slobode zajemčene Konvencijom.

208. Iako Sud nije nadležan da ispituje navodne povrede prava zaštićenih drugim međunarodnim instrumentima, on prilikom definisanja značenja pojmova i termina u tekstu Konvencije može i mora uzeti u obzir i druge elemente međunarodnog prava koji ne spadaju u Konvenciju (*Demir i Baykara protiv Turske* [Vv], st. 85).

209. Sud je dužan da ispita da li ima nadležnost *ratione materiae* u svakoj fazi postupka, bez obzira na to da li je Državi onemogućeno ili joj nije onemogućeno da iznese takav prigovor (*Tănase protiv Moldavije* [Vv], st. 131).

210. Predstavke koje se tiču neke odredbe Konvencije u odnosu na koju je tužena Država stavila rezervu proglašavaju se nespojivim *ratione materiae* s Konvencijom (vidi, na primer, *Kozlova i Smirnova protiv Letonije* (odl.)), pod uslovom da Sud tu rezervu smatra validnom u

smislu člana 57 Konvencije (za primer izjave sa objašnjenjima koja se smatra nevažećom, vidi *Belilos protiv Švajcarske*).

211. Povrh toga, Sud nije nadležan *ratione materiae* da ispita da li je nake Visoka strana ugovornica ispunila obaveze koje joj je on nametnuo nekom od svojih presuda. Sud se ne može pozabaviti takvim žalbama a da pritom ne zadire u ovlašćenja Komiteta ministara Saveta Evrope, koji nadzire izvršenje presuda na osnovu člana 46 stav 2 Konvencije. Međutim, uloga Komiteta ministara u ovoj oblasti ne znači da mere koje je preduzela tužena Država da ispravi povredu prava koju je Sud ustanovio ne mogu otvoriti neko novo pitanje koje presudom nije rešeno i, kao takve, predstavljati predmet nove predstavke kojom će se Sud možda baviti (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) protiv Švajcarske (br. 2)* [Vv], st. 62). Drugačije rečeno, Sud se može pozabaviti žalbom o tome da je ponovno otvaranje postupka na domaćem nivou kroz realizaciju jedne od njegovih presuda prouzrokovalo novo kršenje Konvencije (*ibid.*; *Lyons protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

212. Međutim, ogromna većina odluka kojima se predstavke proglašavaju neprihvatljivima na osnovu nespojivosti *ratione materiae* odnose se granice opsega odnosno delokruga članova Konvencije ili protokola uz nju, pre svega člana 6 (pravo na pravično suđenje) člana 8 (prava na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i prepiske) i člana 1 Protokola br. 1 (zaštita imovine).

1. Pojam „građanskih prava i obaveza“

Član 6 stav 1 – Pravo na pravično suđenje

„1. Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ..., ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. ...“

(a) Opšti uslovi primenjivosti za član 6 stav 1

213. Pojam „građanskih prava i obaveza“ ne može se tumačiti isključivo pozivanjem na unutrašnje pravo tužene Države; to je „autonomni pojam“ koji proističe iz Konvencije. Član 6 stav 1 Konvencije primenjuje se bez obzira na status stranaka, karakter zakonodavstva kojim se upravlja to kako spor treba rešavati i karakter vlasti koje su nadležne u datoj stvari (*Georgiadis protiv Grčke*, st. 34).

214. Međutim, načelo po kome se autonomni pojmovi sadržani u Konvenciji moraju tumačiti u svetlosti savremenih uslova ne pruža Sudu ovlašćenje da tumači član 6 stav 1 u tom smislu da pridev „građanska“ (uz ograničenja koja taj pridev nužno znači za kategoriju „prava i obaveza“ na koju se taj član primenjuje) uopšte nije zastupljen u tekstu (*Ferrazzini protiv Italije* [Vv], st. 30).

215. Primenjivost člana 6 stav 1 u građanskim stvarima prvo zavisi od postojanja spora. Drugo, taj spor mora imati veze sa „pravima i obavezama“ za koje se, makar i polemički, može reći da su priznata u sklopu unutrašnjeg prava. Konačno, ta „prava i obaveze“ moraju biti „građanska“ u smislu Konvencije, iako član 6 sam po sebi ne pripisuje nikakav poseban sadržaj tim pojmovima u pravnim sistemima Visokih strana ugovornica.

(b) Izraz „spor“

216. Reči „spor“ (na francuskom, „*contestation*“) mora se pripisati suštinsko, a ne formalno značenje (*Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*, st. 40). Treba sagledati stvari malo dalje, ne zadržati se samo na pojavnom obliku i na navedenim formulacijama, već se usredsrediti na realnost situacije u skladu sa okolnostima svakog pojedinačnog slučaja (*ibid.*; *Gorou protiv Grčke (br. 2)* [Vv], st. 27 i 29). Član 6 se ne primenjuje na vanparnični i

jednostrani postupak u kome ne postoje sukobljene stranke i koji je na raspolaganju samo tamo gde nema spora oko prava (*Alaverdyan protiv Jermenije* (odl.), st. 33).

217. „Spor“ mora biti istinski i ozbiljan po prirodi (*Sporrong i Lönnroth protiv Švedske*, st. 81). To, na primer, isključuje parnični postupak pokrenut protiv zatvorskih vlasti samo zbog toga što se u zatvoru nalaze i zatvorenici inficirani virusom HIV (*Skorobogatykh protiv Rusije* (odl.)). Sud je, na primer, stao na stanovište da je „spor“ realan u slučaju koji se ticao zahteva upućenog javnom tužiocu da uloži žalbu iz proceduralnih razloga, budući da je to predstavljalo sastavni deo celine postupka u koji se podnosilac predstavke uključio kao strana-učesnik u parnici a sve u nastojanju da dobije naknadu (*Gorou protiv Grčke (br. 2)* [Vv], st. 35).

218. Sud se ne mora odnositi samo na stvarno postojanje prava, već i na opseg ili način na koji to pravo treba da bude realizovano (*Bentham protiv Holandije*, st. 32). Spor se takođe može odnositi i na činjenična pitanja.

219. Ishod postupka mora biti neposredno odlučujući za pravo o kome je reč (na primer, *Ulyanov protiv Ukrajine* (odl.)). Shodno tome, labava veza ili neke daleke posledice nisu dovoljni da se aktivira član 6 stav 1. Sud je, na primer, ustanovio da postupci kojima se osporava zakonitost produžetka važenja dozvole za rad jedne nuklearne elektrane ne spada u domašaj člana 6 stav 1, zato što je veza između odluke o produžetku važenja i prava na zaštitu života, fizičkog integriteta i imovine „isuviše labava i daleka“, a podnosioci predstavke nisu uspeli da dokažu da su oni lično izloženi opasnosti koja nije samo konkretna već je, pre svega, neposredna (*Balmer-Schafroth i drugi protiv Švajcarske*, st. 40; *Athanassoglou i drugi protiv Švajcarske* [Vv], st. 46-55; kao najnoviji sličan primer vidi *Sdruzeni Jihoceske Matky protiv Češke Republike* (odl.); za slučaj koj ise tiče ograničenog akustičkog zagađenja koje izaziva fabrika vidi *Zapletal protiv Češke Republike* (odl.), a za hipotetički ekološki uticaj fabrike za tretiranje rudarskog otpada, vidi *Ivan Atanasov protiv Bugarske*, st. 90-95). Slično tome, postupci koje su dvojica državnih službenika povelili da bi osporili imenovanje jednog svog kolege na određeni položaj mogli su imati samo daleke posledice po njihova građanska prava (konkretno, na njihovo vlastito pravo na imenovanje – vidi *Revel i Mora protiv Francuske* (odl.)).

220. Nasuprot tome, predmet koji se tiče izgradnje brane koja bi mogla da poplavi selo podnosilaca predstavke (*Gorraiz Lizarraga i drugi protiv Španije*, st. 46) i predmet koji se odnosi na dozvolu za rad jednog rudnika zlata u kome se u neposrednoj blizini tela podnosilaca predstavke za separaciju zlata koristi kalijum-cijanid (*Taşkın i drugi protiv Turske*, st. 133; vidi takođe *Zander protiv Švedske*, st. 24-25) spadaju u domašaj delovanja člana 6 stav 1. Nedavno je Sud, u jednom slučaju koji se odnosio na žalbu koju je podnelo neko lokalno udruženje za zaštitu životne sredine tražeći sudsku reviziju jedne građevinske dozvole, ustanovio da postoji dovoljna veza između tog spora i prava na koje se poziva pravno lice, posebno imajući na umu status tog udruženja i njegovih osnivača, kao i činjenicu da je cilj kome to udruženje teži ograničen prostorno i suštinski (*L'Erablière A.S.B.L. protiv Belgije*, st. 28-30).

(c) Postojanje dokazivog prava u unutrašnjem pravnom poretku

221. Član 6 ne propisuje neki konkretan sadržaj „prava“ u unutrašnjem pravnom poretku Visokih strana ugovornica, a u načelu Sud mora da se pozove na unutrašnje pravo kada utvrđuje da li neko pravo postoji. Sud može odlučiti da su takva prava kao što je pravo na život, pravo na zdravlje, na zdravu životnu sredinu i na poštovanje imovine priznata u unutrašnjem pravnom poretku (*Athanassoglou i drugi protiv Švajcarske* [Vv], st. 44).

222. Pravo o kome je reč mora imati pravni osnov u unutrašnjem pravnom poretku. Sud ne može, u vidu tumačenja člana 6 stav 1, stvoriti suštinsko građansko pravo koje nema pravni osnov u državi o kojoj je reč (*Fayed protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 65).

223. Međutim, to da li neko lice ima utuživi zahtev u unutrašnjem pravnom poretku može zavisiti ne samo od, precizno rečeno, sadržaja relevantnog građanskog prava onako kako je ono definisano u domaćem zakonodavstvu, već i od postojanja procesnih zabrana koje sprečavaju, ili ograničavaju mogućnost pokretanja eventualnih zahteva pred nekim sudom. U ovu potonju kategoriju predmeta po osnovu člana 6 stav 1 Konvencije mogu se svrstati (*Al-Adsani protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 46-47; *Fogarty protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 25). Ipak, u načelu, član 6 ne može ni na koji način biti primenjen na suštinska ograničenja nekog prava koja postoje u unutrašnjem pravnom poretku (*Roche protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 119).

224. Kod odlučivanja da li postoji neko građansko „pravo“ i da li se ograničenje može okarakterisati kao suštinsko ili procesno, prvo se mora obratiti pažnja na relevantne odredbe u nacionalnom zakonodavstvu i na to kako domaći sudovi tumače te odredbe (*Masson i Van Zon protiv Holandije*, st. 49). Neophodno je udubiti se i sagledati stvari i ispod površine, ispitujući na koji način unutrašnje pravo klasifikuje određena ograničenja, i onda se usredsrediti na realnost (*Van Droogenbroeck protiv Belgije*, st. 38). Konačno, pravosnažna sudska odluka ne mora nužno retroaktivno lišiti žalbe podnosioca predstavke njihove dokazivosti (*Le Calvez protiv Francuske*, st. 56). Na primer, ograničeni opseg sudske revizije jednog spoljnopolitičkog čina (vazdušnih napada NATO na Srbiju) ne može učiniti da zahtevi koje su podnosioci predstavki podneli protiv države budu retroaktivno nedokazivi, budući da su domaći sudovi bili pozvani da prvi put odlučuju o datom pitanju (*Markovic i drugi protiv Italije* [Vv], st. 100-02).

225. Primenjujući distinkciju koja postoji između suštinskih ograničenja i procesnih zabrana u svetlosti navedenih kriterijuma, Sud je, na primer, prepoznao da parnični postupci poredeni protiv policije za nemar spadaju u kategoriju predstavki po osnovu člana 6 stav 1 (*Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*) ili protiv lokalnih vlasti (*Z. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv]) i razmatrao je da li je konkretno ograničenje (izuzeće od progona ili odsustvo odgovornosti) srazmerno sa stanovišta člana 6 stav 1. S druge strane, Sud je stao na stanovište da to što Kruna izuzima pripadnike oružanih snaga od građanske odgovornosti proističe iz jednog suštinskog ograničenja, kao i da unutrašnji pravni poredak, sledstveno tome, ne priznaje „pravo“ u smislu člana 6 stav 1 Konvencije (*Roche protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 124; vidi takođe *Hotter protiv Austrije* (odl.) i *Andronikashvili protiv Gruzije* (odl.)).

226. Podnosioci predstavki takođe moraju imati održivi zahtev u pogledu prava koja su priznata u unutrašnjem pravnom poretku. Sud je prihvatio da su udruženja takođe kvalifikovana za zaštitu po osnovu člana 6 stav 1 ako traže priznanje specifičnih prava i interesa svojih članova (*Gorraiz Lizarraga i drugi protiv Španije*, st. 45), ili čak posebnih prava na koja pretenduju kao pravna lica (kao što je pravo „javnosti“ na informacije i učestvovanje u odlukama koje se tiču zaštite životne sredine, vidi *Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox i Mox protiv Francuske* (odl.)), ili u slučaju da se postupak koji udruženje pokreće ne može smatrati *actio popularis* (*L'Erablière A.S.B.L. protiv Belgije*).

227. Kada su zakonom propisani uslovi za prijem u neko zanimanje ili profesiju, kandidat koji ispunjava te uslove ima pravo da bude primljen u redove onih koji se tim zanimanjem ili tom profesijom bave (*De Moor protiv Belgije*, st. 43). Na primer, ako podnosilac predstavke raspolaže dokazivom tvrdnjom da ispunjava zakonske zahteve za upis u registar lekara, primenjuje se član 6 (*Chevrol protiv Francuske*, st. 55; see, conversely, *Bouilloc protiv Francuske* (odl.)). U svim slučajevima, kada je zakonitost postupka koji se tiče nekog građanskog prava osporiva pomoću pravnog leka koji je podnosilac predstavke iskoristio, mora se zaključiti da je postojao „spor“ koji se tiče „građanskog prava“ čak i onda kada je na kraju zaključeno da podnosilac predstavke nije ispunio sve zakonske zahteve (pravo na dalje

bavljenje specijalističkom strukom za podnosioca predstavke koji je specijalizaciju obavio u inostranstvu, vidi *Kök protiv Turske*, st. 37).

(d) „Građanska“ priroda prava

228. To da li će neko pravo biti smatrano građanskim u svetlosti Konvencije, mora se ustanoviti pozivanjem na suštinski sadržaj i dejstvo tog prava – a ne na njegovu pravnu klasifikaciju – u sklopu unutrašnjeg pravnog poretka države o kojoj je reč. Ostvarujući svoju kontrolnu funkciju Sud takođe mora uzeti u obzir cilj i svrhu Konvencije i nacionalnih zakonodavstava drugih Visokih strana ugovornica (*König protiv Nemačke*, st. 89).

229. U načelu, primenjivost člana 6 stav 1 na sporove između privatnih lica koji su klasifikovani kao građanski u unutrašnjem pravu ne osporava se pred Sudom (na primer sudske rasprave vidi *Airey protiv Irske*, st. 21).

(e) Privatna priroda nekog prava: materijalna dimenzija

230. Sud smatra da u obuhvat člana 6 stav 1 spadaju postupci koji, u unutrašnjem pravu, potpadaju pod „javno pravo“ i čiji je ishod odlučujući za privatna prava i obaveze. Takvi postupci mogu se, između ostalog, ticati dozvole za prodaju zemljišta (*Ringeisen protiv Austrije*, st. 94), vođenja privatne klinike (*König protiv Nemačke*, st. 94-95), građevinske dozvole (vidi, između ostalog, *Sporrong i Lönnroth protiv Švedske*, st. 79), vlasništva i načina upotrebe sakralne građevine (*Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish protiv Rumunije*, st. 65), administrativne dozvole u vezi sa zahtevima za bavljenje nekom profesijom (*Bentham protiv Holandije*, st. 36), dozvole za točenje alkoholnih pića (*Tre Traktörer Aktiebolag protiv Švedske*, st. 43), ili spora koji se tiče plaćanja invalidske naknade za profesionalno oboljenje ili nesreću na radu (*Chaudet protiv Francuske*, st. 30).

Na istoj toj osnovi član 6 je primenjiv i na disciplinske postupke pred profesionalnim organima, onda kada se radi o pravu na bavljenje nekom profesijom (*Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*), tužbi za nehat protiv Države (*X protiv Francuske*), postupku za poništenje upravne odluke kojom se nanosi šteta pravima podnosiocima predstavke (*De Geouffre de la Pradelle protiv Francuske*), upravnim postupcima koji se tiču zabrane ribolova u vodama podnosilaca predstavke (*Alatulkkila i drugi protiv Finske*, st. 49) kao i postupcima za dodelu tendera u kojima se radi o nekom građanskom pravu – kao što je pravo na zaštitu od diskriminacije po osnovu verskih uverenja ili političkog mišljenja kod učešća na konkursu za obavljanje javnih radova (*Tinnelly & Sons Ltd i drugi i McElduff i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 61; vidi, *a contrario*, *I.T.C. Ltd protiv Malte* (odl.)).

231. Član 6 stav 1 primenjiv je i kada je reč o građanskopravnim zahtevima pokrenutim u krivičnom postupku (*Perez protiv Francuske* [Vv], st. 70-71), sem onda kada je građanskopravni postupak pokrenut isključivo radi privatne osvete ili u kaznene svrhe (*Sigalas protiv Grčke*, st. 29; *Mihova protiv Italije* (odl.)). Konvencija ne pruža pravo da treća lica budu gonjena ili kažnjena za krivično delo. Kako bi potpadalo pod domašaj Konvencije jedno takvo pravo mora biti neraskidivo povezano sa žrtvinim ostvarivanjem prava na pokretanje parničnog postupka u unutrašnjem pravnom poretku, makar i samo radi obezbeđenja simbolične materijalne naknade ili radi zaštite nekog građanskog prava kao što je pravo na „ugled“ (*Perez protiv Francuske* [Vv], st. 70; vidi takođe, u vezi sa simboličnom naknadom, *Gorou protiv Grčke (br. 2)* [Vv], st. 24). S tih razloga, član 6 se primenjuje na postupke koji obuhvataju i građanskopravne zahteve od trenutka kada se podnosilac tog zahteva umešao kao stranka u građanskopravnom postupku, ukoliko se taj podnosilac, odnosno podnositeljka nije neopozivo odrekao prava na naknadu štete.

232. Član 6 stav 1 primenjiv je takođe i na parnični postupak kojim se traži naknada zbog zlostavljanja koje su navodno počinila službena lica Države (*Aksoy protiv Turske*, st. 92).

(f) Proširenje na druge tipove sporova

233. Sud je stao na stanovište da je član 6 stav 1 primenjiv i na sporove koji se tiču socijalnih pitanja, uključujući tu postupke pokrenute zbog toga što je neko privatno preduzeće otpustilo svog službenika (*Buchholz protiv Nemačke*), postupke koji se tiču odobravanja povlastica iz oblasti socijalnog osiguranja (*Feldbrugge protiv Holandije*), ili socijalne pomoći, makar ta pomoć ne bila dodeljena na osnovu doprinosa (*Salesi protiv Italije*), i postupke koji se tiču obaveznih doprinosa za socijalno osiguranje (*Schouten i Meldrum protiv Holandije*). U takvim slučajevima Sud je stao na stanovište da privatnopravni aspekti preovlađuju nad javnopravnim aspektima. Pored toga, Sud je zaključio da postoje sličnosti između prava na socijalna davanja i prava na naknadu zbog nacističkih progona koju dodeljuje neka privatnopravna fondacija (*Woś protiv Poljske*, st. 76).

234. Sporovi koji se tiču državnih službenika u načelu potpadaju pod odsek člana 6 stav 1. U presudi u predmetu *Pellegrin protiv Francuske* [Vv], st. 64-71, Sud je usvojio „funkcionalni“ kriterijum. Sud je odlučio da prihvati jedan novi pristup u svojoj presudi u predmetu *Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske* [Vv], st. 50-62. To načelo sada glasi da se polazi od pretpostavke da se primenjuje član 6, a tužena Država je dužna da dokaže, prvo, da državni službenik koji je podnosilac predstavke nema pravo pristupa nekom sudu u unutrašnjem pravnom poretku i, drugo, da je opravdano da državni službenici budu isključeni iz ostvarivanja tog prava po osnovu člana 6. Ako je podnosilac predstavke imao mogućnost pristupa nekom sudu u okviru unutrašnjeg pravnog poretku, primenjuje se član 6 (čak i kada je reč o aktivnim vojnim oficirima i njihovim zahtevima iznetim pred vojnim sudovima, vidi *Pridatchenko i drugi protiv Rusije*, st. 47). Što se tiče drugog kriterijuma, isključenje iz ostvarivanja prava mora se opravdati „objektivnim osnovom u državnom interesu“ što Državu obavezuje da dokaže kako se predmetno pitanje u sporu o kome je reč odnosi na pitanje vršenja vlasti Države ili da se tu otvara pitanje specijalne veze između državnog službenika i Države. Na taj način u načelu ne može postojati nikakvo opravdanje za to da iz jemstava po članu 6 budu isključeni redovni radni sporovi, kao što su oni koji se odnose na plate, dodatke ili slične naknade, na osnovu specijalne prirode odnosa između određenog državnog službenika i Države o kojoj je reč (vidi, na primer, spor u vezi sa pravom policijskih službenika da dobijaju specijalnu naknadu u predmetu *Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske* [Vv]). Nedavno je, u svetlosti kriterijuma ustanovljenih u presudi u predmetu *Vilho Eskelinen*, Sud proglasio da je član 6 stav 1 primenjiv u postupcima koji se vode zbog nepravilnog otpuštanja s posla jednog službenika ambasade (sekretara i telefoniste u poljskoj ambasadi, vidi *Cudak protiv Litvanije* [Vv], st. 44-47), policajac višeg čina (*Šikić protiv Hrvatske*, st. 18-20) ili oficir vojske pred vojnim sudovima (*Vasilchenko protiv Rusije*, st. 34-36), u postupcima koji se tiču prava na zapošljavanje na mestu parlamentarnog pomoćnika (*Savino i drugi protiv Italije*), u disciplinskom postupku protiv sudije (*Olujić protiv Hrvatske*), žalba koju je uložio tužilac na predsednički dekret kojim je naložen transfer (*Zalli protiv Albanije* (odl.) i sve reference koje su u njoj sadržane), a za postupak u vezi sa profesionalnom karijerom carinika (pravo na prijavu na konkurs za interno unapređenje, vidi *Fiume protiv Italije*, st. 33-36).

235. I ustavni sporovi takođe mogu potpadati pod područje primene člana 6 ako ustavni postupak ima odlučujući uticaj na ishod spora (o nekom „građanskom“ pravu) pred redovnim sudovima (*Ruiz-Mateos protiv Španije*). Ovo ne važi u slučaju sporova koji se odnose na predsednički dekret o dodeli državljanstva pojedincu, gde ta dodela predstavlja izuzetnu meru, niti na utvrđivanje da li je Predsednik prekršio svoju ustavnu zakletvu, budući da se taj postupak ne tiče građanskih prava i obaveza (*Paksas protiv Litvanije* [Vv], st. 65-66). Kada je reč o primeni člana 6 stava 1 na privremenu meru koju je doneo Ustavni sud, vidi *Kübler protiv Nemačke*, st. 47-48.

236. Konačno, član 6 je takođe primenjiv na druga pitanja koja nisu striktno materijalna kao što je životna sredina, gde mogu iskrsnuti sporovi u vezi sa pravom na život, pravom na zdravlje i na zdravu životnu sredinu (*Taşkın i drugi protiv Turske*); staranje o deci (*McMichael protiv Ujedinjenog Kraljevstva*); organizovanje školskog obrazovanja dece (*Ellès i drugi protiv Švajcarske*, st. 21-23); pravo na utvrđivanje očinstva (*Alaverdyan protiv Jermenije* (odl.), st. 33); pravo na slobodu (*Laidin protiv Francuske (br. 2)*); aranžman boravka lica u zatvoru (na primer, sporovi koji se tiču ograničenja kojima su zatvorenici podvrgnuti usled toga što su smešteni u jedinice sa pojačanim merama bezbednosti, vidi *Enea protiv Italije* [Vv], st. 97-107; ili u ćeliju visoke bezbednosti, vidi *Stegarescu i Bahrin protiv Portugala*; ili je u pitanju disciplinski postupak koji ima za posledicu ograničenja porodičnih poseta zatvoru, vidi *Gülmez protiv Turske*, st. 30); pravo na ugled (*Helmerts protiv Švedske*, st. 27); pravo na pristup administrativnim dokumentima (*Loiseau protiv Francuske* (odl.)), ili žalba protiv upisa u policijski fajl koji utiče na pravo na ugled, pravo na zaštitu imovine i mogućnost pronalaženja zaposlenja i samim time zarađivanja za život (*Pocius protiv Litvanije*, st. 38-46; *Užukauskas protiv Litvanije*, st. 32-40); pravo da se bude članom nekog udruženja (*Sakellaropoulos protiv Grčke* (odl.) – slično tome, postupak registrovanja udruženja tiče se građanskih prava tog udruženja, čak i ako u domaćem zakonodavstvu pitanje slobode udruživanja pripada oblasti javnog prava (*APEH Üldözötteinek Szövetsége i drugi protiv Mađarske*, st. 34-35); i, konačno, pravo na nastavak univerzitetskih studija (*Emine Araç protiv Turske*, st. 18-25), koje se primenjuje *a fortiori* i u oblasti osnovnog obrazovanja (*Oršuš i drugi protiv Hrvatske* [Vv], st. 104). Ovo proširenje omogućuje Sudu da zaključi kako se građanskopravni segment člana 6 ne odnosi samo na materijalna prava, već i na pojedinačna prava lične prirode.

(g) Isključena pitanja

237. Samo to što će se dokazati da je neki spor materijalni po svojoj prirodi nije dovoljno da bi se automatski primenjivao član 6 stav 1 u krivičnom segmentu (*Ferrazzini protiv Italije* [Vv], st. 25).

238. Pitanja koja ne spadaju u domet člana 6 obuhvataju poreske postupke: fiskalna pitanja i dalje predstavljaju deo onog tvrdog jezgra prerogativa javnih vlasti, tako da javna priroda odnosa između poreskog obveznika i Zajednice i dalje ostaje dominantna (*ibid.*, st. 29). Na sličan način su iz ovih pitanja isključeni skraćeni postupci izricanja zabrane u oblasti carina (*Emesa Sugar N.V. protiv Holandije* (odl.)).

239. U oblasti imigracije isto to važi za ulaz, boravak ukljanjanje stranaca, u okviru postupaka koji se tiču dodeljivanja političkog azila ili deportacije (zahtev za donošenje rešenja kojim bi se poništilo rešenje o deportaciji: *Maaouia protiv Francuske* [Vv] st. 38; ekstradicije: *Peñafiel Salgado protiv Španije* (odl.), i *Mamatkulov i Askarov protiv Turske* [Vv], st. 81-83; postupka u kome azilant traži naknadu štete za to što mu je odbijen zahtev za azil: *Panjeheighalehei protiv Danske* (odl.)), uprkos mogućim ozbiljnim posledicama po privatni i porodični život ili po izgleda za zapošljavanje. Ova neprimenljivost proteže se i na uključivanje stranca u Šengenski informacioni sistem (*Dalea protiv Francuske* (odl.)). Pravo na posedovanje pasoša i pravo na državljanstvo nisu građanska prava u smislu člana 6 (*Smirnov protiv Rusije* (odl.)). Međutim, pravo nekog stranca da podnese zahtev za radnu dozvolu može spadati u oblast delovanja člana 6, i kada je reč o poslodavcu i kada je reč o zaposlenome, čak i ukoliko, prema unutrašnjem pravu, zaposleni nema *locus standi* da podnese taj zahtev, pod uslovom da se tu radi o običnoj procesnoj zabrani koja ne utiče na suštinu prava (*Jurisc i Collegium Mehrerau protiv Austrije*, st. 54-62).

240. Ako je suditi prema predmetu *Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske* [Vv], sporovi koji se tiču državnih službenika ne spadaju u oblast delovanja člana 6 onda kada su ispunjena dva ustanovljena kriterijuma (vidi gore, st 234). To važi za vojnika koji je po disciplinskom

osnovu otpušten iz službe, a nije u mogućnosti da se na tu odluku žali pred sudovima, zbog toga što je osporena specijalna veza između podnosioca predstavke i Države (*Suküt protiv Turske* (odl.)). Isto važi i za spor koji se vodi u vezi sa reintegriranjem jednog sudije na dužnost posle ostavke koju je podneo (*Apay protiv Turske* (odl.)).

241. Konačno, politička prava kao što je pravo da se neko kandiduje i zadrži funkciju koju obavlja (sporovi vezani uz izbore: *Pierre-Bloch protiv Francuske*, st. 50), pravo na penziju bivšeg skupštinskog poslanika (*Papon protiv Francuske* (odl.)), ili pravo političke stranke da nastavi da obavlja svoje političke aktivnosti (za slučaj koji se tiče raspuštanja političke stranke vidi *Refah Partisi (The Welfare Party) i drugi protiv Turske* (odl.)) ne mogu se tretirati kao građanska prava u smislu člana 6 stav 1 Konvencije. Slično tome, postupak u kome je jednoj nevladinoj organizaciji koja je organizovala praćenje parlamentarnih izbora odbijen zahtev da uvid u dokumente koji nisu sadržali informacije u vezi sa podnosiocem predstavke nije spadao u oblast delovanja člana 6 stav 1 (*Geraguyun Khorhurd Patgamavorakan Akumb protiv Jermenije* (odl.)).

Sud je takođe nedavno potvrdio da pravo na izveščivanje o pitanjima iznesenim u sudskom postupku nije građansko pravo (*Mackay i BBC Scotland protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 20-22).

(h) Primenjivost člana 6 na sporedne, a ne na glavni postupak

242. Prethodni postupci, kao što su oni koji se bave izricanjem privremene mere kao što je neka zabrana, po pravilu nisu bili smatrani postupcima koji „određuju“ građanska prava i obaveze i stoga nije bilo uobičajeno da potpadaju pod oblast zaštite člana 6 (vidi, između ostalog, *Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije* (odl.) i *Libert protiv Belgije* (odl.)). Međutim, Sud je od nedavno prestao da se oslanja na prethodnu sudsku praksu i odlučio se za njega novi pristup. U predmetu *Micallef protiv Malte* [Vv], st. 83-86, Sud je utvrdio da će primenjivost člana 6 na privremene mere zavisiti od toga da li su ispunjeni određeni uslovi. Prvo, pravo o kome je reč i u glavnom postupku i u sporednom postupku koji se vodi radi izricanja zabrane treba da bude „građansko“ u smislu Konvencije. Drugo, priroda privremene mere, njen cilj i svrha, kao i njeno dejstvo po pravo o kome je reč treba da budu podvrgnuti pomnom ispitivanju. Kad god se privremena mera može smatrati merom koja u suštini određuje građansko pravo ili obavezu o kojima je reč bez obzira na to koliko je dugo ostaje na snazi, primenjuje se član 6.

Član 6 je primenjiv na interne postupke koji se sprovode u istom cilju u kome se sprovode i osnovni postupci čiji se ishod još čeka, s tim što privremena mera odmah stupa na snagu i podrazumeva presudu o istom pravu (*RTBF protiv Belgije*, st. 64-65).

243. Uzastopni krivični i građanski postupak. Ako unutrašnje pravo države ugovornice omogućuje da se postupak sastoji iz dve faze – prve u kojoj Sud odlučuje o tome da li postoji pravo na naknadu štete i druge u kojoj utvrđuje iznos te naknade – ima smisla da se, u svrhu člana 6 stav 1 Konvencije, to građansko pravo tretira kao pravo koje nije određeno sve dotle dok ne bude doneta odluka o tačnom iznosu naknade: određivanje tog prava ne podrazumeva samo odluku o postojanju prava, već i o njegovom obimu i o načinu na koji ono može biti ostvareno, što, razume se, obuhvata i procenu štete (*Torri protiv Italije*, st. 19).

244. Izvršenje sudskih odluka. Član 6 stav 1 Konvencije primenjuje se na sve faze pravnog postupka koji se vodi radi „odlučivanja o ... građanskim pravima i obavezama“, ne isključujući faze koje nastupaju posle presude o meritumu. S tih razloga se izvršenje presude bilo kog suda mora smatrati integralnim delom „suđenja“ u smislu člana 6 (*Hornsby protiv Grčke*, st. 40, i *Romańczyk protiv Francuske*, st. 53, u vezi sa izvršenjem presude koja se odnosila na dozvolu za nadoknadu neisplaćenih troškova održavanja.). Bez obzira na to da li je član 6 primenjiv u početnim postupcima, izvršna isprava kojom se određuju građanska prava ne mora nužno proisteći iz postupaka u kojima je primenjiv član 6 (*Buj protiv Hrvatske*,

st. 19). *Egzekvatura* rešenja stranog suda o zapleni imovine spada u područje delovanja člana 6, samo u njegovom građanskopravnom segmentu (*Saccoccia protiv Austrije* (odl.)).

245. Zahtevi za ponovni postupak. Član 6 nije primenjiv na postupke koji se tiču zahteva za obnovu parničnih postupaka koji su okončani pravosnažnom odlukom (*Sablon protiv Belgije*, st. 86). Ovo reznovanje primenjuje se i na zahtev za obnovu postupka pošto je Sud ustanovio da je došlo do kršenja Konvencije (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) protiv Švajcarske* (br. 2) [Vv], st. 24). Međutim, postoje i veoma izuzetni slučajevi kada postupak na koji je ukazano u unutrašnjeppravnom sistemu kao na meru za ponovno otvaranje postupka predstavlja jedino pravno sredstvo pomoću koga je moguće tražiti pravno zadovoljenje odnosno ispravku u odnosu na građanske tužbene zahteve, pa je stoga zaključeno da je ishod tog postupka odlučujući za „građanska prava i obaveze“ podnosioca predstavke (*Melis protiv Grčke*, st. 19-20).

2. Pojam „krivične optužbe“

Član 6 stav 1 – Pravo na pravično suđenje

„1. Svako, tokom odlučivanja o ... krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. ...“

(a) Opšta načela

246. Pojam „krivične optužbe“ ima „autonomno“ značenje, nezavisno od kategorizacija koje se koriste u nacionalnim pravnim sistemima zemalja-članica (*Adolf protiv Austrije*, st. 30).

247. Pojam „optužbe“ mora se shvatiti u smislu same Konvencije. Na taj način on se može definisati kao „zvanično obaveštenje koje nadležni organ daje pojedincu o navodima da je on izvršio krivično delo“, što je definicija koja odgovara i testu tokom koga se utvrđuje da li je „položaj [osumnjičenog] time bitno pogođen“ (vidi, na primer, *Deweer protiv Belgije*, st. 42 i 46, i *Eckle protiv Nemačke*, st. 73). Tako su, na primer, izjave koje je lice dalo kada ga je na putu zaustavila kontrola saobraćajne policije, a da pritom nije bio obavešten o razlogu zbog koga je ispitivan niti o prirodi i uzrocima bilo kakve sumnje protiv njega, niti mu je rečeno da njegove izjave mogu biti upotrebljene protiv njega, bilo „bitno pogođeno“ tom situacijom iako nije bio formalno optužen ni za kakvo krivično delo (*Aleksandr Zaichenko protiv Rusije*, st. 43). Sud je takođe stao na stanovište da lice koje se nalazi u policijskom pritvoru i od koga je zatraženo da podnese zakletvu pre no što bude ispitano kao svedok već predstavlja predmet „krivične tužbe“ i ima pravo na ćutanje (*Brusco protiv Francuske*, st. 46-50).

248. Kada je reč o autonomnom pojmu „krivična“, Konvencija se ne protivi koracima ka „dekriminalizaciji“ među Visokim stranama ugovornicama. Međutim, dela koja su klasifikovana kao „regulatorna“ mogu posle dekriminalizacije postati podautonomni pojam „krivičnog“ dela. Ako bi se državama prepustilo diskreciono pravo da isključe ta dela to bi moglo doneti rezultate koji su nespojivi sa ciljem i svrhom Konvencije (*Öztürk protiv Nemačke*, st. 49).

249. Polazište za procenu primenjivosti krivičnog aspekta člana 6 Konvencije zasniva se na kriterijumu odnosno uslovu koji je naznačen u predmetu *Engel i drugi protiv Holandije* (st. 82-83): (1) klasifikacija u unutrašnjem pravu; (2) priroda dela; (3) težina zaprećene kazne za lice o kome je reč.

250. Prvi kriterijum ima relativnu težinu i služi isključivo kao polazište. Ako je u unutrašnjem pravu to delo klasifikovano kao krivično, onda je to odlučujuće. Inače će se Sud pozabaviti time da se udubi u nacionalnu klasifikaciju i ispita realnu suštinu postupka o kome je reč.

251. Kod vrednovanja drugog kriterijuma, koji se smatra važnijim (*Jussila protiv Finske* [Vv], st. 38), mogu se uzeti u obzir sledeći činioci:

- da li je zakonsko pravilo o kome je reč usmereno isključivo ka određenoj grupi ili ima opšti obavezujući karakter (*Bendenoun protiv Francuske*, st. 47);
- da li postupak pokreće javni organ sa zakonskim ovlašćenjem izvršenja (*Benham protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 56);
- da li to zakonsko pravilo ima kaznenu svrhu ili svrhu odvratanja (*Öztürk protiv Nemačke*, st. 53; *Bendenoun protiv Francuske*, st. 47);
- da li izricanje bilo koje kazne zavisi od utvrđivanja krivice (*Benham protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 56);
- kako su uporedivi postupci klasifikovani u drugim zemljama-članicama Saveta Evrope (*Öztürk protiv Nemačke*, st. 53);
- činjenica da se delo o kome je reč ne uvodi u krivični dosije može biti značajna ali ne i odlučujuća, budući da je ona obično samo odraz unutrašnjeppravne klasifikacije (*Ravnsborg protiv Švedske*, st. 38).

252. Treći kriterijum se određuje referencom na maksimalnu zaprećenu kaznu propisanu relevantnim zakonom (*Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 72; *Demicoli protiv Malte*, st. 34).

253. Drugi i treći kriterijum koji su propisani u predmetu *Engel i drugi protiv Holandije*, alternativni su, a ne nužno kumulativni; da bi se smatralo da je tu primenjiv član 6 dovoljno je da delo o kome je reč po svojoj prirodi bude tretirano kao „krivično“ sa stanovišta Konvencije, ili da je licu koje za to delo bude oglaseno krivim zaprećena kazna koja, po svojoj prirodi i po stepenu težine, u celini gledano spada u „krivičnu“ sferu (*Öztürk protiv Nemačke*, st. 54, i *Lutz protiv Nemačke*, st. 55). Međutim, može se usvojiti i kumulativni pristup, tamo gde zasebna analiza svakog kriterijuma ne omogućuje da se izvede jasan zaključak u pogledu postojanja krivične optužbe (*Bendenoun protiv Francuske*, st. 47).

254. Koristeći izraze „krivična optužba“ i „optužen za krivično delo“ tri stava člana 6 govore o identičnim situacijama. S tih razloga, test primenjivosti člana 6 u njegovom krivičnom aspektu biće istovetan za tri navedena stava.

(b) Primena opštih načela

Disciplinski postupci

255. Dela protiv vojne discipline, za koje je zaprećena kazna boravka u disciplinskoj jedinici u periodu od nekoliko meseci, spadaju u područje delovanja krivičnog aspekta člana 6 Konvencije (*Engel i drugi protiv Holandije*, st. 85). Nasuprot tome, strogi zatvor od dva dana ocenjen je kao isuviše kratak po trajanju da bi mogao biti svrstan u „krivičnu“ sferu (*ibid.*).

256. Član 6 Konvencije je očigledno primenjiv na postupke pred prekim sudom (*Findlay protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 69).

257. Što se tiče disciplinskih postupaka u okviru profesije, to pitanje je i dalje otvoreno, zato što je Sud stao na stanovište da nije potrebno da donese presudu o tom pitanju, jer je zaključio da ti postupci spadaju u građanskopravni aspekt (*Albert i Le Compte protiv Belgije*, st. 30). Kada je reč o disciplinskim postupcima koji za rezultat imaju obavezno penzionisanje nekog državnog službenika, Sud je zaključio da takvi postupci nisu „krivičnopravni“ u smislu člana 6, u onoj meri u kojoj domaće vlasti uspevaju da zadrže svoju odluku isključivo u upravnoj sferi (*Moulet protiv Francuske* (odl.)).

258. Uz svu „dužnu pažnju“ posvećenu zatvorskom kontekstu i specijalnom disciplinskom režimu koji vlada u zatvoru, član 6 se može primeniti na dela protiv zatvorske discipline po

osnovu prirode optužbi i prirode i težine kazne (optužba za pretnju ubistvom službenika zaduženog za kontrolu poštovanja uslova pritvora i optužba za napad na zatvorskog čuvara imale za posledicu četrdeset odnosno sedam dodatnih dana provedenih u pritvoru u predmetima *Ezeh i Connors protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 82; nasuprot tome, vidi *Štitić protiv Hrvatske*, st. 51-63, gde je zaključeno da član 6 nije primenjiv na disciplinski postupak koji je za posledicu imao kaznu od sedam dana boravka u samici i ograničenje kretanja podnosioca predstavke u krugu zatvora u trajanju od tri meseca, ali bez produžetka ukupne zatvorske kazne).

259. Međutim, postupci koji se tiču zatvorskog sistema kao takvi ne spadaju u domen delovanja krivičnog aspekta člana 6. Tako, na primer, smeštaj zatvorenika u zatvorsku jedinicu u kojoj vlada posebno strog nadzor nije nešto što se odnosi na krivičnu optužbu; mogućnost pristupa Sudu radi ulaganja žalbe na takvu meru i ograničenja kojima ona može biti praćena treba da se razmatra sa stanovišta civilnog aspekta člana 6 stav 1 (*Enea protiv Italije* [Vv], st. 98).

260. Mere koje neki sud izrekne na osnovu pravila kojima se uređuje pitanje nepropisnog ponašanja u postupku koji se pred tim sudom vodi (nepoštovanje suda) smatraju se nečim što ne spada u domen delovanja člana 6, zato što je to jedna vrsta vršenja disciplinskih ovlašćenja (*Ravnsborg protiv Švedske*, st. 34; *Putz protiv Austrije*, st. 33-37). Međutim, priroda i težina kazne mogu učiniti da član 6 bude primenjiv u slučaju kada je osuda zbog nepoštovanja Suda u unutrašnjem pravu klasifikovana kao krivično delo (*Kyprianou protiv Kipra* [Vv], st. 61-64, u vezi sa izrečenom kaznom od pet dana zatvora) ili kao regulatorno delo (*Zaicevs protiv Letonije*, st. 31-36, u vezi sa kaznom od tri dana administrativnog pritvora).

261. Kada je reč o povredi poverljivosti sudske istrage, mora se napraviti jasna distinkcija između, s jedne strane, lica koja su više od svih ostalih veyana poverljivošću istrage i dužna da je poštuju, kao što su sudije, advokati i svi oni koji su tesno povezani s funkcionisanjem sudova i, s druge strane, stranaka, koje ne spadaju u disciplinsku sferu pravosudnog sistema (*Weber protiv Švajcarske*, st. 33-34).

262. Kada je reč o uvredi parlamenta, Sud pravi razliku između, s jedne strane, postupka koji zakonodavac primenjuje u slučaju da njegovi članovi (poslanici) prekrše načelo tajnosti, i, s druge strane, proširene nadležnosti kojom se oni koji nisu članovi parlamenta kažnjavaju zbog dela koja su se dogodila negde drugde. Onaj prvi postupak može se smatrati disciplinskim po svojoj prirodi, dok Sud smatra da je ovaj drugi postupak po svojoj prirodi krivični, ako se uzmu u obzir opšta primena i težina moguće kazne (zatvor u trajanju do 60 dana i novčana kazna u predmetu *Demicoli protiv Malte*, st. 32).

Upravni, poreski, carinski postupak i postupak za zaštitu konkurencije

263. Sledeći upravni prekršaji mogu spadati u oblast dejstva krivičnog aspekta člana 6:

- saobraćajni prekršaji koji su kažnjivi novčanom kaznom ili ograničenjem vožnje, kao što su kazneni poeni ili diskvalifikacija (*Lutz protiv Nemačke*, st. 182; *Schmautzer protiv Austrije*; *Malige protiv Francuske*);
- manji prekršaji koji se svode na uznemiravanje, izazivanje neprijatnosti (*Lauko protiv Slovačke*);
- dela protiv zakonskih propisa o socijalnom osiguranju (neprijavlivanje zapošljavanja, uprkos umerenoj prirodi zaprećene kazne, vidi *Hüseysin Turan protiv Turske*, st. 18-21).

264. Nasuprot tome, Sud ne smatra da je član 6 primenjiv na preventivnu meru kao što je trenutno oduzimanje vozačke dozvole (*Escoubet protiv Belgije* [Vv]).

265. Ocenjeno je da se član 6 primenjuje na postupak za naplatu dodatnog poreza, na osnovu sledećih elemenata: (1) zakon kojim su propisani penali odnosi se na sve građane u

njihovom svojstvu poreskih obveznika; (2) da taj dodatni porez nije zamišljen kao materijalna naknada za štetu, već, u suštini, kao kazna koja treba da odvraća potencijalne počiniocima od toga da isto delo učine u povratu; (3) da je uveden po osnovu opšteg pravila koje ima i kaznenu svrhu i svrhu odvratanja; i (4) da je vrednost tog dodatnog poreza znatna (*Bendenoun protiv Francuske*). Krivična priroda povrede zakona može biti dovoljna da se postigne primenljivost člana 6, bez obzira na mali iznos dodatnog poreza (10 posto revidiranih potraživanja po osnovu poreza u predmetu *Jussila protiv Finske* [Vv], st. 38).

266. Međutim, član 6 se ne proširuje ni na „čiste“ postupke poreske procene niti na postupke koji se odnose na zateznu kamatu za kašnjenje u plaćanju poreza, u meri u kojoj su ti postupci u suštini koncipirani tako da obezbede materijalnu naknadu za štetu koju su pretrpeli poreski organi, a ne da posluže kao sredstvo za odvratanje novih poreskih prekršaja tog tipa (*Mieg de Boofzheim protiv Francuske* (odl.)).

267. Stalo se na stanovište da se član 6 u svom krivičnom aspektu primenjuje na carinski zakon (*Salabiaku protiv Francuske*), zakon o zaštiti konkurencije (*Société Stenuit protiv Francuske*) i na kazne koje je izrekao sud nadležan za finansijska pitanja (*Guisset protiv Francuske*).

Politička pitanja

268. Izborne sankcije, kao što je diskvalifikacija kandidata na izborima i nametanje obaveze da plati Trezoru iznos istovetan sa iznosom izbornog troška njegove kandidature ne spadaju u krivični aspekt člana 6 (*Pierre-Bloch protiv Francuske*, st. 53-60).

269. Postupci u vezi sa raspadom političkih stranaka tiču se političkih prava pa shodno tome ne spadaju u područje delovanja člana 6 stav 1 (*Refah Partisi (the Welfare Party) i drugi protiv Turske* (odl.)).

270. Zauzeto je stanovište da se član 6 ne primenjuje na anketne odbore koje formira parlament, budući da je reč o telima koja ispituju pitanja od opšteg i javnog interesa (*Montera protiv Italije* (odl.)).

271. Kada je reč lustracionom postupku, Sud je nedavno zaključio da bi to što u njemu preovlađuju aspekti sa krivičnim konotacijama (priroda dela – neistinita izjava u lustracionom postupku – i priroda i težina kazne – zabrana bavljenja izvesnim profesijama za duži vremenski period) moglo da dovede celokupan taj postupak u polje dejlovanja krivičnog segmenta člana 6 Konvencije (*Matyjek protiv Poljske* (odl.); nasuprot tome, vidi *Sidabras i Džiautas protiv Litvanije* (odl.)).

272. Smatra se da se član 6 ne primenjuje u svom krivičnom aspektu na postupak izglashavanja nepoverenja (impicimenta) protiv predsednika države zbog teškog kršenja Ustava (*Paksas protiv Litvanije* [Vv], st. 66-67).

Proterivanje i izručenje

273. Postupci koji se vode radi proterivanja stranaca ne spadaju pod krivični segment člana 6, bez obzira na činjenicu da to može biti aktivirano u kontekstu krivičnog postupka (*Maaouia protiv Francuske* [Vv], st. 39). Isti taj „ekskluzivni“ pristup primenjuje se na ekstradicione postupke (*Peñafiel Salgado protiv Španije* (odl.)) ili na postupke u vezi sa evropskim nalogom za hapšenje (*Monedero Angora protiv Španije* (odl.)).

274. Nasuprot tome, međutim, zamena zatvorske kazne deportacijom i proterivanjem sa nacionalne teritorije na period od 10 godina, kada licu o kome je reč nije bila pružena mogućnost da iznese svoje stavove i kada uopšte nisu bile uzete u obzir nikakve druge okolnosti sem kvaziautomatske primene nove odredbe krivičnog zakonika, mora biti tretirano kao kazna izrečena na istoj osnovi kao i ona koja je bila izrečena kada je to lice prvi put oglašeno krivim (*Gurguchiani protiv Španije*, st. 40 i 47-48).

Različite faze krivičnog postupka, sporedni postupci i naknadni pravni lekovi

275. Mere koje su donete radi sprečavanja nereda ili kriminala nisu obuhvaćene jemstvima člana 6 (specijalni policijski nadzor, vidi *Raimondo protiv Italije*, st. 43; ili upozorenje koje je policija izrekla maloletniku zbog nepristojnih napada na devojčice u njegovoj školi, vidi *R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

276. Član 6 bi se mogao primenjivati na slučajeve obaveznog predočavanja dokaza čak i ako se pritom ne vodi nijedan drugi postupak, ili onda kada je podnosilac predstavke oslobođen u osnovnom postupku (na primer, kada se licu na koje je, kao vlasnika, vozilo registrovano, izrekne novčana kazna zbog toga što je odbilo da dostavi informacije o identitetu vozača koji je navodno počinio saobraćajni prekršaj, iako osnovni postupak nikada nije ni sproveden, vidi *O'Halloran i Francis protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 35).

277. Krivični aspekt člana 6 stav 1 u načelu ne biva aktiviran u postupcima koji se odnose na zahtev za pružanje pravne pomoći (*Gutfreund protiv Francuske*, st. 36-37).

278. U načelu, mere konfiskacije koje negativno utiču na treća lica, u situaciji kada ne postoji nikakva pretnja krivičnim postupkom protiv njih, ne spadaju u „odlučivanje o krivičnoj optužbi“ (zaplena aviona u predmetu *Air Canada protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 54; konfiskacija zlatnih novčića u predmetu *AGOSI protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 65-66). Međutim, administrativno upozorenje i konfiskacija jedne publikacije (zbog raspirivanja etničke mržnje), s obzirom na kaznenu svrhu i svrhu odvratanja, kao i na težinu kazne, spada u krivičnu sferu (*Balsytė-Lideikienė protiv Litvanije*, st. 61).

279. Kada je reč o fazi pre početka suđenja (predistražni postupak, istraga), Sud razmatra krivični postupak u celini. S tih razloga, neki zahtevi koji se postavljaju u članu 6, kao što je zahtev za razumni vremenski rok ili pravo na odbranu, mogu biti takođe relevantni u ovoj fazi postupka u meri u kojoj će na pravičnost suđenja verovatno ozbiljno uticati početno neispunjenje tih postavljenih uslova (*Imbrioscia protiv Švajcarske*, st. 36). Međutim, način na koji se ta jemstva primenjuju u predistražnoj fazi zavisi od specijalnih odlika postupka i okolnosti samog predmeta (*John Murray protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 62).

280. Iako istražne sudije ne odlučuju o „krivičnoj optužbi“, koraci koje oni preduzmu imaju neposredni uticaj na ponašanje i pravičnost naknadnog postupka, uključujući tu i fazu stvarnog suđenja. Shodno tome, može se smatrati da se član 6 stav 1 primenjuje na istražni postupak koji vodi istražni sudija, iako se tu možda ne primenjuju neka procesna jemstva predviđena članom 6 stav 1 (*Vera Fernández-Huidobro protiv Španije*, st. 108-14).

281. Kada je reč o obustavi krivičnog postupka zbog poslaničkog imuniteta, mada član 6 Konvencije ne predviđa pravo na određeni ishod krivičnog postupka ili, usled toga, na formalno oglašenje krivim ili oslobađanje posle podizanja krivične optužnice, nesporno je da postoji pravo svakog lica da njegov predmet bude razmatran pred Sudom u razumnom roku od trenutka kada je započet pravosudni postupak. Shodno tome, nemogućnost nekog poslanika da mu bude ukinut parlamentarni imunitet kako bi se odbranio u krivičnom postupku koji je obustavljen do isteka njegovog mandata, spada u domen delovanja člana 6 stav 1 (*Kart protiv Turske* [Vv], st. 67-70).

282. Član 6 stav 1 primenjiv je u celom trajanju postupka za odlučivanje o bilo kojoj „krivičnoj optužbi“, uključujući tu i proces izricanja kazne (na primer, postupak konfiskacije koji omogućuje nacionalnim sudovima da procene iznos na koji treba izdati rešenje o konfiskaciji, vidi *Phillips protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 39). Član 6 takođe može biti primenjiv u svom krivičnom segmentu na postupke koji za posledicu imaju rušenje neke kuće koja je podignuta bez građevinske dozvole, budući da se to rušenje može smatrati „kaznom“ (*Hamer protiv Belgije*, st. 60; vidi, u odnosu na član 7, zaplenu zemljišta po osnovu nezakonite izgradnje u priobalnom području u predmetu *Sud Fondi Srl i drugi protiv Italije* (odl.)). Međutim, ovo nije primenjivo na postupak poveden da bi se prvobitno izrečena kazna

uskladila sa povoljnijim odredbama novog krivičnog zakonika (*Nurmagomedov protiv Rusije*, st. 50).

283. Postupci koji se tiču izvršenja kazni – kao što su postupci za primenu amnestije (*Montcornet de Caumont protiv Francuske* (odl.)), postupci pomilovanja (*Aldrian protiv Austrije* (odl.)), postupak za transfer po Konvenciji o transferu osuđenih lica (*Szabó protiv Švedske* (odl.)), ali treba videti, radi suprotnog zaključka, *Buijen protiv Nemačke*, st. 40-45, s obzirom na specifične okolnosti tog slučaja) – ili postupci *egzekvatures* u vezi sa izvršenjem rešenja o konfiskaciji koje je izdao strani sud (*Saccoccia protiv Austrije* (odl.)) ne spadaju u područje delovanja krivičnog segmenta člana 6.

284. Jemstva iz člana 6 u načelu se primenjuju na žalbe iz proceduralnih razloga (*Meftah i drugi protiv Francuske* [Vv], st. 40) kao i na ustavni postupak (*Gast i Popp protiv Nemačke*, st. 65-66); vidi takođe *Caldas Ramírez de Arrellano protiv Španije* (odl.) gde ti postupci predstavljaju jednu dalju fazu relevantnog krivičnog postupka, a njihov ishod može iti odlučujući za osuđena lica.

285. Konačno, član 6 se ne primenjuje na postupke koji se vode za reviziju predmeta, zbog toga što lice čija je presuda postala pravosnažna i koje ulaže zahtev za reviziju predmeta nije lice „protiv koga je podneta krivična optužba“ u smislu tog člana (*Fischer protiv Austrije* (odl.)). Samo novi postupak, pošto bude pozitivno rešen zahtev za reviziju, može da se smatra kao postupak koji se tiče odlučivanja o krivičnoj optužbi (*Löffler protiv Austrije*, st. 18-19). Slično tome, član 6 se ne primenjuje na zahtev za ponovno otvaranje krivičnog postupka pošto je Sud ustanovio da se u datom slučaju radilo o kršenju (Konvencije) (*Öcalan protiv Turske* (odl.)). Međutim, nadzorni revizioni postupak koji za posledicu ima izmenu pravosnažne presude spada u krivični segment člana 6 (*Vanyan protiv Rusije*, st. 58).

(c) Odnos sa drugim članovima Konvencije ili Protokola uz nju

286. Podstav (c) člana 5 stav 1 dopušta da lice bude lišeno slobode samo u vezi sa krivičnim postupkom. To očigledno sledi iz formulacije datog teksta, koji se mora čitati kako u vezi sa podstavom (a) tako i sa stavom 3, budući da sa njim čini jedinstvenu celinu (*Ciulla protiv Italije*, st. 38). S tih razloga, pojam „krivična optužba“ relevantan je i za primenjivost jemstava člana 5 stav 1 (a) i (c) i stav 3 (vidi, na primer, *Steel i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 49). Iz toga proizlazi da postupak koji se odnosi na lišenje slobode isključivo po jednom od osnova navedenih u drugim podstavovima člana 5 stav 1, kao što je lišenje slobode duševno poremećenih lica (podstav (e)), ne spada u prostor delovanja člana 6 u njegovom krivičnom segmentu (*Aerts protiv Belgije*, st. 59).

287. Iako postoji tesna veza između člana 5 stav 4 i člana 6 stav 1 u sferi krivičnog postupka, mora se imati na umu da ta dva člana imaju različite svrhe te da iz toga sledi da se krivični segment člana 6 ne primenjuje u postupcima za ispitivanje zakonitosti lišenja slobode koji spadaju u domašaj člana 5 stav 4, jer je to *lex specialis* u odnosu na član 6 (*Reinprecht protiv Austrije*, st. 36, 39, 48 i 55).

288. Pojam „kazne“ po članu 7 Konvencije takođe predstavlja autonomni pojam (*Welch protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 27). Sud kao polazište u svakoj oceni postojanja „kazne“ uzima pitanje da li je mera o kojoj je reč izrečena pošto je lice oglašeno krivim po „krivičnoj optužbi“. U tom smislu, mora biti primenjen trostruki test koji je ustanovljen u predmetu *Engel* (*Brown protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

289. Konačno, pojmovi „krivične optužbe“ i „kazne“ mogu takođe biti relevantni za primenu članova 2 i 4 Protokola br. 7 (*Greco protiv Rumunije*, st. 81; *Sergey Zolotukhin protiv Rusije* [Vv], st. 52-57).

3. Pojmovi „privatni život“ i „porodični život“

Član 8 – Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života ...

2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

(a) Opseg člana 8

290. Iako član 8 nastoji da zaštiti četiri oblasti autonomnosti ličnosti – privatni život, porodični život, dom i prepisku datog lica – ta područja nisu područja koja se uzajamno isključuju, pa neka mera može istovremeno predstavljati mešanje i u privatni i u porodični život (*Mentes i drugi protiv Turske*, st. 73; *Stjerna protiv Finske*, st. 37; *López Ostra protiv Španije*, st. 51; *Burghartz protiv Švajcarske*, st. 24; *Płoski protiv Poljske*, st. 32).

(b) Sfera „privatnog života“

291. Ne postoji iscrpna definicija pojma privatnog života (*Niemietz protiv Nemačke*, st. 29), ali je to širok pojam (*Peck protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 57; *Pretty protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 61) koji obuhvata sledeće oblasti:

- fizički, psihološki ili moralni integritet ličnosti (*X i Y protiv Holandije*, st. 22), uključujući tu lečenje i psihijatrijske preglede (*Glass protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 70-72; *Y.F. protiv Turske*, st. 33, u vezi sa prisilnim ginekološkim pregledom; *Matter protiv Slovačke*, st. 64; *Worwa protiv Poljske*, st. 80) i mentalno zdravlje (*Bensaid protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 47); fizički integritet trudnice, u odnosu na abortus (*Tysiác protiv Poljske*, st. 107 i 110; *A, B i C protiv Irske* [Vv], st. 244-46); i fizički i psihološki integritet žrtava porodičnog nasilja (*Hajduová protiv Slovačke*, st. 46);
- aspekte fizičkog i socijalnog identiteta ličnosti (na primer, pravo na dobijanje informacija kako bi lice moglo da otkrije vlastito poreklo i identitet svojih roditelja, vidi *Mikulić protiv Hrvatske*, st. 53, i *Odièvre protiv Francuske* [Vv], st. 29); kada je reč o zapleni dokumenata neophodnih za dokazivanje identiteta, vidi *Smirnova protiv Rusije*, st. 95-97;
- ime i prezime pojedinca (*Mentzen protiv Letonije* (odl.); *Burghartz protiv Švajcarske*, st. 24; *Guillot protiv Francuske*, st. 21-22; *Güzel Erdagöz protiv Turske*, st. 43; *Losonci Rose i Rose protiv Švajcarske*, st. 26);
- bračni status lica kao integralni deo njegovog odnosno njenog ličnog i društvenog identiteta (*Dadouch protiv Malte*, st. 48);
- utvrđivanje zakonskih odredaba kojima se uređuju odnosi jednog oca sa njegovim pretpostavljenim detetom (na primer, u postupku osporavanja očinstva, *Rasmussen protiv Danske*, st. 33, i *Yildirim protiv Austrije* (odl.));
- pravo nekog lica na vlastite fotografije i slike (*Von Hannover protiv Nemačke*, st. 50-53; *Sciacca protiv Italije*, st. 29; *Reklos i Davourlis protiv Grčke*, st. 40);
- ugled nekog lica (*Chauvy i drugi protiv Francuske*, st. 70; *Pfeifer protiv Austrije*, st. 35; *Petrina protiv Rumunije*, st. 28; *Polanco Torres i Movilla Polanco protiv Španije*, st. 40) i čast (*A. protiv Norveške*, st. 64);
- rodni identitet (*B. protiv Francuske*, st. 43-63), uključujući tu pravo na zakonsko priznanje transeksualnih osoba posle operacije (*Christine Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 77);

- seksualna orijentacija (*Dudgeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 41);
- seksualni život (*ibid.*; *Laskey, Jaggard i Brown protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 36; *A.D.T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 21-26);
- pravo na uspostavljanje i razvoj odnosa sa drugim ljudima i spoljnim svetom (*Niemietz protiv Nemačke*, st. 29);
- društvene veze između migranata koji su se negde nastanili i lokalne zajednice u kojoj žive, bez obzira na postojanje i neki drugi vid ispoljavanja „porodičnog života“ (*Üner protiv Holandije* [Vv], st. 59);
- emocionalni odnosi između dva lica istog pola (*Mata Estevez protiv Španije* (odl.));
- pravo na lični razvoj i ličnu autonomiju (*Pretty protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 61 i 67, kada je reč o izboru jedne osobe da izbegne ono što bi, po njenom mišljenju, predstavljalo nedostojanstven i mučan kraj života), iako ovo ne obuhvata sve javne aktivnosti koje bi neko lice moglo poželeti da obavlja u odnosu sa drugim ljudima (na primer, lov na divlje životinje uz pomoć lovačkih pasa u predmetu *Friend i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), st. 40-43);
- pravo pojedinca da odluči kako i kada njegov život treba da bude okončan, pod uslovom da je u situaciji da formira vlastitu slobodnu volju u tom smislu i da shodno tome postupaju (*Haas protiv Švajcarske*, st. 51);
- pravo na poštovanje čovekovog izbora da li želi ili ne želi da postane roditelj, u genetskom smislu (*Evans protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 71), uključujući tu pravo na izbor okolnosti u kojima će postati roditelj (*Ternovszky protiv Mađarske*, st. 22, u vezi sa porođajem kod kuće). Sud je, međutim, ostavio otvorenim pitanjem da li pravo na usvajanje dece treba ili ne treba da spada u domen delovanja člana 8 sagledanog zasebno, mada je priznao da pravo pojedinca da zatraže dozvolu za usvajanje u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom spada „u oblast delovanja“ člana 8 (*E.B. protiv Francuske* [Vv], st. 46 i 49; vidi takođe, kada je reč o postupku za obezbeđivanje mogućnosti pristupa usvajanju, *Schwizgebel protiv Švajcarske*, st. 73). Konvencija ne jemči pravo licu koje je usvojilo dete da raskine usvajanje (*Goția protiv Rumunije* (odl.));
- aktivnosti profesionalne ili poslovne prirode (*Niemietz protiv Nemačke*, st. 29; *Halford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 44; *Özpinar protiv Turske*, st. 46) i ograničenja mogućnosti pristupa pojedinim profesijama ili zapošljavanju (*Sidabras i Džiautas protiv Litvanije*, st. 47-50; *Bigaeva protiv Grčke*, st. 22-25);
- dosijeji ili podaci o ličnosti, odnosno dosijeji ili podaci koji su po svojoj prirodi javni (na primer, podaci o političkim aktivnostima nekog lica) koje su prikupile i uskladištile službe bezbednosti ili drugi državni organi (*Rotaru protiv Rumunije* [Vv], st. 43-44; *Amann protiv Švajcarske* [Vv], st. 65-67; *Leander protiv Švedske*, st. 48; što se tiče profila DNK, ćelijskih uzoraka i otisaka prstiju, vidi *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 68-86; za ulazak u nacionalnu bazu podataka o seksualnim prestupnicima, vidi *Gardel protiv Francuske*, st. 58);
- informacije o zdravlju nekog lica (na primer, podaci o infekciji virusom HIV, *Z. protiv Finske*, st. 71, i *C.C. protiv Španije*, st. 33; ili o reproduktivnoj sposobnosti, *K.H. i drugi protiv Slovačke*, st. 44) kao i informacije o zdravstvenim rizicima nekog lica (*McGinley i Egan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 97; *Guerra i drugi protiv Italije*, st. 60);
- etnički identitet (*S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 66; *Ciubotaru protiv Moldavije*, st. 53) kao i pravo pripadnika nacionalne manjine da čuvaju svoj identitet i da vode privatni i porodični život u skladu s tom tradicijom (*Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 73);

- informacije o verskim i filozofskim uverenjima ličnosti (*Folgerø i drugi protiv Norveške* [Vv], st. 98);
- izvesna prava lica sa posebnim potrebama: član 8 se smatra članom koji je primenjiv na zahtev lica da plaća porez na izuzeće od vojne službe uprkos tome što je proglašeno nesposobnim za službu (*Glor protiv Švajcarske*, st. 54), ali ne i na pravo lica sa posebnim potrebama da mu se omogući pristup plaži i morskoj obali dok je na letovanju (*Botta protiv Italije*, st. 35).

292. Mogući vidovi mešanja u pravo na poštovanje privatnog života obuhvataju sledeće:

- pretresi i zaplene (*McLeod protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 36; *Funke protiv Francuske*, st. 48);
- zaustavljanje i pretres lica na javnom mestu (*Gillan i Quinton protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 61-65);
- nadzor nad komunikacijama i telefonskim razgovorima (*Halford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 44; *Weber i Saravia protiv Nemačke* (odl.), st. 76-79), iako se to ne mora nužno odnositi na korišćenje tajnih agenata (*Lüdi protiv Švajcarske*, st. 40);
- video-nadzor javnih mesta gde se snimaju, skladište i javno obelodanjuju svi vizuelni podaci (*Peck protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 57-63);
- GPS nadzor nekog lica i obradu i korišćenje na taj način dobijenih podataka (*Uzun protiv Nemačke*, st. 52);
- video nadzor koji poslodavac sprovodi nad zaposlenim (*Köpke protiv Nemačke* (odl.), gde se radilo o kasirki u samoposluzi osumnjičenoj za krađu);
- teško zagađenje životne sredine koje potencijalno utiče na dobrobit pojedinaca i onemogućuje im da uživaju u svojim domovima, što se negativno odražava na njihov privatni i porodični život (*López Ostra protiv Španije*, st. 51; *Tătar protiv Rumunije*, st. 97), uključujući neprijatne mirise sa reciklažne deponije koji su dopirali do ćelije jednog zatvorenika, a ta ćelija je jedini „životni prostor“ koji njemu stoji na raspolaganju za period od nekoliko godina (*Brândușe protiv Rumunije*, st. 64-67), i audio zagađenje (*Deés protiv Mađarske*, st. 21-24, u vezi sa bukom koju stvara drumski saobraćaj, i *Mileva i drugi protiv Bugarske*, st. 97, kada je reč o neprijatnostima koje je jedan kompjuterski klub izazvao u čitavom bloku stanova);
- pitanje u vezi sa sahranjivanjem članova porodice, gde je takođe primenjiv član 8, ponekad i bez toga da Sud razjasni da li se mešanje odnosi na pojam privatnog života ili porodičnog života: preterano kašnjenje vlasti u vraćanju tela deteta posle autopsije (*Pannullo i Forte protiv Francuske*, st. 36); odbijanje da se dozvoli prenos urne sa pepelom pokojnog muža podnositeljke predstave (*Elli Poluhas Dödsbo protiv Švedske*, st. 24); pravo majke da prisustvuje sahrani mrtvorodenog deteta, uz verovatnu propratnu pogrebnu svečanost, kao i da detinje telo bude transportovano odgovarajućim vozilom (*Hadri-Vionnet protiv Švajcarske*, st. 52);
- zabrana abortusa tražena je na osnovu zdravstvenih razloga i/ili razloga blagostanja, iako se član 8 ne može tumačiti kao član koji jemči pravo na abortus (*A, B i C protiv Irske* [Vv], st. 214 i 216);
- proizvoljno odbijanje državljanstva u izvesnim okolnostima, iako pravo na sticanje određenog državljanstva nije kao takvo zajemčeno Konvencijom (*Karashev i drugi protiv Finske* (odl.)).

293. Član 8 obezbeđuje pojedincima sferu u kojoj oni mogu slobodno da razvijaju svoju ličnost i zadovoljavaju njene potrebe (*Brüggemann i Scheuten protiv Nemačke*, st. 55), ali se on ne svodi isključivo na mere koje utiču na lica u njihovim domovima ili u privatnim prostorijama: postoji jedna zona interakcije između pojedinca i drugih ljudi, čak i u javnom kontekstu koja može ulaziti u domen privatnog života (*P.G. i J.H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 56-57).

294. Nije svaki čin koji negativno utiče na fizički ili moralni integritet mešanje u pravo na poštovanje privatnog života. Međutim, lečenje koje ne doseže prag ozbiljnosti iz člana 3 može predstavljati kršenje člana 8 u aspektu koji se odnosi na privatni život onda kada ima dovoljno negativnih posledica po fizički i moralni integritet (*Costello-Roberts protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 36). Mogu postojati okolnosti u kojima bi član 8 mogao pružiti zaštitu u odnosu na uslove za vreme boravka u pritvoru gde nije dosegnut nivo težine koji zahteva član 3 (*Raninen protiv Finske*, st. 63).

(c) Sfera „porodičnog života“

295. Pojam porodičnog života je autonomni pojam (*Marckx protiv Belgije*, presuda Suda, st. 31, i *Marckx protiv Belgije*, izveštaj Komisije, st. 69). Sledstveno tome, to da li „porodični život“ postoji ili ne postoji u suštini predstavlja faktičko pitanje koje zavisi od toga da li u praksi realno postoje bliske lične veze (*K. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)). Sud će s tih razloga sagledati *de facto* porodične veze, kao što je okolnost da podnosioci predstavke žive zajedno, ukoliko ne postoji nikakvo pravno priznanje porodičnog života (*Johnston i drugi protiv Irske*, st. 56). Ostali faktori koji se analiziraju obuhvataju dužinu odnosa i, ukoliko je reč o parovima, to da li su tu posvećenost zajedničkom životu izrazili i kroz postojanje zajedničke dece (*X, Y i Z protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 36). Ni ovde ne postoji iscrpna definicija obuhvata porodičnog života, ali se na osnovu sudske prakse može zaključiti da on obuhvata sledeće:

Pravo na roditeljstvo

296. Kao i pojam „privatnog života“, tako i pojam „porodičnog života“ obuhvata i pravo na poštovanje odluka koje čovek donese o tome da li će postati genetski roditelj (*Dickson protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 66). Shodno tome, pravo nekog para da pribegne medicinski potpomognutom metodu rađanja spada u domašaj člana 8, kao izraz privatnog i porodičnog života (*S.H. i drugi protiv Austrije*, st. 60). Međutim, same po sebi odredbe člana 8 ne jemče ni pravo na osnivanje porodice i pravo na usvajanje (*E.B. protiv Francuske* [Vv]).

U pogledu decu

297. Prirodna veza između majke i njenog deteta (*Marckx protiv Belgije*, st. 31; *Kearns protiv Francuske*, st. 72).

298. Dete rođeno u bračnoj zajednici *ipso jure* jeste deo tog odnosa; s tih razloga od trenutka rođenja deteta i već samom tom činjenicom, između deteta i roditelja postoji veza koja predstavlja porodični život i koju poslednji događaji ne mogu da raskinu, sem u izuzetnim okolnostima (*Ahmut protiv Holandije*, st. 60; *Gül protiv Švajcarske*, st. 32; *Berrehab protiv Holandije*, st. 21; *Hokkanen protiv Finske*, st. 54).

299. Kada je reč o prirodnom ocu i njegovom detetu rođenom van braka, relevantni faktori mogu obuhvatati zajednički život, prirodu odnosa između roditelja i njegovo (očev) interesovanje za dete (*Keegan protiv Irske*, st. 42-45; *M.B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *Nylund protiv Finske* (odl.); *L. protiv Holandije*, st. 37-40; *Shavdarov protiv Bugarske*, st. 40).

300. U celini gledano, međutim, zajednički život nije uslov *sine qua non* porodičnog života između roditelja i dece (*Berrehab protiv Holandije*, st. 21).

301. Usvojena deca i roditelji, njihovi usvojitelji (*X protiv Francuske* (odl.); *X protiv Belgije i Holandije* (odl.); *Pini i drugi protiv Rumunije*, st. 139-40 i 143-48). Zakonito i stvarno usvajanje može predstavljati „porodični život“ čak i ukoliko nema zajedničkog života niti bilo kakvih stvarnih veza između usvojenog deteta i roditelja-usvojitelja (*ibid.*, st. 143-48).

302. Sud može priznati postojanje *de facto* „porodičnog života“ između hranitelja i deteta koje je smešteno kod njih, imajući na umu vreme koje su proveli zajedno, kvalitet odnosa i ulogu odraslog *vis-à-vis* deteta (*Moretti i Benedetti protiv Italije*, st. 48-52).

303. Veze između deteta i bliskih rođaka kao što su baba i deda i unuci, budući da je reč o rođacima koji mogu igrati značajnu ulogu u porodičnom životu (*Price protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *Bronda protiv Italije*, st. 51).

304. Porodični život ne prestaje onda kada je dete preuzeto na staranje (*Johansen protiv Norveške*, st. 52) niti kada se roditelji razvedu (*Mustafa i Armağan Akin protiv Turske*, st. 19).

305. U imigracionim slučajevima, nema porodičnog života između roditelja i odrasle dece ukoliko oni ne mogu da dokažu dodatne elemente zavisnosti sem postojanja uobičajenih emocionalnih veza (*Kwaky-Nti i Dufie protiv Holandije* (odl.); *Slivenko protiv Letonije* [Vv], st. 97). Međutim, takve veze mogu biti uzete u obzir u segmentu „privatnog života“ (*ibid.*). Sud je u jednom broju slučajeva koji su se ticali mlađih punoletnika koji još nisu osnovali sopstvenu porodicu prihvatio da njihov odnos sa roditeljima i drugim bliskim srodnicima takođe predstavlja „porodični život“ (*Maslov protiv Austrije* [Vv], st. 62).

U pogledu parova

306. Pojam „porodični“ u članu 8 ne svodi se isključivo na odnose zasnovane na braku već može obuhvatiti i druge *de facto* „porodične veze“ gde stranke žive zajedno van braka (*Johnston i drugi protiv Irske*, st. 56).

307. Čak i ako ne postoji zajednički život još uvek mogu postojati dovoljne veze da se govori o porodičnom životu (*Kroon i drugi protiv Holandije*, st. 30).

308. Brakovi koji nisu u skladu sa nacionalnim zakonima nisu inkakva prepreka za postojanje porodičnog života (*Abdulaziz, Cabales i Balkandali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 63). Bračni par koji je stupio u čisto verski brak koji unutrašnje pravo ne priznaje može spadati u obim dejstva odredbe o „porodičnom životu“ u smislu člana 8. Međutim, član 8 se ne može tumačiti kao član koji nameće obavezu državi da prizna verski brak, na primer u odnosu na nasledna prava i penziju za obudovelo lice (*Şerife Yiğit protiv Turske* [Vv], st. 97-98 i 102).

309. Vereništvo samo po sebi ne stvara porodični život (*Wakefield protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

310. Istopolni par koji živi u stabilnom odnosu potpada pod pojam „porodičnog života“ na isti način na koji pod taj pojam potpada odnos između pripadnika jednog para različitog pola (*Schalk i Kopf protiv Austrije*, st. 92-94; *P.B. i J.S. protiv Austrije*, st. 30).

U pogledu drugih odnosa

311. Porodični život takođe može postojati između braće i sestara (*Moustaquim protiv Belgije*, st. 36; *Mustafa i Armağan Akin protiv Turske*, st. 19) a kao i tetaka, ujni, strina/teča, ujaka, stričeva i sestričina, bratanica/sestrića, bratanaca (*Boyle protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, izveštaj Komisije, st. 41-47). Međutim, tradicionalni pristup nalaže da bliski odnosi koji ne spadaju u „porodični život“ u celini gledano spadaju u opseg pojma „privatnog života“ (*Znamenskaya protiv Rusije*, st. 27 i sve reference koje su u njoj sadržane).

Materijalni interesi

312. „Porodični život“ ne obuhvata samo socijalne, moralne ili kulturne odnose; on takođe obuhvata i materijalne interese, što se, između ostalog, ogleda kroz postojanje obaveze izdržavanja i položaja koji u unutrašnjim pravnim sistemima većine Visokih strana ugovornica ima institut nužnog dela nasleđa („*réserve héréditaire*“). Stoga je Sud prihvatio da je pravo na nasleđivanje između dece i roditelja, kao i između unuka i baba i deda, do te mere tesno povezano sa porodičnim životom da spada u opseg delovanja člana 8 (*Marckx protiv Belgije*, st. 52; *Pla i Puncernau protiv Andore*, st. 26). Član 8, međutim, ne nalaže da dete ima pravo da bude priznato kao naslednik preminulog lica u smislu nasleđivanja imovine (*Haas protiv Holandije*, st. 43).

313. Sud je stao na stanovište da države, time što isplaćuju porodični dodatak za izdržavanje, „pokazuju svoje poštovanje porodičnog života“ u smislu člana 8 Konvencije; to porodično davanje (penzija) samim tim spada u opseg te odredbe (*Fawsie protiv Grčke*, st. 28).

314. Isto tako, pojam „porodičnog života“ nije primenjiv na zahteve za naknadu štete protiv trećeg lica posle smrti verenice podnosioca predstavke (*Hofmann protiv Nemačke* (odl.)).

4. Pojmovi „doma“ i „prepiske“

Član 8 – Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog ... doma i prepiske.

2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

(a) Opseg člana 8

315. Član 8 nastoji da zaštiti četiri oblasti autonomije ličnosti – privatni život, porodični život, dom i prepisku – ali se te oblasti ne isključuju uzajamno i neka mera može istovremeno predstavljati mešanje u pravo na poštovanje i privatnog i porodičnog života i doma i prepiske (*Mentes i drugi protiv Turske*, st. 73; *Klass i drugi protiv Nemačke*, st. 41; *López Ostra protiv Španije*, st. 51; *Margareta i Roger Andersson protiv Švedske*, st. 72).

(b) Obuhvat pojma „dom“

316. Dom je autonomni pojam, pa stoga to da li neko stanište predstavlja „dom“ koji je zaštićen članom 8 stav 1 zavisi od faktičkih okolnosti, pre svega od postojanja dovoljnih i trajnih veza sa određenim mestom (*Prokopovich protiv Rusije*, st. 36; *Gillow protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 46; *McKay-Kopecka protiv Poljske* (odl.)). Sem toga, reč „dom“ („*home*“) u engleskoj verziji člana 8 ne treba usko tumačiti, budući da francuski ekvivalent tog pojma „*domicile*“ ima širu konotaciju (*Niemietz protiv Nemačke*, st. 30). Taj pojam:

- obuhvata i kuću koja pripada drugom licu ako je reč o znatnim periodima na godišnjoj osnovi (*Mentes i drugi protiv Turske*, st. 73). Podnosilac predstavke ne mora da bude vlasnik „doma“ da bi se primenio član 8;
- nije ograničen na staništa formirana u skladu sa zakonom (*Buckley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 54; *Prokopovich protiv Rusije*, st. 36);

- može, s tih razloga, biti primenjiv i na socijalni stan u kome podnosilac predstavke boravi kao stanar, iako je isteklo njegovo stanarsko pravo u skladu sa zakonom (*McCann protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 46);
- ne ograničava se na tradicionalna staništa sa pa tako, na primer, obuhvata i prikolice i druge montažne objekte (*Buckley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, izveštaj Komisije, st. 64; *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 71-74);
- može takođe da se odnosi i na vikendicu ili kuću za odmor (*Demades protiv Turske*, st. 32-34);
- može da se primeni na poslovne prostorije ako ne postoji jasna distinkcija između nečije kancelarije i privatnog stana ili između privatnih i poslovnih aktivnosti (*Niemietz protiv Nemačke*, st. 29-31);
- takođe se primenjuje i na sedište preduzeća, ogranka ili neke druge poslovne prostorije (*Société Colas Est i drugi protiv Francuske*, st. 41);
- ne obuhvata nameru da se izgradi kuća odnosno dom na nekoj zemljišnoj parceli, niti na činjenicu da neko lice vodi poreklo iz određenog područja (*Loizidou protiv Turske*, st. 66);
- ne odnosi se na vešernicu koju zajednički poseduju suvlasnici bloka stanova, koja je predviđena za njihovo povremeno korišćenje (*Chelu protiv Rumunije*, st. 45), umetnikovu garderobu (*Hartung protiv Francuske* (odl.)) niti na zemljište na kome vlasnici treniraju bavljenje sportom ili dozvoljavaju bavljenje nekim sportom (na primer, lovom: vidi *Friend i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), st. 45).

Međutim, ako se „dom“ javlja kao predmet imovinskog zahteva i pritom je reč o imovini koja nije nikad, ili skoro nikad, nije služila kao stanište podnosioca predstavke ili koja je prazna već neki znatniji vremenski period, može se dogoditi da su veze sa tom imovinom do te mere oslabljene tako da su prestale da otvaraju bilo kakvo pitanje ili bilo kakvo zasebno pitanje po osnovu člana 8 (vidi, na primer, *Andreou Papi protiv Turske*, st. 54). Mogućnost nasleđivanja takve imovine ne predstavlja dovoljno čvrstu vezu da bi ta imovina bila tretirana kao „dom“ (*Demopoulos i drugi protiv Turske* (odl.) [Vv], st. 136-37).

(c) Primeri mešanja

317. Moguća mešanja u pravo na poštovanje nečijeg doma obuhvataju:

- namerno rušenje doma (*Selçuk i Asker protiv Turske*, st. 86);
- odbijanje da se dozvoli raseljenim licima da se vrate u svoje domove (*Cyprus [Kipar] protiv Turske* [Vv], st. 165-77);
- pretrese (*Murray protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 88; *Chappell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 50 i 51; *Funke protiv Francuske*, st. 48) i druge upade policije (*Evcen protiv Holandije* (odl.); *Kanthak protiv Nemačke* (odl.));
- urbanističke odluke (*Buckley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 60) i rešenja o obaveznoj kupovini (*Howard protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.));
- problemi zaštite životne sredine (*López Ostra protiv Španije*, st. 51; *Powell i Rayner protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 40; *Deés protiv Mađarske*, st. 21-24);
- prisluškiivanje telefona (*Klass i drugi protiv Nemačke*, st. 41);
- propust u zaštiti lične imovine koja čini deo doma (*Novoseletskiy protiv Ukrajine*).

318. Međutim, neke mere koje se tiču uživanja vlastitog doma treba da budu razmotrene sa stanovišta člana 1 Protokola br. 1. Te mere mogu da obuhvate:

- standardne slučajeve eksproprijacije (*Mehmet Salih i Abdülsamet Çakmak protiv Turske*, st. 22; *Mutlu protiv Turske*, st. 23);
- neki aspekti zakupa kao što je visina stanarine (*Langborger protiv Švedske*, st. 39).

319. Na isti način, neke mere koje se svode na kršenje člana 8 ne moraju nužno dovesti do zaključka o kršenju člana 1 Protokola br. 1 (*Surugiu protiv Rumunije*).

320. Kada je reč o pozitivnim obavezama, poštovanje doma može podrazumevati i usvajanje od strane javnih vlasti mera čiji je cilj da se obezbedi to pravo, čak i u sferi odnosa među pojedincima, kao što je sprečavanje njihovog ulaska u dom ili njihovog mešanja u dom (*ibid.*, st. 59 i sve reference koje su u njoj sadržane; *Novoseletskiy protiv Ukrajine*, st. 68).

(d) Obuhvat pojma „prepiska“

321. Pravo na poštovanje nečije prepiske ima za cilj zaštitu tajnosti privatnih komunikacija (*B.C. protiv Švajcarske* (odl.)) i kao takvo se tumači tako da obuhvata sledeće oblasti:

- pisma između pojedinaca, čak i onda kada je pošiljalac ili primalac zatvorenik (*Silver i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 84; *Mehmet Nuri Özen i drugi protiv Turske*, st. 41), uključujući tu i pakete koje zaplene carinski službenici (*X protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.));
- telefonske razgovore (*Klass i drugi protiv Nemačke*, st. 21 i 41; *Malone protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 64; *Margareta i Roger Andersson protiv Švedske*, st. 72), uključujući tu i informacije koje se na njih odnose, kao što je dan kada su napravili neki telefonski poziv i brojevi koje su zvali (*P.G. i J.H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 42);
- poruke preko pejdžera (*Taylor-Sabori protiv Ujedinjenog Kraljevstva*);
- starije oblike elektronskih komunikacija kao što su telexes (teleksi) (*Christie protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.));
- elektronske poruke (e-mailove) i informacije izvedene na osnovu praćenja lične upotrebe interneta (*Copland protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 41-42);
- privatni radio (*X i Y protiv Belgije* (odl.)), ali ne onda kada se komunikacija odvija na javnoj frekvenciji pa je na taj način dostupna drugima (*B.C. protiv Švajcarske* (odl.));
- prepisku koja je presretnuta tokom poslovnih aktivnosti ili iz poslovnih prostorija (*Kopp protiv Švajcarske*, st. 50; *Halford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 44-46);
- elektronske podatke zaplenjene prilikom pretresa advokatske kancelarije (*Wieser i Bicos Beteiligungen GmbH protiv Austrije*, st. 45).

322. Sadržaj prepiske nije ni od kakvog značaja za pitanje mešanja (*A. protiv Francuske*, st. 35-37; *Frérot protiv Francuske*, st. 54).

323. Ne postoji *de minimis* (minimalno) načelo koje mora biti zadovoljeno da bi se moglo reći da se dogodilo mešanje: dovoljno je da se otvori jedno pismo (*Narinen protiv Finske*, st. 32).

324. Sud je do danas izrazio spremnost da ustanovi sledeće pozitivne obaveze kada je konkretno reč o prepisci:

- obaveza sprečavanja da se u javnom domenu obelodane privatni razgovori (*Craxi protiv Italije* (br. 2), st. 68-76);
- obaveza da se pomogne zatvorenima da pišu tako što će im se obezbediti neophodni pisaći pribor (*Cotleț protiv Rumunije*, st. 60-65).

5. Pojam „imovine“

Član 1 Protokola br. 1 – Zaštita imovine

„1. Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. ...“

(a) Zaštićena imovina

325. Podnosilac predstavke može se pozvati na povredu člana 1 Protokola br. 1 samo utoliko što se sporne odluke odnose na njegovu „imovinu“ u smislu te odredbe. „Imovina“ može predstavljati ili „postojeću imovinu“ ili dobra, uključujući tu potraživanja, u odnosu na koja podnosilac odnosno podnositeljka može tvrditi da ima u najmanju ruku „legitimno očekivanje“ da će moći stvarno da uživa u imovinskom pravu (*J.A. Pye (Oxford) Ltd i J.A. Pye (Oxford) Land Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 61; *Maltzan i drugi protiv Nemačke* (odl.) [Vv], st. 74 (c); *Kopecký protiv Slovačke* [Vv], st. 35 (c)).

„Očekivanje“ je „legitimno“ ako se zasniva ili na zakonskoj odredbi ili na zakonskom aktu koji se odnosi na imovinski interes o kome je reč (*Saghinadze i drugi protiv Gruzije*, st. 103).

(b) Autonomno značenje

326. Pojam „imovine“ u prvom delu člana 1 Protokola br. 1 ima autonomno značenje koje se ne ograničava samo na vlasništvo nad fizičkim dobrima, i zavisi od formalne klasifikacije u unutrašnjem pravu: neka druga prava i interesi koji predstavljaju dobra takođe se mogu smatrati „imovinskim pravima“ te samim tim i „imovinom“ u smislu ove odredbe. Pitanje koje treba ispitati u svakom pojedinačnom predmetu jeste da li su okolnosti datog predmeta, sagledane u celini, takve da podnosiocu predstavke daju pravo na značajan interes zaštićen članom 1 Protokola br. 1 (*Depalle protiv Francuske* [Vv], st. 62; *Anheuser-Busch Inc. protiv Portugala* [Vv], st. 63; *Öneryıldız protiv Turske* [Vv], st. 124; *Broniowski protiv Poljske* [Vv], st. 129; *Beyeler protiv Italije* [Vv], st. 100; *Iatridis protiv Grčke* [Vv], st. 54).

Kada je reč o imovini koja nije fizička, Sud je pre svega uzeo u obzir to da li pravni položaj o kome se tu radi pruža podnosiocu predstavke finansijska prava i interese te stoga ima ekonomsku vrednost (*Paeffgen GmbH protiv Nemačke* (odl.)).

(c) Postojeća imovina

327. Član 1 Protokola br. 1 primenjuje se samo na postojeću imovinu nekog lica (*Marckx protiv Belgije*, st. 50; *Anheuser-Busch Inc. protiv Portugala* [Vv], st. 64). Ovaj član ne jemči pravo na sticanje imovine (*Slivenko i drugi protiv Letonije* (odl.) [Vv], st. 121; *Kopecký protiv Slovačke* [Vv], st. 35 (b)).

328. Lice koje se žali zbog povrede svoga prava na imovinu mora prvo dokazati da je to pravo postojalo (*Pištárová protiv Češke Republike*, st. 38; *Des Fours Walderode protiv Češke Republike* (odl.); *Zhigalev protiv Rusije*, st. 131).

329. Kada postoji spor u pogledu toga da li podnosilac predstavke ima imovinski interes koji podleže zaštiti po osnovu člana 1 Protokola br. 1, od Suda se traži da odredi pravni položaj podnosioca predstavke (*J.A. Pye (Oxford) Ltd i J.A. Pye (Oxford) Land Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 61).

(d) Potraživanja i dugovi

330. Tamo gde je imovinski interes izražen u vidu potraživanja, on se može smatrati „dobrom“ samo ako ima dovoljan osnov u unutrašnjem pravu, na primer tamo gde postoji jasno razrađena sudska praksa domaćih sudova koja to potvrđuje (*Plechanow protiv Poljske*, st. 83; *Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske* [Vv], st. 94; *Anheuser-Busch Inc. protiv*

Portugala [Vv], st. 65; *Kopecký protiv Slovačke* [Vv], st. 52; *Draon protiv Francuske* [Vv], st. 68).

331. Dosuđeni dug koji je u dovoljnoj meri ustanovljen da bude izvršni predstavlja „imovinu“ (*Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke*, st. 59; *Burdov protiv Rusije*, st. 40).

332. U sudskoj praksi Suda nema razmišljanja o postojanju „istinskog spora“ ili „utužive tvrdnje (zahteva)“ kao kriterijuma za utvrđivanje da li postoji „legitimno očekivanje“ koje je zaštićeno članom 1 Protokola br. 1 (*Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske* [Vv], st. 94; *Kopecký protiv Slovačke* [Vv], st. 52).

333. Ne može se reći da nastaju bilo kakva legitimna očekivanja tamo gde postoji spor oko pravilnog tumačenja i primene unutrašnjeg prava i tamo gde su podnesci podnosioca predstavke naknadno odbačeni od nacionalnih sudova (*ibid.*, st. 50; *Anheuser-Busch Inc. protiv Portugala* [Vv], st. 65).

(e) Restitucija imovine

334. Član 1 Protokola br. 1 ne može se tumačiti kao nametanje bilo kakve opšte obaveze Visokim stranama ugovornicama u pogledu vraćanja imovine koja im je prenetna pre no što su ratifikovale Konvenciju. Isto tako, član 1 Protokola br. 1 ne nameće nikakva ograničenja slobodi Visokih strana ugovornica da odrede obim restitucije imovine i da izaberu uslove pod kojima pristaju da vaspostave imovinska prava pređašnjih vlasnika.

335. Pre svega, Visoke strane ugovornice uživaju široko polje slobodne procene u pogledu isključenja izvesnih kategorija bivših vlasnika iz davanja tog prava. Kada su kategorije vlasnika na taj način isključene, njihovi zahtevi za restituciju ne mogu pružiti osnov za „legitimno očekivanje“ koje bi privuklo zaštitu prema članu 1 Protokola br. 1.

336. S druge strane, od trenutka kada Visoka strana ugovornica, pošto je ratifikovala Konvenciju, uključujući tu i Protokol br. 1 uz nju, donela zakon koji obezbeđuje puni ili delimični povraćaj imovine konfiskovane u prethodnom režimu, taj zakon se može smatrati zakonom koji generiše novo imovinsko pravo zaštićeno članom 1 Protokola br. 1 za lica koja ispunjavaju zahteve, odnosno uslove za sticanje tog prava. Isto važi i kada je reč o aranžmanima za restituciju ili kompenzaciju ustanovljenim na osnovu zakona donetih pre ratifikacije, ako su ti zakoni ostali na snazi i pošto je Visoka strana ugovornica ratifikovala Protokol br. 1 (*Maltzan i drugi protiv Nemačke* (odl.) [Vv], st. 74 (d); *Kopecký protiv Slovačke* [Vv], st. 35 (d)).

337. Nada da će biti priznato imovinsko pravo koje nije bilo moguće praktično ostvariti ne može se smatrati „imovinom“ u smislu člana 1 Protokola br. 1, niti se „imovinom“ može smatrati uslovni zahtev koji prestaje da važi usled neispunjenja uslova. (*Malhous protiv Češke Republike* (odl.) [Vv]; *Kopecký protiv Slovačke* [Vv], st. 35 (c)).

338. Verovanje da će zakon koji je ranije biti na snazi biti promenjen u korist podnosioca predstavke ne može se tumačiti kao vid legitimnog očekivanja u smislu člana 1 Protokola br. 1. Postoji razlika između puke nade u restituciju, koliko god da je ta nada shvatljiva, i legitimnog očekivanja, koje po svojoj prirodi mora biti konkretnije od puke nade i mora biti zasnovano na zakonskoj odredbi zakonskog akta kao što je sudska odluka (*Gratzinger i Gratzingerova protiv Češke Republike* (odl.) [Vv], st. 73; *Maltzan i drugi protiv Nemačke* (odl.) [Vv], st. 112).

(f) Budući prihod

339. Budući prihod predstavlja „imovinu“ samo ako je taj prihod zarađen ili ukoliko postoji izvršni zahtev (potraživanje) kada je o tom prihodu reč (*Ian Edgar (Liverpool) Ltd*

protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.); *Wendenburg protiv Nemačke* (odl.); *Levänen i drugi protiv Finske* (odl.); *Anheuser-Busch Inc. protiv Portugala* [Vv], st. 64).

(g) Profesionalna klijentela

340. Primenjivost člana 1 Protokola br. 1 proširuje se na profesionalnu praksu i odgovarajuću klijentelu, budući da je reč o entitetima koji imaju određenu vrednost i u mnogim aspektima imaju prirodu privatnog prava, te stoga predstavljaju imovinu odnosno dobra u smislu prve rečenice (alineje) člana 1 (*Lederer protiv Nemačke* (odl.); *Buzescu protiv Rumunije*, st. 81; *Wendenburg i drugi protiv Nemačke* (odl.); *Olbertz protiv Nemačke* (odl.); *Döring protiv Nemačke* (odl.); *Van Marle i drugi protiv Holandije*, st. 41).

(h) Dozvole za poslovanje

341. Dozvola da se vodi neki posao predstavlja imovinu; njeno ukidanje predstavlja mešanje u pravo zajamčeno članom 1 Protokola br. 1 (*Megadat.com SRL protiv Moldavije*, st. 62-63; *Bimer S.A. protiv Moldavije*, st. 49; *Rosenzweig i Bonded Warehouses Ltd protiv Poljske*, st. 49; *Capital Bank AD protiv Bugarske*, st. 130; *Tre Traktörer Aktiebolag protiv Švedske*, st. 53).

(i) Inflacija

342. Član 1 Protokola br. 1 ne nameće Visokim stranama ugovornicama opštu obavezu očuvanja kupovne moći iznosa deponovanih kod finansijskih ustanova pomoću sistemske indeksacije štednih uloga (*Rudzińska protiv Poljske* (odl.); *Gayduk i drugi protiv Ukrajine* (odl.); *Ryabykh protiv Rusije*, st. 63).

Isto tako, taj član ne obavezuje države da očuvaju vrednost potraživanja niti da na privatna potraživanja primenjuju zateznu kamatu koja je primerena inflaciji (*Todorov protiv Bugarske* (odl.)).

(j) Intelektualna svojina

343. Član 1 Protokola br. 1 primenjuje se na intelektualnu svojinu kao takvu (*Anheuser-Busch Inc. protiv Portugala* [Vv], st. 72).

344. On je primenjiv i na zahtev za registraciju zaštitnog znaka (*ibid.*, st. 78).

(k) Deonice preduzeća

345. Deonica nekog preduzeća koja ima određenu ekonomsku vrednost može se smatrati imovinom (*Olczak protiv Poljske* (odl.), st. 60; *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine*, st. 91).

(l) Povlastice iz socijalnog osiguranja

346. Nema osnova da se, u smislu primenjivosti člana 1 Protokola br. 1, pravi razlika između povlastica zasnovanih na uplaćivanim doprinosima i onih povlastica koje se ne zasnivaju na takvim doprinosima.

347. Mada član 1 Protokola br. 1 ne obuhvata pravo na dobijanje bilo kakvih davanja iz oblasti socijalnih osiguranja, ako Visoka strana ugovornica ima na snazi zakon koji predviđa takvu isplatu u vidu prava na socijalno davanje – bez obzira da li je reč o uslovljenom ili neuslovljenom pravu po osnovu prethodne uplate doprinosa – taj zakon se mora smatrati zakonom koji generiše imovinski interes, a to spada u domen delovanja člana 1 Protokola br. 1 za lica koja navedene zahteve ispune (*Stec i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.) [Vv], st. 53-55; *Andrejeva protiv Letonije* [Vv], st. 77; *Moskal protiv Poljske*, st. 38).

III. NEPRIHVATLJIVOST NA TEMELJU MERITUMA

A. Očigledno neosnovana

Član 35 stav 3 (a) – Uslovi prihvatljivosti

„3. Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34 ako:
(a) smatra da je predstavka ... očigledno neosnovana ...“

1. Opšti uvod

348. Čak i tamo gde je predstavka u skladu sa Konvencijom i gde su ispunjeni svi formalni uslovi prihvatljivosti, Sud ipak može da proglasi tu predstavku neprihvatljivom iz razloga koji su u vezi sa ispitivanjem merituma (suštine). Daleko najčešći razlog jeste onaj da se predstavka smatra očigledno neosnovanom. Tačno je da upotreba izraza „očigledno“ u članu 35 stav 3 (a) može izazvati izvesnu pometnju: ako se doslovno shvati, to se može shvatiti kao da znači da će predstavka biti proglašena neprihvatljivom po tom osnovu samo ako je odmah, na osnovu čitanja, prosečnom čitaocu očigledno da je ona previše nategnuta i neosnovana. Međutim, iz obilate sudske prakse institucija Konvencije (što znači Suda i, do 1. novembra 1998. godine, Evropske komisije za ljudska prava) da taj izraz treba tumačiti šire, sa stanovišta krajnjeg ishoda datog predmeta. U stvari, svaka predstavka će biti smatrana „očigledno neosnovanom“ ako prethodno ispitivanje njene suštine ne otkrije da je na bilo koji način vidljivo da je došlo do povrede prava zajemčenih Konvencijom, što će za dovesti do toga da predstavka može biti proglašena neprihvatljivom već na samom početku, bez prelaska na formalno ispitivanje merituma (što bi, po pravilu, za posledicu imalo presudu).

349. Činjenica da Sud, kako bi mogao da zaključi da je neka predstavka očigledno neosnovana, ponekad mora da zatraži primedbe stranaka u sporu i da uđe u dugo i detaljno razmatranje prilikom donošenja te svoje odluke ni na koji način ne menja „očigledno“ neosnovanu prirodu predstavke (*Mentzen protiv Letonije* (odl.)).

350. Većinu očigledno neosnovanih predavki neprihvatljivima su *de plano* proglasili sudija pojedinac ili odbori od troje sudija (članovi 27 i 28 Konvencije). Međutim, neke predstavke ovog tipa razmatra veće ili čak – u izuzetnim slučajevima – Veliko Veće (*Gratzinger i Gratzingerova protiv Češke Republike* (odl.) [Vv]; *Demopoulos i drugi protiv Turske* (odl.) [Vv]).

351. Izraz „očigledno neosnovana“ može se primeniti u predstavku u celini ili na jednu određenu žalbu u širem kontekstu datog predmeta. Zato, u nekim slučajevima, jedan deo predstavke može biti odbačen kao deo koji se, po svojoj prirodi uklapa u doktrinu četvrte instance, dok se ostatak predstavke proglašava prihvatljivim i krajnji ishod čak može biti utvrđivanje povrede Konvencije. S tih razloga, bilo bi tačnije kad bi se govorilo o „očigledno neosnovanim žalbama“.

352. Da bi se shvatilo značenje i obim pojma „očigledno neosnovane“, važno je imati na umu da je načelo subsidijarnosti jedno od osnovnih načela na kojima počiva celokupan sistem Konvencije. U konkretnom kontekstu Evropskog suda za ljudska prava to znači da zadatak obezbeđivanja poštovanja za prava predviđena Konvencijom, kao i obezbeđivanje njihove primene, pre svega pada na pleća vlasti Visokih zemalja ugovornica a ne na Sud. Tek onda kada domaće vlasti ne ispune svoje obaveze Sud može da interveniše (*Scordino protiv Italije* (br. 1) [Vv], st. 140). Zato je najbolje da sve okolnosti predmeta budu istražene i sva pitanja razmotrena koliko god je to više moguće na domaćem nivou, kako bi domaće vlasti, koje su

već zbog samog svog nepotrebnog i stalnog kontakta sa nosećim snagama u svojim zemljama u najboljoj poziciji da to učine, mogle da stupe u akciju i isprave svaku navodnu povredu Konvencije (*Varnava i drugi protiv Turske* [Vv], st. 164).

353. Očigledno neosnovane žalbe mogu se podeliti na četiri kategorije: žalbe po doktrini ili formuli „četvrte instance“, žalbe kod kojih je jasno ili očigledno da povrede nije bilo, neosnovane žalbe i, konačno, haotične ili nategnute žalbe.

2. „Četvrta instanca“

354. Jednu posebnu kategoriju žalbi dostavljenih Sudu čine žalbe u skladu sa doktrinom ili formulom „četvrte instance“ kako se to uobičajeno naziva. Taj izraz – koji se ne može naći u tekstu Konvencije i koji je ustanovljen kroz sudsku praksu institucija Konvencije (*Kemmache protiv Francuske* (br. 3), st. 44) – zvuči unekoliko paradoksalno, zato što se tu naglasak stavlja na ono što Sud nije: on nije apelacioni sud niti je sud koji može da proglašiti ništavim presude sudova iz Visokih strana ugovornica, niti može da obnovi procese koji su pred tim prethodnim sudovima već okončani, niti može da preispituje predmete na isti način na koji to čini Vrhovni sud. Prema tome, ove predstave sročene po doktrini četvrte instance proističu iz podnosiočevog pogrešnog shvatanja uloge Suda i prirode pravosudnog mehanizma koji je Konvencijom ustanovljen.

355. Uprkos svojim specifičnim karakteristikama, Konvencija je i dalje jedan međunarodni ugovor koji poštuje ista pravila koja važe za druge međudržavne ugovore, pre svega ona pravila koja su ustanovljena Bečkom konvencijom o pravu ugovora (*Demir i Baykara protiv Turske* [Vv], st. 65). S tih razloga, Sud ne može da pređe granice opštih ovlašćenja koje su mu delegirale Visoke strane ugovornice svojom suverenom voljom. Ta ograničenja su definisana u članu 19 Konvencije koji propisuje sledeće:

„da bi se obezbedilo poštovanje obaveza iz Konvencije i Protokola uz nju koje su prihvatile Visoke strane ugovornice, ustanovljava se Evropski sud za ljudska prava ...“

356. Prema tome, ovlašćenja Suda su ograničena na to da verifikuje poštovanje obaveza na planu ljudskih prava koje su Visoke strane ugovornice preuzele pristupajući Konvenciji (i protokolima uz nju). Sem toga, budući da nema ovlašćenja da neposredno interveniše u pravnom sistemu Visokih strana ugovornica, Sud mora poštovati autonomnost tih pravnih sistema. To znači da nije njegov zadatak da se bavi navodnim materijalnim greškama ili pravnim zabudama nekog nacionalnog suda, ukoliko tim greškama odnosno zabudama nisu povređena prava i slobode zaštićene Konvencijom i samo u meri u kojoj je do takve povrede došlo. Sam po sebi Sud ne može da ocenjuje činjenice na osnovu kojih je jedan nacionalni sud doneo ovu, umesto one odluke. Kada bi bilo tako, Sud bi postupao kao sud trećeg ili četvrtog stepena, odnosno kao treća ili četvrta sudska instanca, čime bi kršio ograničenja koja su njemu samom postavljena (*García Ruiz protiv Španije* [Vv], st. 28; *Perlala protiv Grčke*, st. 25).

357. U svetlosti svega što je ovde izneto Sud ne može, po pravilu, dovesti u pitanje nalaze i zaključke domaćih sudova u vezi sa:

- utvrđivanjem činjenica i okolnosti predmeta;
- tumačenjem i primenom unutrašnjeg prava;
- prihvatljivošću i ocenom dokaza predloženih na suđenju;
- suštinskom pravičnošću ishoda parnice;
- krivicom ili nevinošću okrivljenoga u krivičnom postupku.

358. Jedina okolnost u kojoj Sud može, kao izuzetak od navedenog pravila, ispitati zaključke i nalaze o kojima je reč jeste ona kada su ti zaključci i nalazi flagrantno i očigledno proizvoljni, na način koji je u direktnoj suprotnosti sa pravdom i zdravim razumom i koji sam po sebi predstavlja povredu Konvencije (*Sisojeva i drugi protiv Letonije* (brisanje) [Vv], st. 89).

359. Žalbe prema doktrini četvrte instance mogu biti uložene po osnovu bilo koje substancijalne odredbe Konvencije i bez obzira na zakonodavnu sferu kojoj taj postupak pripada na domaćem nivou. Tako se, na primer, doktrina četvrte instance primenjuje u sledećim slučajevima:

- građanskopravni predmeti (*García Ruiz protiv Španije* [Vv], st. 28; *Pla i Puncernau protiv Andore*, st. 26);
- krivični predmeti (*Perlala protiv Grčke*, st. 25; *Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 34);
- predmeti iz oblasti poreskog prava (*Dukmedjian protiv Francuske*, st. 71);
- predmeti koji spadaju u sferu socijalnog staranja (*Marion protiv Francuske*, st. 22);
- upravni predmeti (*Agathos i drugi protiv Grčke*, st. 26);
- predmeti koji se tiču biračkog prava (*Adamsons protiv Letonije*, st. 118);
- pitanja koja se tiču ulaska u zemlju, boravka i proterivanja lica koja nisu državljani (*Sisojeva i drugi protiv Letonije* (brisanje) [Vv]).

360. Međutim, većina žalbi koje počivaju na teoriji četvrte instance iznosi se po osnovu člana 6 stav 1 Konvencije u vezi sa pravom na „pravično suđenje“ u građanskopravnom i krivičnom postupku. Budući da je ovde reč o veoma čestom izvoru nesporazuma među podnosiocima predstavki, valjalo bi imati na umu da „pravičnost“ koju nalaže član 6 stav 1 nije „substancijalna“ pravičnost (taj pojam je jednim delom pravni, jednim delom etički i može ga primeniti samo sudeći sudija), već je to „procesna“ pravičnost. U praktičnom smislu, to se svodi na akuzatorski postupak u kome se mogu čuti podnesci stranaka i u kome su stranke pred Sudom ravnopravne (*Star Cate Epilekta Gevmata i drugi protiv Grčke* (odl.)).

361. Sa svih tih razloga, žalbu koja počiva na doktrini četvrte instance a uložena je po osnovu člana 6 stav 1 Konvencije, Sud će odbaciti uz obrazloženje da je podnosilac predstavke imao tu pogodnost da se primeni akuzatorski postupak; da je, u raznim fazama tog postupka, mogao da predoči argumente i dokaze koje je smatrao relevantnima za svoj slučaj; da je imao mogućnost da delotvorno ospori argumente i dokaze koje je predočila suprotna strana; da su svi njegovi argumenti koji su, objektivno gledano, bili relevantni za rešenje spora propisno saslušani i sudovi su ih valjano ispitali; da su materijalni i pravni razlozi za odluku koju on osporava podrobno izloženi; i da je, shodno svemu što je izneto, postupak u celini gledano bio pravičan (*García Ruiz protiv Španije* [Vv]; *Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*).

3. Jasno ili očigledno odsustvo povrede

362. Žalba podnosioca predstavke takođe će biti proglašena očigledno neosnovano ako se iz nje, uprkos tome što zadovoljava sve formalne uslove prihvatljivosti, saglasna je s Konvencijom i ne predstavlja žalbu koja počiva na doktrini četvrte instance, ne vidi postojanje povrede prava zajamčenih Konvencijom. U takvim slučajevima pristup Suda će se sastojati od ispitivanja merituma žalbe, da bi se potom zaključilo kako nema pojave povrede prava i žalba proglasila neprihvatljivom, i to tako da nema potrebe za nastavljanjem postupka. Mogu se razlikovati tri tipa žalbi za koje je primeren takav pristup.

(a) Nisu ispoljene proizvoljnost ni nepravličnost

363. U skladu s načelom subsidijarnosti, prvenstveno su domaće vlasti dužne da obezbede poštovanje osnovnih prava ustanovljenih Konvencijom. Prema tome, opšte je pravilo da je utvrđivanje činjenica i okolnosti jednog predmeta i tumačenje unutrašnjeg prava stvar koja isključivo pripada domaćim sudovima ili drugim vlastima, čiji su zaključci i nalazi u tom smislu obavezujući za Sud. Međutim, načelo delotvornosti prava, koje je inherentno celokupnom sistemu Konvencije, znači da Sud može i treba da se uveri da je proces odlučivanja čiji je ishod predstavljao čin na koji se podnosilac predstavke žalio bio pravičan a ne proizvoljan (proces o kome je reč može biti upravni ili sudski, ili i jedno i drugo, već u zavisnosti od slučaja).

364. Shodno tome, Sud može proglasiti očigledno neosnovanom žalbu čiji su meritum razmatrali nadležni nacionalni sudovi tokom postupka koji je, *a priori*, ispunio sledeće uslove (u odsustvu dokaza da je bilo suprotno):

- postupak je vođen pred organima koji su u tu svrhu ovlašćeni odredbama unutrašnjeg prava;
- postupak je vođen u skladu sa procesnim zahtevima unutrašnjeg prava;
- zainteresovana strana je imala mogućnost da iznese svoje argumente i dokaze, koje je vlast o kojoj je reč propisno saslušala;
- nadležni organi su ispitali i uzeli u obzir sve materijalne i pravne elemente koji su, objektivno sagledano, bili relevantni za pravično rešenje datog predmeta;
- ceo postupak je rezultirao odlukom za koju je navedeno dovoljno razloga.

(b) Nije ispoljeno odsustvo srazmere između ciljeva i sredstava

365. Ako pravo iz Konvencije na koje se predstavka poziva nije apsolutno već podleže ograničenjima koja su ili eksplicitna (izričito navedena u tekstu Konvencije) ili implicitna (definisana sudskom praksom Suda), od Suda se često traži da oceni da li je mešanje na koje se podnosilac predstavke žalio bilo srazmerno.

366. U grupi odredaba koje izričito navode dozvoljena ograničenja može se identifikovati posebna podgrupa od četiri člana: član 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života), član 9 (sloboda misli, savesti i veroispovesti), član 10 (sloboda izražavanja) i član 11 (sloboda okupljanja i udruživanja). Svi ti članovi imaju istu strukturu: u prvom stavu izneto je osnovno pravo o kome je reč, dok se u drugom stavu definišu okolnosti u kojima država može ograničiti ostvarivanje tog prava. Formulacija drugog stava nije potpuno identična u svakom pojedinačnom slučaju, ali je struktura uvek ista. Na primer, kada je reč o poštovanju privatnog i porodičnog života, član 8 stav 2 propisuju sledeće:

„Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

Član 2 Protokola br. 4 (sloboda kretanja) takođe spada u ovu kategoriju, budući da je njegov treći stav sazdan po istom modelu.

367. Kada se od Suda traži da ispita mešanje javnih vlasti u vršenje nekog od gore pomenutih prava, njegova analiza uvek se odvija kroz tri faze. Ako je zaista postojalo „mešanje“ države (a to je zasebno pitanje na koje se prvo mora dati odgovor, budući da taj odgovor nije uvek očigledan), onda Sud nastoji da odgovori na tri pitanja:

- Da li je to mešanje bilo u skladu sa „zakonom“ koji je bio u dovoljnoj meri dostupan i predvidljiv?
- Ako jeste, da li se težilo barem jednom od „legitimnih ciljeva“ koji su iscrpno pobrojani (lista tih ciljeva unekoliko zavisi od člana o kome je reč)?
- Ako je odgovor potvrđan, da li je mešanje bilo „neophodno u demokratskom društvu“ kako bi se taj cilj ostvario? Drugačije rečeno, da li je postojao odnos srazmere između cilja i ograničenja o kojima je reč?

368. Tek ako je odgovor na svako od ova tri pitanja potvrđan smatra se da je mešanje bilo u skladu s Konvencijom. Ako to nije slučaj, onda se zaključuje da je nastupila povreda. Kod razmatranja trećeg pitanja, Sud takođe mora uzeti u obzir polje slobodne procene države, čiji će obim moći znatno da varira u zavisnosti od okolnosti, prirode zaštićenog prava i prirode mešanja (*Stoll protiv Švajcarske* [Vv], st. 105; *Demir i Baykara protiv Turske* [Vv], st. 119; *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 102; *Mentzen protiv Letonije* (odl.)).

369. Isto to načelo ne primenjuje se samo na gore navedene članove, već i na većinu ostalih odredaba Konvencije – kao i na implicitna ograničenja koja nisu izričito navedena u članu o kome je reč. Na primer, pravo pristupa Sudu koje je zajemčeno članom 6 stav 1 Konvencije nije apsolutno pravo, već može podlegati ograničenjima; ta ograničenja su implicitno dopuštena, budući da pravo pristupa Sudu, već po samoj svojoj prirodi, zahteva da ga Država uredi. U tom smislu, Visoke strane ugovornice uživaju izvesno polje slobodne procene, iako konačnu odluku u pogledu poštovanja zahteva i uslova Konvencije donosi Sud. On se mora uveriti da primenjena ograničenja ne umanjuju niti ograničavaju pojedincu mogućnost pristupa Sudu na takav način ili u toj meri da se nanosi šteta samoj suštini tog prava. Sem toga, ograničenje prava pristupa Sudu neće biti u skladu sa članom 6 stav 1 ako se njime ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji neki razumni odnos srazmere između primenjenih sredstava i cilja čijem se ostvarenju teži (*Cudak protiv Litvanije* [Vv], st. 55).

370. Ako se, posle prethodnog ispitivanja predstavke, Sud uveri da su gore navedeni uslovi ispunjeni i da, s obzirom na sve relevantne okolnosti predmeta, nema jasnog odsustva srazmere između ciljeva kojima se mešanjem države težilo i sredstava koja su pritom upotrebljena, on će žalbu o kojoj je reč proglasiti neprihvatljivom kao očigledno neosnovanu predstavku. Razlozi koji se navedu za takvu odluku o neprihvatljivosti u svakom pojedinačnom predmetu biće identični ili slični sa razlozima koje bi Sud naveo u presudi o meritumu, kada bi zaključio da nije došlo do povrede prava (*Mentzen protiv Letonije* (odl.)).

(c) Ostala relativno nepotrebna substancijalna pitanja

371. Pored gore opisanih situacija, Sud će proglasiti žalbu očigledno neosnovanom ako se uveri da, iz razloga merituma, nije vidljiva povreda odredbe Konvencije na koju se podnosilac u predstavi poziva. Dva su posebno karakteristična niza okolnosti u kojima dolazi do toga:

- kada postoji jasno ustanovljena i obilata sudska praksa Suda u identičnim ili sličnim slučajevima, na temelju koje on može zaključiti da nije došlo do povrede Konvencije u slučaju koji upravo rešava (*Galev i drugi protiv Bugarske* (odl.));
- kada, iako ne postoje prethodne presude koje se neposredno i konkretno bave datim pitanjem, Sud može, na osnovu postojeće sudske prakse, da zaključi da nije vidljiva povreda Konvencije (*Hartung protiv Francuske* (odl.)).

372. U bilo kom od navedena dva niza okolnosti, od Suda može biti traženo da ispita činjenice i okolnosti predmeta i da detaljno i detaljno analizira sve ostale relevantne materijalne elemente (*Collins i Akaziebie protiv Švedske* (odl.)).

4. Nepotkrepljene žalbe: nedostatak dokaza

373. Postupak pred Sudom akuzatorski je po svojoj prirodi. Stoga su stranke – to jest, podnositelj predstavke i tužena država – dužni da potkrepe svoje materijalne argumente (tako što će Sudu predočiti neophodne materijalne dokaze) kao i svoje pravne argumente (objašnjavajući zbog čega je, po njihovom mišljenju, odredba Konvencije navedena u predstavci prekršena ili pak nije prekršena).

374. Relevantni delovi Pravila 47 Poslovnika Suda kojima se uređuje sadržaj pojedinačnih predstavki propisuju sledeće:

„1. Predstavka koja se podnosi po članu 34 Konvencije sastavlja se na obrascu koji obezbeđuje Sekretarijat, sem ako predsednik odeljenja ne odluči drugačije. Ona sadrži

...

(d) sažete činjenične navode;

(e) sažetu izjavu o navodnom kršenju (kršenjima) Konvencije s odgovarajućim obrazloženjem;

...

(g) predmet predstavke;

a uz to se prilažu

(h) prepisi svih relevantnih pismena, a naročito odluka, kako sudskih tako i vansudskih, koje se odnose na predmet predstavke.

...

4. Neispunjenje uslova navedenih u [stavu 1] ovog Pravila može imati za posledicu da se predstavka ne ispituje u Sudu.“

375. Pored toga, na osnovu Pravila 44C stav 1 Poslovnika Suda:

„Kada stranka propusti da iznese dokaze ili da dostavi podatke koje je Sud zatražio ili propusti da obelodani na svoj predlog relevantne podatke, ili na neki drugi način propušta da aktivno učestvuje u postupku, Sud iz takvog ponašanja može da izvuče zaključke koje on smatra prikladnima.“

376. Kada gore navedeni uslovi nisu ispunjeni, Sud proglašava predstavku neprihvatljivom kao očigledno neosnovanu. Dva su posebno karakteristična niza okolnosti u kojima se to može dogoditi:

- kada podnositelj predstavke jednostavno navede jednu ili više odredaba Konvencije, ne objašnjavajući pritom na koji su način one prekršene, sem ukoliko na osnovu činjenica i okolnosti predmeta to nije sasvim očigledno (*Trofimchuk protiv Ukrajine* (odl.); *Baillard protiv Francuske* (odl.));
- kada podnositelj predstavke propusti ili odbije da predoči materijalne dokaze kojima bi potkrepio svoje navode (što, pre svega, važi za odluke sudova ili drugih domaćih vlasti), sem ukoliko ne postoje izuzetne okolnosti koje su van njegove kontrole i koje ga sprečavaju da to učini (na primer, ako zatvorske vlasti odbijaju da Sudu predoče dokumente iz spisa predmeta zatvorenika o kome je reč).

5. Haotične ili nategnute žalbe

377. Sud će odbaciti kao očigledno neosnovane žalbe koje su do te mere haotične da je objektivno nemoguće da Sud jasno razabere činjenice na koje se podnosilac predstavke žali i žalbu koju on odnosno ona želi da iznese Sudu. Isto važi i za nategnute žalbe, to jest one žalbe koje se odnose na činjenice koje su objektivno nemoguće, očigledno su izmišljene ili su u očiglednoj suprotnosti sa zdravim razumom. U takvim slučajevima činjenica da se ne uočava povreda Konvencije biće sasvim očigledna i prosečnom posmatraču, čak i onome ko nema nikakvo pravničko obrazovanje.

B. Nije pretrpljena značajna šteta

Član 35 stav 3 (b) – Uslovi prihvatljivosti

„3. Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34 ako:

...

(b) smatra da podnosilac predstavke nije značajnije oštećen, osim ako poštovanje ljudskih prava ustanovljenih Konvencijom i protokolima uz nju ne zahteva ispitivanje suštine predstavke, s tim da se predstavka ne može odbaciti po ovom osnovu ukoliko slučaj nije prethodno s dužnom pažnjom razmotrio domaći sud.

1. Predistorija novog kriterijuma

378. Novi kriterijum odnosno uslov prihvatljivosti dodat je uslovima koji su već bili propisani članom 35 1. juna 2010., stupanjem na snagu Protokola br. 14. Shodno članu 20 tog Protokola, nova odredba se primenjuje na sve predstavke čije je ispitivanje pred Sudom u toku, sem onih koje su već proglašene prihvatljivima. Do sada je Sud primenio taj novi kriterijum (uslov prihvatljivosti) u devet odluka o prihvatljivosti, konkretno: *Ionescu protiv Rumunije* (odl.), st. 28-41; *Korolev protiv Rusije* (odl.); *Vasilchenko protiv Rusije*, st. 49-51; *Rinck protiv Francuske* (odl.); *Holub protiv Češke Republike* (odl.); *Bratři Zátkové, A.S. protiv Češke Republike* (odl.); *Gaftoniuc protiv Rumunije* (odl.); *Matoušek protiv Češke Republike* (odl.); *Čavajda protiv Češke Republike* (odl.).

Štaviše, u dve presude Sud je odbacio primedbu koja se odnosila na osnove neprihvatljivosti po novom kriterijumu koji je istakla država (*Gaglione i drugi protiv Italije*, st. 14-19; *Sancho Cruz i drugi protiv Portugala*, st. 22-36).

Smatralo se da je uvođenje ovog kriterijuma neophodno s obzirom na sve veći broj predavki koje se upućuju Sudu. Na taj način Sud je dobio dodatno sredstvo koje treba da mu pomogne da se usredsredi na slučajeve koji zahtevaju da bude ispitan njihov meritum. Drugačije rečeno, Sudu se na taj način omogućuje da odbaci predmete koje smatra „minornim“, shodno načelu da sudije ne treba da se bave takvim predmetima („*De minimis non curat praetor*“).

379. Pojam „*de minimis*“ je, mada formalno gledano nije bio deo Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava do 1. juna 2010., ipak pomenut u nekoliko izdvojenih presuda Komisije (*Eyoun-Priso protiv Francuske* (odl.); *H.F. K.-F. protiv Nemačke* (odl.); *Lechesne protiv Francuske* (odl.)) a i Suda (vidi, na primer, *Dudgeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva*; *O'Halloran i Francis protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv]; *Micallef protiv Malte* [Vv]) a pominjale su ga i države u svojim podnescima Sudu (vidi, na primer, *Koumoutsea i drugi protiv Grčke* (odl.)).

2. Domašaj

380. Član 35 stav 3(b) sastoji se od tri zasebna elementa. Prvo, tu je sam uslov prihvatljivosti: Sud može proglasiti neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku ako podnosilac nije pretrpeo značajnu štetu. Potom slede dve zaštitne odredbe. Prvo, Sud ne može proglasiti takvu predstavku neprihvatljivom onda kada interesi poštovanja ljudskih prava zajemčenih Konvencijom i Protokolima uz nju traže ispitivanje merituma. Drugo, nijedan slučaj ne može biti odbačen po ovom novom kriterijumu, odnosno uslovu, ako prethodno nije bio propisno razmotren pred domaćim sudom.

381. Samo je Sud nadležan da tumači novi uslov prihvatljivosti i da odlučuje o njegovoj primeni. Tokom prve dve godine od stupanja na snagu, primena ovog kriterijuma rezervisana je za veća i za Veliko veće (član 20 stav 2 Protokola br. 14) što će omogućiti da se uspostave jasna načela sudske prakse za funkcionisanje u konkretnim kontekstima.

3. Da li je podnosilac predstavke pretrpeo značajnu štetu

382. „Značajna šteta“ je izraz koji omogućuje i zahteva tumačenje kojim će se ustanoviti objektivni kriterijumi kroz postepeni razvoj sudske prakse Suda. Ovaj izraz pruža Sudu izvestan stepen fleksibilnosti, pored onoga što mu je već obezbeđeno postojećim uslovima prihvatljivosti (vidi izveštaj sa objašnjenjima uz Protokol br. 14, st. 78 i 80). Ovaj novi kriterijum počiva na ideji da povreda prava, koliko god bila realna sa čisto pravnog stanovišta, treba da zadovolji minimalni nivo težine da bi nalagala razmatranje pred međunarodnim Sudom (*Korolev protiv Rusije* (odl.)).

383. Formulacija ovog kriterijuma odnosno uslova uzima u obzir štetu koju je podnosilac predstavke već pretrpeo na nacionalnom nivou. Faktori koji se mogu uzeti u razmatranje jesu finansijski uticaj na podnosioca predstavke, mada ne isključivo (*Ionescu protiv Rumunije* (odl.)), za skorašnji primer slučaja u kome je predstavka proglašena neprihvatljivom zbog beznačajnosti iznosa o kome je reč). U predmetu *Korolev protiv Rusije* (odl.), žalbe podnosioca predstavke bile su izričito ograničene na to što tuženi organ vlasti nije isplatio naknadu koju mu je dosudio domaći sud i koja, kad se preračuna, iznosi manje od jednog evra. U predmetu *Vasilchenko protiv Rusije* podnosilac predstavke se požalio zbog toga što vlasti nisu izvršile presudu kojom mu je dodeljena naknada od 12 evra. U predmetu *Rinck protiv Francuske* (odl.) radilo se o iznosu od 150 evra, pored 22 evra na ime sudskih i ostalih troškova, bez ikakvih dokaza koji bi ukazivali na to da bi ovaj iznos mogao imati ozbiljne posledice po lični život podnosioca predstavke. U predmetu *Gaftoniuc protiv Rumunije* (odl.) iznos koji je podnosilac predstavke trebalo da dobije bio je 25 evra. Ipak, Sud je svestan činjenice da se uticaj materijalnog gubitka ne sme meriti u apstraktnim kategorijama; čak i mala materijalna šteta može biti značajna u svetlosti specifičnih uslova i ekonomske situacije zemlje ili regiona u kome podnosilac odnosno podnositeljka živi.

384. Međutim, Sud u isto vreme ne gubi iz vida da materijalni interesi o kojima je u nekom predmetu reč nisu jedini element na osnovu koga se određuje da li je podnosilac predstavke pretrpeo značajnu štetu. Zaista, kršenje Konvencije može se ticati važnih načelnih pitanja i samim tim naneti značajnu štetu podnosiocu predstavke a da pritom ne budu pogođeni njegovi materijalni interesi (*Korolev protiv Rusije* (odl.)). Mora postojati mogućnost da se subjektivni osećaj podnosioca predstavke o uticaju navodnog kršenja Konvencije obrazloži na objektivnoj osnovi. To je bio slučaj u predmetu *Rinck protiv Francuske* (odl.) gde je Sud ustanovio da to što je oduzet jedan saobraćajni bod iz dozvole podnosioca predstavke ne nalaže zaključak kako je ta stvar imala bitan uticaj na njegov lični položaj, čak i pored toga što je podnosilac predstavke na celu stvar gledao kao na stvar principa.

U *Holub protiv Češke Republike* (odl.), *Matoušek protiv Češke Republike* (odl.) i *Čavajda protiv Češke Republike*, Sud je svoje odluke utemeljio na činjenici da u primedbama drugih

stranaka koje nisu bile dostavljene nije bilo ničeg novog niti relevantnog za sam predmet kao i da odluka Ustavnog suda ni u jednom pojedinačnom slučaju nije bila zasnovana na njima; samim tim, podnosioci predstavki nisu pretrpeli znatnu štetu u smislu člana 35 stav 3 (b).

Nasuprot tome, Sud se nije složio sa tvrdnjom vlade da podnosioci predstavki nisu pretrpeli znatnu štetu budući da se u datom slučaju radilo o kašnjenju od najmanje 19 meseci u pogledu plaćanja naknade kod 65 posto predstavki (*Gaglione i drugi protiv Italije*). Slično tome, u predmetu *Sancho Cruz i drugi protiv Portugala*, Sud je ustanovio da su u dvema predstavkama gde je država iznela primedbu po novom kriterijumu, podnosioci predstavki pretrpeli znatnu štetu, s obzirom na velike iznose naknade o kojima se radilo.

4. Dve zaštitne odredbe

(a) Da li interesi poštovanja ljudskih prava zahtevaju ispitivanje merituma predstavke

385. Drugi element je zaštitna odredba (vidi izveštaj sa objašnjenjima uz Protokol br. 14, st. 81) koja se odnosi na to da predstavka neće biti proglašena neprihvatljivom ako poštovanje ljudskih prava definisanih Konvencijom i protokolima uz nju nalaže odnosno zahteva ispitivanje merituma. Formulacija ovog elementa izvedena je iz druge rečenice člana 37 stav 1 Konvencije gde ima sličnu ulogu u kontekstu odluka o brisanju predstavki sa liste predmeta Suda. Ista formulacija koristi se u članu 39 stav 1 kao osnova za obezbeđivanje prijateljskog poravnanja među strankama.

386. Organi Konvencije dosledno tumače ove odredbe kao odredbe koje ih obavezuju da nastave sa ispitivanjem predmeta, bez obzira na poravnanje među strankama ili postojanje bilo kog drugog osnova za brisanje predstavke sa liste. Dalje ispitivanje nekog predmeta je tako proglašeno neophodnim onda kada su tim predmetom otvorena pitanja opšte prirode koja utiču na poštovanje Konvencije (*Tyrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, izveštaj Komisije, st. 2).

387. Takva pitanja opšteg karaktera iskrsavaju, na primer, onda kada postoji potreba da se razjasne obaveze Visokih strana ugovornica po Konvenciji ili da se tužena država podstakne da reši problem neke strukturne manjkavosti koja utiče na druga lica u položaju istovetnom sa položajem podnosioca predstavke. Stoga je od Suda često traženo, shodno nekadašnjih članova 37 i 38⁶, da verifikuje da je opšti problem koji dati predmet otvara ispravljen ili je u fazi ispravljanja, kao i da je Sud u drugim slučajevima rešio slična pravna pitanja (videti, među mnogim primerima, *Can protiv Austrije*, st. 15-18, i *Léger protiv Francuske* (brisanje) [Vv], st. 51). Na primer, ako je Sud već imao mogućnost da odlučuje o predstavlci o procesnim pravilima domaćih vlasti i žalba je samo u istorijskom (dokumentarnom) smislu od interesa, poštovanje ljudskih prava ne zahteva dalje ispitivanje iste žalbe (*Ionescu protiv Rumunije* (odl.)). U predmetu *Holub protiv Češke Republike* (odl.), pitanje o kome je tu reč – činjenica da podnosilac predstavke nije dobio primedbe drugih stranaka pred ustavnim sudom – već je rešavano u prethodnoj sudskoj praksi (vidi, na primer, *Milatová i drugi protiv Češke Republike*; *Mareš protiv Češke Republike*; *Vokoun protiv Češke Republike*). U predmetu *Korolev protiv Rusije* (odl.), Sud nije našao nijedan obavezujući razlog javnog interesa da nastavi da ispituje meritum predstavke. Prvo zato što je Sud već u mnogobrojnim prilikama rešavao pitanja analogna ovome koje je poslužilo kao osnov za formiranje datog predmeta; drugo, i Sud i Komitet ministara već su se pozabavili sistemskim problemom neizvršenja domaćih presuda u Ruskoj Federaciji.

6. Tekst Konvencije pre stupanja na snagu Protokol br. 14 uz Konvenciju.

(b) Da li je predmet propisno razmotren pred nekim domaćim sudom

388. Sud ne može odbaciti predstavku pozivajući se na njenu trivijalnu prirodu, ukoliko taj predmet nije propisno razmotrio neki domaći sud. Ova odredba odražava načelo supsidijarnosti, onako kako je to istaknuto pre svega u članu 13 Konvencije, koji zahteva da na nacionalnom nivou bude na raspolaganju delotvorni pravni lek protiv kršenja (*Korolev protiv Rusije* (odl.)). U predmetu *Holub protiv Češke Republike* (odl.), Sud je razjasnio da se pred Sudom u Strazburu nalazi slučaj, odnosno predmet (na engleskom „*case*“, na francuskom je to „*l'affaire*“) u širem smislu, a ne samo predstavka („*application*“, na engleskom, odnosno „*la requête*“ na francuskom) i upravo je slučaj, odnosno predmet, ono što je trebalo propisno da ispituju domaći sudovi.

389. Što se tiče tumačenja izraza „propisno“, ovaj novi kriterijum se neće tumačiti onako striktno kao što se tumače zahtevi za pravično suđenje po osnovu člana 6 Konvencije (*Ionescu protiv Rumunije* (odl.)).

INDEKS PRESUDA I ODLUKA

(brojevi označavaju redni broj stranice)

Sud donosi presude i odluke na engleskom i/ili francuskom, svoja dva službena jezika. Hiperlinkovi prema slučajevima citiranim u ovom Vodiču vezani su za originalni tekst presude ili odluke. Sudske presude i odluke mogu se pronaći u HUDOC bazi podataka na web stranici Suda (www.echr.coe.int). HUDOC takođe sadrži prevode niza važnih presuda na dvadesetak neslužbenih jezika, kad i linkove prema stotinjak internetskih baza podataka sudske prakse proizvedenih od strane trećih lica.

Ukoliko nije drugačije naznačeno u zagradama, sve reference odnose se na presude merituma usvojene od strane Veća Suda. Skraćenica „(odl.)“ označava da se citat odnosi na odluku, a „[Vv]“ da se slučaj razmatrao pred Velikim većem.

—A—

<i>A, B i C protiv Irske [Vv]</i> , br. 25579/05, ECHR 2010.	16, 21, 59, 61
<i>A. protiv Francuske</i> , 23. novembra 1993., Serija A br. 277-B.....	66
<i>A. protiv Norveške</i> , br. 28070/06, 9. aprila 2009.....	59
<i>A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 23. septembra 1998., <i>Izveštaji o presudama i odlukama 1998-VI</i>	9
<i>A.D.T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 35765/97, ECHR 2000-IX.....	60
<i>Abdulaziz, Cabales i Balkandali protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 28. maja 1985., Serija A br. 94....	63
<i>Adam i drugi protiv Nemačke (odl.)</i> , br. 290/03, 1. septembra 2005.	26
<i>Ādamsons protiv Letonije</i> , br. 3669/03, 24. juna 2008.....	72
<i>Adesina protiv Francuske (odl.)</i> , br. 31398/96, 13. septembra 1996.	29
<i>Adolf protiv Austrije</i> , 26. marta 1982., Serija A br. 49.....	53
<i>Aerts protiv Belgije</i> , 30. jula 1998., <i>Izveštaji 1998-V</i>	58
<i>Agathos i drugi protiv Grčke</i> , br. 19841/02, 23. septembra 2004.	72
<i>Agbovi protiv Nemačke (odl.)</i> , br. 71759/01, 25. septembra 2006.....	17
<i>AGOSI protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 24. oktobra 1986., Serija A br. 108.....	57
<i>Agrotexim i drugi protiv Grčke</i> , 24. oktobra 1995., Serija A br. 330-A.....	13
<i>Ahmet Sadik protiv Grčke</i> , 15. novembra 1996., <i>Izveštaji 1996-V</i>	18
<i>Ahmut protiv Holandije</i> , 28. novembra 1996., <i>Izveštaji 1996-VI</i>	62
<i>Ahtinen protiv Finske (odl.)</i> , br. 48907/99, 31. maja 2005.	23
<i>Air Canada protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 5. maja 1995., Serija A br. 316-A.....	57
<i>Airey protiv Irske</i> , 9. oktobra 1979., Serija A br. 32.....	49
<i>Akdivar i drugi protiv Turske</i> , 16. septembra 1996., <i>Izveštaji 1996-IV</i>	10, 19, 20
<i>Aksoy protiv Turske</i> , 18. decembra 1996., <i>Izveštaji 1996-VI</i>	19, 49
<i>Al-Adsani protiv Ujedinjenog Kraljevstva [Vv]</i> , br. 35763/97, ECHR 2001-XI.....	48
<i>Alatulkkila i drugi protiv Finske</i> , br. 33538/96, 28. jula 2005.	49
<i>Alaverdyan protiv Jermenije (odl.)</i> , br. 4523/04, 24. avgusta 2010.	47, 51
<i>Albert i Le Compte protiv Belgije</i> , 10. februara 1983., Serija A br. 58.....	54
<i>Aldrian protiv Austrije (odl.)</i> , br. 16266/90, odluka Komisije od 7. maja 1990.	58
<i>Aleksandr Zaichenko protiv Rusije</i> , br. 39660/02, 18. februara 2010.	53
<i>Aleksanyan protiv Rusije</i> , br. 46468/06, 22. decembra 2008.	33
<i>Aliiev protiv Gruzije</i> , br. 522/04, 13. januara 2009.	9
<i>Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.)</i> , br. 48539/99, 28. avgusta 2001.....	26
<i>Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.)</i> , br. 48539/99, 28. avgusta 2001.	26

<i>Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão i drugi protiv Portugala</i> , br. 29813/96 i 30229/96, ECHR 2000-I	41, 43
<i>Al-Moayad protiv Nemačke</i> (odl.), br. 35865/03, 20. februara 2007.	11
<i>Al-Nashif protiv Bugarske</i> , br. 50963/99, 20. juna 2002.	33
<i>Al-Saadoon i Mufdhi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 61498/08, ECHR 2010.	11
<i>Amann protiv Švajcarske</i> [Vv], br. 27798/95, ECHR 2000-II	60
<i>Amuur protiv Francuske</i> , 25. juna 1996., <i>Izveštaji</i> 1996-III	13
<i>An i drugi protiv Kipra</i> , br. 18270/91, odluka Komisije od 8. oktobra 1991.	37
<i>Andrášik i drugi protiv Slovačke</i> (odl.), br. 57984/00 i drugi, ECHR 2002-IX	16, 20, 21
<i>Andrejeva protiv Letonije</i> [Vv], br. 55707/00, ECHR 2009.	69
<i>Andreou Papi protiv Turske</i> , br. 16094/90, 22. septembra 2009.	65
<i>Andronikashvili protiv Gruzije</i> (odl.), br. 9297/08, 22. juna 2010.	48
<i>Anheuser-Busch Inc. protiv Portugala</i> [Vv], br. 73049/01, ECHR 2007-I	67, 68, 69
<i>Annunziata protiv Italije</i> , br. 24423/03, 7. jula 2009.	30
<i>Apay protiv Turske</i> (odl.), br. 3964/05, 11. decembra 2007.	52
<i>APEH Üldözötteinek Szövetsége i drugi protiv Mađarske</i> , br. 32367/96, ECHR 2000-X	51
<i>Aquilina protiv Malte</i> [Vv], br. 25642/94, ECHR 1999-III	17
<i>Arat protiv Turske</i> , br. 10309/03, 10. novembra 2009.	14
<i>Arslan protiv Turske</i> (odl.), br. 36747/02, ECHR 2002-X	25
<i>Assanidze protiv Gruzije</i> [Vv], br. 71503/01, ECHR 2004-II	36
<i>Association Les témoins de Jéhovah protiv Francuske</i> (odl.), br. 8916/05, 21. septembra 2010.	18
<i>Athanassoglou i drugi protiv Švajcarske</i> [Vv], br. 27644/95, ECHR 2000-IV	47
<i>Ayuntamiento de Mula protiv Španije</i> (odl.), br. 55346/00, ECHR 2001-I	9
<i>Azinas protiv Kipra</i> [Vv], br. 56679/00, ECHR 2004-III	18

—B—

<i>B. protiv Francuske</i> , 25. marta 1992., Serija A br. 232-C	59
<i>B.C. protiv Švajcarske</i> (odl.), br. 21353/93, odluka Komisije od 27. februara 1995.	66
<i>Bagheri i Maliki protiv Holandije</i> (odl.), br. 30164/06, 15. maja 2007.	33
<i>Baillard protiv Francuske</i> (odl.), br. 6032/04, 25. septembra 2008.	75
<i>Balmer-Schafroth i drugi protiv Švajcarske</i> , 26. avgusta 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-IV	47
<i>Balsytė-Lideikienė protiv Litvanije</i> , br. 72596/01, 4. novembra 2008.	57
<i>Banković i drugi protiv Belgije drugih država ugovornica</i> (odl.) [Vv], br. 52207/99, ECHR 2001-XII	36, 39, 40
<i>Barberà, Messegué i Jabardo protiv Španije</i> , 6. decembra 1988., Serija A br. 146	45
<i>Baumann protiv Francuske</i> , br. 33592/96, ECHR 2001-V	21
<i>Bazorkina protiv Rusije</i> , br. 69481/01, 27. jula 2006.	12
<i>Beer i Regan protiv Nemačke</i> [Vv], br. 28934/95, 18. februara 1999.	38
<i>Beganović protiv Hrvatske</i> , br. 46423/06, 25. juna 2009.	37
<i>Behrami i Behrami protiv Francuske i Saramati protiv Francuske, Nemačke i Norveške</i> (odl.) [Vv], br. 71412/01 i 78166/01, 2. maja 2007.	37, 38
<i>Belaousof i drugi protiv Grčke</i> , br. 66296/01, 27. maja 2004.	23
<i>Belilos protiv Švajcarske</i> , 29. aprila 1988., Serija A br. 132	46
<i>Ben Salah Adraqui i Dhaima protiv Španije</i> (odl.), br. 45023/98, ECHR 2000-IV	17
<i>Bendenoun protiv Francuske</i> , 24. februara 1994., Serija A br. 284	54, 56
<i>Benet Praha, spol. s r.o., protiv Češke Republike</i> (odl.), br. 38354/06, 28. septembra 2010.	25
<i>Benham protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], 10. juna 1996., <i>Izveštaji</i> 1996-III	54
<i>Bensaid protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 44599/98, ECHR 2001-I	59
<i>Bentham protiv Holandije</i> , 23. oktobra 1985., Serija A br. 97	47, 49
<i>Berdzenishvili protiv Rusije</i> (odl.), br. 31697/03, ECHR 2004-II	23
<i>Berić i drugi protiv Bosne i Hercegovine</i> (odl.), br. 36357/04 i drugi, 16. oktobra 2007.	37, 38
<i>Bernadet protiv Francuske</i> (odl.), br. 31406/96, 27. novembra 1996.	29
<i>Berrehab protiv Holandije</i> , 21. juna 1988., Serija A br. 138	62, 63
<i>Beyeler protiv Italije</i> [Vv], br. 33202/96, ECHR 2000-I	67

<i>Bigaeva protiv Grčke</i> , br. 26713/05, 28. maja 2009.	60
<i>Bijelić protiv Crne Gore i Srbije</i> , br. 11890/05, 28. aprila 2009.	35
<i>Bimer S.A. protiv Moldavije</i> , br. 15084/03, 10. jula 2007.	69
<i>Blagojević protiv Holandije</i> (odl.), br. 49032/07, 9. juna 2009.	37
<i>Blečić protiv Hrvatske</i> [Vv], br. 59532/00, ECHR 2006-III	41, 42, 43
<i>Blondje protiv Holandije</i> (odl.), br. 7245/09, ECHR 2009.	27
<i>Bock protiv Nemačke</i> (odl.), br. 22051/07, 19. januara 2010.	34
<i>Boicenco protiv Moldavije</i> , br. 41088/05, 11. jula 2006.	10, 12
<i>Boivin protiv 34 država članica Saveta Evrope</i> (odl.), br. 73250/01, ECHR 2008.	38
<i>Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske</i> [Vv], br. 45036/98, ECHR 2005-VI	38, 39
<i>Botta protiv Italije</i> , 24. februara 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-I	61
<i>Bottaro protiv Italije</i> (odl.), br. 56298/00, 23. maja 2002.	21
<i>Bouglame protiv Belgije</i> (odl.), br. 16147/08, 2. marta 2010.	15
<i>Bouilloc protiv Francuske</i> (odl.), br. 34489/03, 28. novembra 2006.	48
<i>Bowman protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 19. februara 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-I	13
<i>Boyle protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 28. februara 1994., izveštaj Komisije, Serija A br. 282-B	63
<i>Božinovski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije</i> (odl.), br. 68368/01, 1. februara 2005.	26
<i>Brândușe protiv Rumunije</i> , br. 6586/03, 7. aprila 2009.	61
<i>Bratři Zátkové, A.S. protiv České Republike</i> (odl.), br. 20862/06, 8. februara 2011.	76
<i>Bronda protiv Italije</i> , 9. juna 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-IV	63
<i>Broniowski protiv Poljske</i> (odl.) [Vv], br. 31443/96, ECHR 2002-X	44
<i>Broniowski protiv Poljske</i> [Vv], br. 31443/96, ECHR 2004-V	67
<i>Brown protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 38644/97, 24. novembra 1998.	58
<i>Brudnicka i drugi protiv Poljske</i> , br. 54723/00, ECHR 2005-II	13
<i>Brüggemann i Scheuten protiv Nemačke</i> , br. 6959/75, izveštaj Komisije, 12. jula 1977.	62
<i>Brumărescu protiv Rumunije</i> [Vv], br. 28342/95, ECHR 1999-VII	12, 14
<i>Brusco protiv Francuske</i> , br. 1466/07, 14. oktobra 2010.	53
<i>Brusco protiv Italije</i> (odl.), br. 69789/01, ECHR 2001-IX	20, 21
<i>Buchholz protiv Nemačke</i> , 6. maja 1981., Serija A br. 42.	50
<i>Buckley protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 25. septembra 1996., <i>Izveštaji</i> 1996-IV	64, 65
<i>Bui Van Thanh i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 16137/90, 12. marta 1990.	40
<i>Buijen protiv Nemačke</i> , br. 27804/05, 1. aprila 2010.	58
<i>Buj protiv Hrvatske</i> , br. 24661/02, 1. juna 2006.	52
<i>Bulinwar OOD i Hrusanov protiv Bugarske</i> , br. 66455/01, 12. aprila 2007.	25
<i>Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 13378/05, ECHR 2008.	9, 13, 16
<i>Burdov protiv Rusije</i> (br. 2), br. 33509/04, ECHR 2009	15, 22
<i>Burdov protiv Rusije</i> , br. 59498/00, ECHR 2002-III	14, 68
<i>Burghartz protiv Švajcarske</i> , 22. februara 1994., Serija A br. 280-B	59
<i>Büyükdere i drugi protiv Turske</i> , br. 6162/04 i drugi, 8. juna 2010.	25
<i>Buzescu protiv Rumunije</i> , br. 61302/00, 24. maja 2005.	69

—C—

<i>C.C. protiv Španije</i> , br. 1425/06, 6. oktobra 2009.	60
<i>C.W. protiv Finske</i> , br. 17230/90, odluka Komisije od 9. oktobra 1991.	32
<i>Çakıcı protiv Turske</i> [Vv], br. 23657/94, ECHR 1999-IV	12, 13
<i>Çakir i drugi protiv Kipra</i> (odl.), br. 7864/06, 29. aprila 2010.	44
<i>Calcerrada Fornieles i Cabeza Mato protiv Španije</i> (odl.), br. 17512/90, 6. jula 1992.	32
<i>Caldas Ramirez de Arrellano protiv Španije</i> (odl.), br. 68874/01, ECHR 2003-I	58
<i>Camberrow MM5 AD protiv Bugarske</i> (odl.), br. 50357/99, 1. aprila 2004.	13
<i>Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 28. juna 1984., Serija A br. 80.	54
<i>Can protiv Austrije</i> , 30. septembra 1985., Serija A br. 96	78
<i>Cankoçak protiv Turske</i> , br. 25182/94 i 26956/95, 20. februara 2001.	41

<i>Cantoni protiv Francuske</i> [Vv], 15. novembra 1996., <i>Izveštaji</i> 1996-V.....	38
<i>Capital Bank AD protiv Bugarske</i> , br. 49429/99, ECHR 2005-XII.....	69
<i>Carson i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 42184/05, ECHR 2010.....	21
<i>Castells protiv Španije</i> , 23. aprila 1992., Serija A br. 236.....	18
<i>Čavajda protiv Češke Republike</i> (odl.), br. 17696/07, 29. marta 2011.....	76, 77
<i>Çelik protiv Turske</i> (odl.), br. 52991/99, ECHR 2004-X.....	24
<i>Celniku protiv Grčke</i> , br. 21449/04, 5. jula 2007.....	28, 30
<i>Cereceda Martín i drugi protiv Španije</i> , br. 16358/90, odluka Komisije od 12. oktobra 1992.....	32
<i>Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 27238/95, ECHR 2001-I.....	60, 65
<i>Chappell protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 30. marta 1989., Serija A br. 152-A.....	65
<i>Chappex protiv Švajcarske</i> (odl.), br. 20338/92, 12. oktobra 1994.....	29
<i>Charzyński protiv Poljske</i> (odl.), br. 15212/03, ECHR 2005-V.....	21
<i>Chaudet protiv Francuske</i> , br. 49037/06, 29. oktobra 2009.....	49
<i>Chauvy i drugi protiv Francuske</i> , br. 64915/01, ECHR 2004-VI.....	59
<i>Chelu protiv Rumunije</i> , br. 40274/04, 12. januara 2010.....	65
<i>Chernitsyn protiv Rusije</i> , br. 5964/02, 6. aprila 2006.....	33
<i>Chevrol protiv Francuske</i> , br. 49636/99, ECHR 2003-III.....	15, 48
<i>Christie protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 21482/93, odluka Komisije od 27. juna 1994.....	66
<i>Christine Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 28957/95, ECHR 2002-VI.....	59
<i>Çinar protiv Turske</i> (odl.), br. 28602/95, 13. novembra 2003.....	18
<i>Ciorap protiv Moldavije</i> (br. 2), br. 7481/06, 20. jula 2010.....	15
<i>Ciubotaru protiv Moldavije</i> , br. 27138/04, 27. aprila 2010.....	60
<i>Ciulla protiv Italije</i> , 22. februara 1989., Serija A br. 148.....	58
<i>Ciupercescu protiv Rumunije</i> , br. 35555/03, 15. juna 2010.....	21
<i>Clinique Mozart Sarl protiv Francuske</i> (odl.), br. 46098/99, 1. jula 2003.....	28
<i>Cocchiarella protiv Italije</i> [Vv], br. 64886/01, ECHR 2006-V.....	15, 22
<i>Colibaba protiv Moldavije</i> , br. 29089/06, 23. oktobra 2007.....	10
<i>Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox</i> <i>i Mox protiv Francuske</i> (odl.), br. 75218/01, 28. marta 2006.....	48
<i>Collins i Akaziebie protiv Švedske</i> (odl.), br. 23944/05, 8. marta 2007.....	74
<i>Constantinescu protiv Rumunije</i> , br. 28871/95, ECHR 2000-VIII.....	15
<i>Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A.</i> <i>protiv Holandije</i> (odl.), br. 13645/05, ECHR 2009.....	38, 39
<i>Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei protiv Moldavije</i> , br. 39745/02, 3. aprila 2007.....	35
<i>Copland protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 62617/00, ECHR 2007-I.....	66
<i>Coscodar protiv Rumunije</i> (odl.), br. 36020/06, 9. marta 2010.....	28
<i>Costello-Roberts protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 25. marta 1993., Serija A br. 247-C.....	62
<i>Cotleț protiv Rumunije</i> , br. 38565/97, 3. juna 2003.....	10, 66
<i>Craxi protiv Italije</i> (br. 2), br. 25337/94, 17. jula 2003.....	66
<i>Cudak protiv Litvanije</i> [Vv], br. 15869/02, ECHR 2010.....	50, 74
<i>Cvetković protiv Srbije</i> , br. 17271/04, 10. juna 2008.....	21
<i>Cyprus [Kipar] protiv Turske</i> [Vv], br. 25781/94, ECHR 2001-IV.....	36, 39, 65

—D—

<i>D.B. protiv Turske</i> , br. 33526/08, 13. jula 2010.....	11
<i>D.H. i drugi protiv Češke Republike</i> [Vv], br. 57325/00, ECHR 2007-IV.....	17, 19
<i>D.J. i A.-K. R. protiv Rumunije</i> (odl.), br. 34175/05, 20. oktobra 2009.....	15
<i>Dadouch protiv Malte</i> , br. 38816/07, 20. jula 2010.....	59
<i>Dalban protiv Rumunije</i> [Vv], br. 28114/95, ECHR 1999-VI.....	13, 14
<i>Dalea protiv Francuske</i> (odl.), br. 964/07, 2. februara 2010.....	51
<i>Dalia protiv Francuske</i> , 19. februara 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-I.....	19
<i>De Becker protiv Belgije</i> (odl.), br. 214/56, 9. juna 1958.....	43
<i>De Geouffre de la Pradelle protiv Francuske</i> , 16. decembra 1992., Serija A br. 253-B.....	49
<i>De Moor protiv Belgije</i> , 23. juna 1994., Serija A br. 292-A.....	48

<i>De Pace protiv Italije</i> , br. 22728/03, 17. jula 2008.....	31, 32
<i>De Saedeleer protiv Belgije</i> , br. 27535/04, 24. jula 2007.....	36
<i>De Wilde, Ooms i Versyp protiv Belgije</i> , 18. juna 1971., Serija A br. 12.....	16
<i>Deés protiv Mađarske</i> , br. 2345/06, 9. novembra 2010.....	61, 65
<i>Delle Cave i Corrado protiv Italije</i> , br. 14626/03, 5. juna 2007.....	15
<i>Demades protiv Turske</i> , br. 16219/90, 31. jula 2003.....	65
<i>Demicoli protiv Malte</i> , 27. avgusta 1991., Serija A br. 210.....	54, 55
<i>Demir i Baykara protiv Turske [Vv]</i> , br. 34503/97, ECHR 2008.....	45, 71, 74
<i>Demirbaş i drugi protiv Turske (odl.)</i> , br. 1093/08 i drugi, 9. novembra 2010.....	9
<i>Demopoulos i drugi protiv Turske (odl.) [Vv]</i> , br. 46113/99 i drugi, ECHR 2010.....	16, 19, 20, 21, 22, 65, 70
<i>Dennis i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.)</i> , br. 76573/01, 2. jula 2002.....	24
<i>Depalle protiv Francuske [Vv]</i> , br. 34044/02, ECHR 2010.....	67
<i>Depauw protiv Belgije (odl.)</i> , br. 2115/04, 15. maja 2007.....	21
<i>Des Fours Walderode protiv Češke Republike (odl.)</i> , br. 40057/98, ECHR 2004-V.....	67
<i>Deweer protiv Belgije</i> , 27. februara 1980., Serija A br. 35.....	53
<i>Di Giorgio i drugi protiv Italije (odl.)</i> , br. 35808/03, 29. septembra 2009.....	23
<i>Di Salvo protiv Italije (odl.)</i> , br. 16098/05, 11. januara 2007.....	33
<i>Di Sante protiv Italije (odl.)</i> , br. 56079/00, 24. juna 2004.....	20
<i>Dickson protiv Ujedinjenog Kraljevstva [Vv]</i> , br. 44362/04, ECHR 2007-V.....	62
<i>Dimitrescu protiv Rumunije</i> , br. 5629/03 i 3028/04, 3. juna 2008.....	15
<i>Dinç protiv Turske (odl.)</i> , br. 42437/98, 22. novembra 2001.....	28
<i>Dink protiv Turske</i> , br. 2668/07 i drugi, 14. septembra 2010.....	21
<i>Doran protiv Irske</i> , br. 50389/99, ECHR 2003-X.....	20
<i>Döring protiv Nemačke (odl.)</i> , br. 37595/97, ECHR 1999-VIII.....	69
<i>Döşemealti Belediyesi protiv Turske (odl.)</i> , br. 50108/06, 23. marta 2010.....	9, 36
<i>Draon protiv Francuske [Vv]</i> , br. 1513/03, 6. oktobra 2005.....	68
<i>Drijfhout protiv Holandije (odl.)</i> , br. 51721/09, 22. februara 2011.....	33
<i>Drozd i Janousek protiv Francuske i Španije</i> , 26. juna 1992., Serija A br. 240.....	36, 39, 40
<i>Duclos protiv Francuske (odl.)</i> , br. 23661/94, 6. aprila 1995.....	28
<i>Dudgeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 22. oktobra 1981., Serija A br. 45.....	60, 76
<i>Dukmedjian protiv Francuske</i> , br. 60495/00, 31. januara 2006.....	72
<i>Duringer i Grunge protiv Francuske (odl.)</i> , br. 61164/00 i 18589/02, ECHR 2003-II.....	33
<i>Durini protiv Italije</i> , br. 19217/91, odluka Komisije od 12. januara 1994.....	36

—E—

<i>E.B. protiv Francuske [Vv]</i> , br. 43546/02, 22. januara 2008.....	60, 62
<i>E.S. protiv Nemačke</i> , br. 262/57, odluka Komisije od 28. avgusta 1957.....	36
<i>Eberhard i M. protiv Slovenije</i> , br. 8673/05 i 9733/05, 1. decembra 2009.....	16
<i>Eckle protiv Nemačke</i> , 15. jula 1982., Serija A br. 51.....	53
<i>Egmez protiv Kipra</i> , br. 30873/96, ECHR 2000-XII.....	18
<i>El Majjaoui i Stichting Touba Moskee protiv Holandije (brisanje) [Vv]</i> , br. 25525/03, 20. decembra 2007.....	15
<i>Ellès i drugi protiv Švajcarske</i> , br. 12573/06, 16. decembra 2010.....	51
<i>Elli Poluhas Dödsbo protiv Švedske</i> , br. 61564/00, ECHR 2006-I.....	61
<i>Emesa Sugar N.V. protiv Holandije (odl.)</i> , br. 62023/00, 13. januara 2005.....	51
<i>Emine Araç protiv Turske</i> , br. 9907/02, 23. septembra 2008.....	51
<i>Enea protiv Italije [Vv]</i> , br. 74912/01, ECHR 2009.....	51, 55
<i>Engel i drugi protiv Holandije</i> , 8. juna 1976., Serija A br. 22.....	53, 54
<i>Enukidze i Girgyliani protiv Gruzije</i> , br. 25091/07, 26. aprila 2011.....	12
<i>Epözdemir protiv Turske (odl.)</i> , br. 57039/00, 31. januara 2002.....	20
<i>Escoubet protiv Belgije [Vv]</i> , br. 26780/95, ECHR 1999-VII.....	55
<i>Evans protiv Ujedinjenog Kraljevstva [Vv]</i> , br. 6339/05, ECHR 2007-I.....	60
<i>Evčen protiv Holandije (odl.)</i> , br. 32603/96, odluka Komisije od 3. decembra 1997.....	65

<i>Eyoum-Priso protiv Francuske</i> (odl.), br. 24352/94, 4. septembra 1996.....	76
<i>Ezeh i Connors protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 39665/98 i 40086/98, ECHR 2003-X.....	55

—F—

<i>Fairfield protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 24790/04, ECHR 2005-VI.....	14
<i>Fakhretdinov i drugi protiv Rusije</i> (odl.), br. 26716/09, 67576/09 i 7698/10, 23. septembra 2010.....	22
<i>Farcaș protiv Rumunije</i> (odl.), br. 32596/04, 14. septembra 2010.....	11
<i>Fawsie protiv Grčke</i> , br. 40080/07, 28. oktobra 2010.....	64
<i>Fayed protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 21. septembra 1994., Serija A br. 294-B.....	47
<i>Federation of French Medical Trade Unions i the National Federation of Nurses protiv Francuske</i> (odl.), br. 10983/84, odluka Komisije od 12. maja 1986.....	27
<i>Fedotova protiv Rusije</i> , br. 73225/01, 13. aprila 2006.....	10
<i>Feldbrugge protiv Holandije</i> , 29. maja 1986., Serija A br. 99.....	50
<i>Fener Rum Patrikliği (Ecumenical Patriarchy) protiv Turske</i> (odl.), br. 14340/05, 12. juna 2007.....	42
<i>Fernie protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 14881/04, 5. januara 2006.....	23
<i>Ferrazzini protiv Italije</i> [Vv], br. 44759/98, ECHR 2001-VII.....	46, 51
<i>Ferreira Alves protiv Portugala</i> (br. 6), br. 46436/06 i 55676/08, 13. aprila 2010.....	19
<i>Filipović protiv Srbije</i> , br. 27935/05, 20. novembra 2007.....	42
<i>Financial Times Ltd i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 821/03, 15. decembra 2009.....	17
<i>Findlay protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 25. februara 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-I.....	54
<i>Fischer protiv Austrije</i> (odl.), br. 27569/02, ECHR 2003-VI.....	58
<i>Fiume protiv Italije</i> , br. 20774/05, 30. juna 2009.....	50
<i>Fogarty protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 37112/97, ECHR 2001-XI.....	48
<i>Folgerø i drugi protiv Norveške</i> (odl.), br. 15472/02, 14. februara 2006.....	28
<i>Folgerø i drugi protiv Norveške</i> [Vv], br. 15472/02, ECHR 2007-III.....	61
<i>Foti i drugi protiv Italije</i> , 10. decembra 1982., Serija A br. 56.....	45
<i>Freimanis i Līdums protiv Letonije</i> , br. 73443/01 i 74860/01, 9. februara 2006.....	14
<i>Frérot protiv Francuske</i> , br. 70204/01, 12. juna 2007.....	66
<i>Fressoz i Roire protiv Francuske</i> [Vv], br. 29183/95, ECHR 1999-I.....	18
<i>Friend i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 16072/06 i 27809/08, 24. novembra 2009.....	60, 65
<i>Funke protiv Francuske</i> , 25. februara 1993., Serija A br. 256-A.....	61, 65

—G—

<i>Gäfgen protiv Nemačke</i> [Vv], br. 22978/05, ECHR 2010.....	15, 17, 18
<i>Gaftoniuc protiv Rumunije</i> (odl.), br. 30934/05, 22. februara 2011.....	76, 77
<i>Gagiu protiv Rumunije</i> , br. 63258/00, 24. februara 2009.....	10
<i>Gaglione i drugi protiv Italije</i> , br. 45867/07 i drugi, 21. decembra 2010.....	19, 76
<i>Gakiyev i Gakiyeva protiv Rusije</i> , br. 3179/05, 23. aprila 2009.....	14
<i>Galev i drugi protiv Bugarske</i> (odl.), br. 18324/04, 29. septembra 2009.....	74
<i>Galić protiv Holandije</i> (odl.), br. 22617/07, 9. juna 2009.....	37
<i>Gallo protiv Italije</i> (odl.), br. 24406/03, 7. jula 2009.....	31
<i>García Ruiz protiv Španije</i> [Vv], br. 30544/96, ECHR 1999-I.....	71, 72
<i>Gardel protiv Francuske</i> , br. 16428/05, 17. decembra 2009.....	60
<i>Gas i Dubois protiv Francuske</i> (odl.), br. 25951/07, 31. avgusta 2010.....	20
<i>Gasparini protiv Italije i Belgije</i> (odl.), br. 10750/03, 12. maja 2009.....	38
<i>Gast i Popp protiv Nemačke</i> , br. 29357/95, ECHR 2000-II.....	58
<i>Gayduk i drugi protiv Ukrajine</i> (odl.), br. 45526/99 i drugi, ECHR 2002-VI.....	69
<i>Gennari protiv Italije</i> (odl.), br. 46956/99, 5. oktobra 2000.....	29
<i>Genovese protiv Italije</i> (odl.), br. 24407/03, 10. novembra 2009.....	30
<i>Gentilhomme, Schaff-Benhadi i Zerouki protiv Francuske</i> , br. 48205/99, 48207/99 i 48209/99, 14. maja 2002.....	36
<i>Georgiadis protiv Grčke</i> , 29. maja 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-III.....	46

<i>Georgian Labour Party protiv Gruzije</i> , br. 9103/04, ECHR 2008.....	35
<i>Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb protiv Jermenije</i> (odl.), br. 11721/04, 14. aprila 2009.	52
<i>Gillan i Quinton protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 4158/05, ECHR 2010.....	61
<i>Gillow protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 24. novembra 1986., Serija A br. 109.....	40, 64
<i>Giummarra i drugi protiv Francuske</i> (odl.), br. 61166/00, 12. juna 2001.	20
<i>Glass protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 61827/00, ECHR 2004-II.....	59
<i>Glor protiv Švajcarske</i> , br. 13444/04, ECHR 2009.....	61
<i>Gorou protiv Grčke</i> (br. 2) [Vv], br. 12686/03, 20. marta 2009.....	46, 47, 49
<i>Gorraiz Lizarraga i drugi protiv Španije</i> , br. 62543/00, ECHR 2004-III.....	12, 47, 48
<i>Goția protiv Rumunije</i> (odl.), br. 24315/06, 5. oktobra 2010.....	60
<i>Grădinar protiv Moldavije</i> , br. 7170/02, 8. aprila 2008.....	13
<i>Grässer protiv Nemačke</i> (odl.), br. 66491/01, 16. septembra 2004.	20
<i>Gratzinger i Gratzingerova protiv Češke Republike</i> (odl.) [Vv], br. 39794/98, ECHR 2002-VII..	68, 70
<i>Greco protiv Rumunije</i> , br. 75101/01, 30. novembra 2006.....	58
<i>Groni protiv Albanije</i> , br. 25336/04, 7. jula 2009.	11
<i>Grzinčič protiv Slovenije</i> , br. 26867/02, 3. maja 2007.....	22
<i>Guerra i drugi protiv Italije</i> , 19. februara 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-I.....	28, 60
<i>Guillot protiv Francuske</i> , 24. oktobra 1996., <i>Izveštaji</i> 1996-V.....	59
<i>Guisset protiv Francuske</i> , br. 33933/96, ECHR 2000-IX.....	15, 56
<i>Gül protiv Švajcarske</i> , 19. februara 1996., <i>Izveštaji</i> 1996-I.....	62
<i>Gülmez protiv Turske</i> , br. 16330/02, 20. maja 2008.	51
<i>Gurguchiani protiv Španije</i> , br. 16012/06, 15. decembra 2009.....	56
<i>Gutfreund protiv Francuske</i> , br. 45681/99, ECHR 2003-VII.....	57
<i>Güzel Erdagöz protiv Turske</i> , br. 37483/02, 21. oktobra 2008.....	59
<i>Guzzardi protiv Italije</i> , 6. novembra 1980., Serija A br. 39.....	9

—H—

<i>H.F. K.-F. protiv Nemačke</i> , br. 25629/94, odluka Komisije od 16. januara 1996.....	76
<i>Haas protiv Holandije</i> , br. 36983/97, ECHR 2004-I.....	64
<i>Haas protiv Švajcarske</i> (odl.), br. 31322/07, 20. maja 2010.....	39
<i>Haas protiv Švajcarske</i> , br. 31322/07, 20. januara 2011.....	60
<i>Hadrabová i drugi protiv Češke Republike</i> (odl.), br. 42165/02 i 466/03, 25. septembra 2007.	33, 34
<i>Hadri-Vionnet protiv Švajcarske</i> , br. 55525/00, 14. februara 2008.....	61
<i>Hajduová protiv Slovačke</i> , br. 2660/03, 30. novembra 2010.....	59
<i>Halford protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 25. juna 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-III.....	60, 61, 66
<i>Hamer protiv Belgije</i> , br. 21861/03, ECHR 2007-V.....	57
<i>Hartman protiv Češke Republike</i> , br. 53341/99, ECHR 2003-VIII.....	18
<i>Hartung protiv Francuske</i> (odl.), br. 10231/07, 3. novembra 2009.....	65, 74
<i>Harutyunyan protiv Jermenije</i> , br. 36549/03, ECHR 2007-III.....	42
<i>Helmers protiv Švedske</i> , 29. oktobra 1991., Serija A br. 212-A.....	51
<i>Hingitaj 53 i drugi protiv Danske</i> (odl.), br. 18584/04, ECHR 2006-I.....	40
<i>Hofmann protiv Nemačke</i> (odl.), br. 1289/09, 23. februara 2010.....	64
<i>Hokkanen protiv Finske</i> (odl.), br. 25159/94, 15. maja 1996.....	29
<i>Hokkanen protiv Finske</i> , 23. septembra 1994., Serija A br. 299-A.....	62
<i>Holland protiv Švedske</i> (odl.), br. 27700/08, 9. februara 2010.....	10
<i>Holub protiv Češke Republike</i> (odl.), br. 24880/05, 14. decembra 2010.....	76, 77, 78, 79
<i>Holy Monasteries protiv Grčke</i> , 9. decembra 1994., Serija A br. 301-A.....	9
<i>Hornsby protiv Grčke</i> , 19. marta 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-II.....	52
<i>Horsham protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 23390/94, odluka Komisije od 4. septembra 1995.	36
<i>Horvat protiv Hrvatske</i> , br. 51585/99, ECHR 2001-VIII.....	18
<i>Hotter protiv Austrije</i> (odl.), br. 18206/06, 7. oktobra 2010.....	48
<i>Houtman i Meeus protiv Belgije</i> , br. 22945/07, 17. marta 2009.....	13
<i>Howard protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 10825/84, odluka Komisije od 18. oktobra 1985.....	65

<i>Humen protiv Poljske</i> [Vv], br. 26614/95, 15. oktobra 1999.....	45
<i>Hüseyin Turan protiv Turske</i> , br. 11529/02, 4. marta 2008.....	55
<i>Hussein protiv Albanije i 20 Other Contracting States</i> (odl.), br. 23276/04, 14. marta 2006.....	36
<i>Hutten-Czapska protiv Poljske</i> [Vv], br. 35014/97, ECHR 2006-VIII.....	41, 43

— I —

<i>I.T.C. Ltd protiv Malte</i> (odl.), br. 2629/06, 11. decembra 2007.....	49
<i>Iambor protiv Rumunije</i> (br. 1), br. 64536/01, 24. juna 2008.....	10
<i>Ian Edgar (Liverpool) Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 37683/97, ECHR 2000-I.....	69
<i>Iatridis protiv Grčke</i> [Vv], br. 31107/96, ECHR 1999-II.....	67
<i>İçyer protiv Turske</i> (odl.), br. 18888/02, ECHR 2006-I.....	21, 22
<i>Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije</i> [Vv], br. 48787/99, ECHR 2004-VII.....	36, 37, 40, 43
<i>Illiu i drugi protiv Belgije</i> (odl.), br. 14301/08, 19. maja 2009.....	28, 31
<i>Imakayeva protiv Rusije</i> , br. 7615/02, ECHR 2006-XIII.....	11
<i>Imbrioscia protiv Švajcarske</i> , 24. novembra 1993., Serija A br. 275.....	57
<i>Ionescu protiv Rumunije</i> (odl.), br. 36659/04, 1. juna 2010.....	76, 77, 78, 79
<i>Iordache protiv Rumunije</i> , br. 6817/02, 14. oktobra 2008.....	25
<i>İpek protiv Turske</i> (odl.), br. 39706/98, 7. novembra 2000.....	23, 25
<i>Ireland [Iraska] protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 18. januara 1978., Serija A br. 25.....	11
<i>Isaak i drugi protiv Turske</i> (odl.), br. 44587/98, 28. septembra 2006.....	36, 37
<i>Islamic Republic of Iran Shipping Lines protiv Turske</i> , br. 40998/98, ECHR 2007-V.....	9
<i>Issa i drugi protiv Turske</i> , br. 31821/96, 16. novembra 2004.....	36
<i>Ivan Atanasov protiv Bugarske</i> , br. 12853/03, 2. decembra 2010.....	47

— J —

<i>J.A. Pye (Oxford) Ltd i J.A. Pye (Oxford) Land Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 44302/02, ECHR 2007-III.....	67
<i>Jasinskis protiv Letonije</i> , br. 45744/08, 21. decembra 2010.....	17
<i>Jeličić protiv Bosne i Hercegovine</i> (odl.), br. 41183/02, ECHR 2005-XII.....	16, 17, 30
<i>Jensen i Rasmussen protiv Danske</i> (odl.), br. 52620/99, 20. marta 2003.....	15
<i>Jensen protiv Danske</i> (odl.), br. 48470/99, ECHR 2001-X.....	14
<i>Jian protiv Rumunije</i> (odl.), br. 46640/99, 30. marta 2004.....	33
<i>Johansen protiv Norveške</i> , 7. avgusta 1996., <i>Izveštaji</i> 1996-III.....	63
<i>John Murray protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 8. februara 1996., <i>Izveštaji</i> 1996-I.....	57
<i>Johnston i drugi protiv Irske</i> , 18. decembra 1986., Serija A br. 112.....	13, 62, 63
<i>Johti Sappmelaccat Ry i drugi protiv Finske</i> (odl.), br. 42969/98, 18. januara 2005.....	20
<i>Jovanović protiv Hrvatske</i> (odl.), br. 59109/00, ECHR 2002-III.....	42
<i>Jurisić i Collegium Mehrerau protiv Austrije</i> , br. 62539/00, 27. jula 2006.....	51
<i>Jussila protiv Finske</i> [Vv], br. 73053/01, ECHR 2006-XIII.....	54, 56

— K —

<i>K. protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 11468/85, odluka Komisije od 15. oktobra 1986.....	62
<i>K.H. i drugi protiv Slovačke</i> , br. 32881/04, ECHR 2009.....	60
<i>K.S. i K.S. AG protiv Švajcarske</i> , br. 19117/91, odluka Komisije od 12. januara 1994.....	18
<i>Kadiķis protiv Letonije</i> (odl.), br. 47634/99, 29. juna 2000.....	42
<i>Kalashnikov protiv Rusije</i> , br. 47095/99, ECHR 2002-VI.....	45
<i>Kamaliyevy protiv Rusije</i> , br. 52812/07, 3. juna 2010.....	11
<i>Kanthak protiv Nemačke</i> , br. 12474/86, odluka Komisije od 11. oktobra 1988.....	65
<i>Karakó protiv Mađarske</i> , br. 39311/05, 28. aprila 2009.....	17
<i>Karapanagiotou i drugi protiv Grčke</i> , br. 1571/08, 28. oktobra 2010.....	18
<i>Karassev i drugi protiv Finske</i> (odl.), br. 31414/96, ECHR 1999-II.....	61

<i>Karner protiv Austrije</i> , br. 40016/98, ECHR 2003-IX.....	13, 14
<i>Karoussiotis protiv Portugala</i> , br. 23205/08, 1. februara 2011.....	21, 31
<i>Kart protiv Turske</i> [Vv], br. 8917/05, 3. decembra 2009.....	57
<i>Kaya i Polat protiv Turske</i> (odl.), br. 2794/05 i 40345/05, 21. oktobra 2008.....	14
<i>Kearns protiv Francuske</i> , br. 35991/04, 10. januara 2008.....	62
<i>Keegan protiv Irske</i> , 26. maja 1994., Serija A br. 290.....	62
<i>Kefalas i drugi protiv Grčke</i> , 8. juna 1995., Serija A br. 318-A.....	42
<i>Kemevuko protiv Holandije</i> (odl.), br. 65938/09, 1. juna 2010.....	25, 26
<i>Kemmache protiv Francuske</i> (br. 3), 24. novembra 1994., Serija A br. 296-C.....	71
<i>Kerechashvili protiv Gruzije</i> (odl.), br. 5667/02, ECHR 2006-V.....	33
<i>Kerimov protiv Azerbejdžana</i> (odl.), br. 151/03, 28. septembra 2006.....	43
<i>Kerojärvi protiv Finske</i> , 19. jula 1995., Serija A br. 322.....	45
<i>Khadzhaliev i drugi protiv Rusije</i> , br. 3013/04, 6. novembra 2008.....	35
<i>Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 35394/97, ECHR 2000-V.....	72
<i>Hashiyev i Akayeva protiv Rusije</i> , br. 57942/00 i 57945/00, 24. februara 2005.....	19
<i>Kiiskinen protiv Finske</i> (odl.), br. 26323/95, ECHR 1999-V.....	18
<i>Kikots i Kikota protiv Letonije</i> (odl.), br. 54715/00, 6. juna 2002.....	43
<i>Kipritci protiv Turske</i> , br. 14294/04, 3. juna 2008.....	25
<i>Klass i drugi protiv Nemačke</i> , 6. septembra 1978., Serija A br. 28.....	9, 13, 64, 65, 66
<i>Klyakhin protiv Rusije</i> , br. 46082/99, 30. novembra 2004.....	45
<i>Koç i Tosun protiv Turske</i> (odl.), br. 23852/04, 13. novembra 2008.....	24
<i>Kök protiv Turske</i> , br. 1855/02, 19. oktobra 2006.....	49
<i>König protiv Nemačke</i> , 28. juna 1978., Serija A br. 27.....	49
<i>Kopecký protiv Slovačke</i> [Vv], br. 44912/98, ECHR 2004-IX.....	41, 67, 68
<i>Köpke protiv Nemačke</i> (odl.), br. 420/07, 5. oktobra 2010.....	61
<i>Kopp protiv Švajcarske</i> , 25. marta 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-II.....	66
<i>Kopylov protiv Rusije</i> , br. 3933/04, 29. jula 2010.....	15
<i>Korenjak protiv Slovenije</i> (odl.), br. 463/03, 15. maja 2007.....	21
<i>Korizno protiv Letonije</i> (odl.), br. 68163/01, 28. septembra 2006.....	45
<i>Kornakovs protiv Letonije</i> , br. 61005/00, 15. juna 2006.....	10
<i>Korolev protiv Rusije</i> (odl.), br. 25551/05, 1. jula 2010.....	76, 77, 78, 79
<i>Koumoutsea i drugi protiv Grčke</i> (odl.), br. 56625/00, 13. decembra 2001.....	76
<i>Kozacioğlu protiv Turske</i> [Vv], br. 2334/03, 19. februara 2009.....	17
<i>Kozlova i Smirnova protiv Letonije</i> (odl.), br. 57381/00, ECHR 2001-XI.....	45
<i>Kroon i drugi protiv Holandije</i> , 27. oktobra 1994., Serija A br. 297-C.....	63
<i>Kübler protiv Nemačke</i> , br. 32715/06, 13. januara 2011.....	50
<i>Kudić protiv Bosne i Hercegovine</i> , br. 28971/05, 9. decembra 2008.....	15
<i>Kurt protiv Turske</i> , 25. maja 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-III.....	10, 13
<i>Kuznetsova protiv Rusije</i> (odl.), br. 67579/01, 19. januara 2006.....	27
<i>Kwakye-Nti i Dufie protiv Holandije</i> (odl.), br. 31519/96, 7. novembra 2000.....	63
<i>Kyprianou protiv Kipra</i> [Vv], br. 73797/01, ECHR 2005-XIII.....	55

—L—

<i>L. protiv Holandije</i> , br. 45582/99, ECHR 2004-IV.....	62
<i>L'Erablière A.S.B.L. protiv Belgije</i> , br. 49230/07, ECHR 2009.....	47, 48
<i>Laidin protiv Francuske</i> (br. 2), br. 39282/98, 7. januara 2003.....	51
<i>Langborger protiv Švedske</i> , 22. juna 1989., Serija A br. 155.....	66
<i>Laska i Lika protiv Albanije</i> , br. 12315/04 i 17605/04, 20. aprila 2010.....	20
<i>Laskey, Jaggard i Brown protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 19. februara 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-I.....	60
<i>Łatak protiv Poljske</i> (odl.), br. 52070/08, 12. oktobra 2010.....	21
<i>Lauko protiv Slovačke</i> , 2. septembra 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-VI.....	55
<i>Le Calvez protiv Francuske</i> , 29. jula 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-V.....	48
<i>Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije</i> , 23. juna 1981., Serija A br. 43.....	46, 49
<i>Leander protiv Švedske</i> , 26. marta 1987., Serija A br. 116.....	60

<i>Lechesne protiv Francuske</i> (odl.), br. 20264/92, 4. septembra 1996.	76
<i>Lederer protiv Nemačke</i> (odl.), br. 6213/03, ECHR 2006-VI.....	69
<i>Léger protiv Francuske</i> (brisanje) [Vv], br. 19324/02, 30. marta 2009.	14, 78
<i>Lehtinen protiv Finske</i> (odl.), br. 39076/97, ECHR 1999-VII.....	17
<i>Lenzing AG protiv Nemačke</i> (odl.), br. 39025/97, 9. septembra 1998.	39
<i>Lepojić protiv Srbije</i> , br. 13909/05, 6. novembra 2007.....	42
<i>Levänen i drugi protiv Finske</i> (odl.), br. 34600/03, 11. aprila 2006.	69
<i>Libert protiv Belgije</i> (odl.), br. 44734/98, 8. jula 2004.	52
<i>Löffler protiv Austrije</i> , br. 30546/96, 3. oktobra 2000.....	58
<i>Loiseau protiv Francuske</i> (odl.), br. 46809/99, ECHR 2003-XII.....	51
<i>Loizidou protiv Turske</i> (prethodni prigovori), 23. marta 1995., Serija A br. 310.....	8, 36, 39, 43
<i>Loizidou protiv Turske</i> , 18. decembra 1996., <i>Izveštaji</i> 1996-VI.....	65
<i>Lopata protiv Rusije</i> , br. 72250/01, 13. jula 2010.....	10
<i>Lopez Cifuentes protiv Španije</i> (odl.), br. 18754/06, 7. jula 2009.....	37, 38
<i>López Ostra protiv Španije</i> , 9. decembra 1994., Serija A br. 303-C.....	59, 61, 64, 65
<i>Losonci Rose i Rose protiv Švajcarske</i> , br. 664/06, 9. novembra 2010.....	59
<i>Lüdi protiv Švajcarske</i> , 15. juna 1992., Serija A br. 238.....	61
<i>Lukanov protiv Bugarske</i> , br. 21915/93, odluka Komisije od 12. januara 1995.....	30
<i>Lukenda protiv Slovenije</i> , br. 23032/02, ECHR 2005-X.....	22
<i>Lutz protiv Nemačke</i> , 25. avgusta 1987., Serija A br. 123.....	54, 55
<i>Lyons protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 15227/03, ECHR 2003-IX.....	46

—M—

<i>M. protiv Danske</i> , br. 17392/90, odluka Komisije od 14. oktobra 1992.....	40
<i>M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 13284/87, odluka Komisije od 15. oktobra 1987.....	34
<i>M.B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 22920/93, odluka Komisije od 6. aprila 1994.....	62
<i>M.S.S. protiv Belgije i Grčke</i> [Vv], br. 30696/09, 21. januara 2011.....	21
<i>Maaouia protiv Francuske</i> [Vv], br. 39652/98, ECHR 2000-X.....	51, 56
<i>Mackay i BBC Scotland protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 10734/05, 7. decembra 2010.....	52
<i>Malhous protiv Češke Republike</i> (odl.) [Vv], br. 33071/96, ECHR 2000-XII.....	14, 68
<i>Malige protiv Francuske</i> , 23. septembra 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-VII.....	55
<i>Malone protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 2. avgusta 1984., Serija A br. 82.....	66
<i>Malsagova i drugi protiv Rusije</i> (odl.), br. 27244/03, 6. marta 2008.....	31
<i>Maltzan i drugi protiv Nemačke</i> (odl.) [Vv], br. 71916/01, 71917/01 i 10260/02, ECHR 2005-V.....	67, 68
<i>Mamatkulov i Askarov protiv Turske</i> [Vv], br. 46827/99 i 46951/99, ECHR 2005-I.....	8, 10, 11, 51
<i>Manoilescu i Dobrescu protiv Rumunije i Rusije</i> (odl.), br. 60861/00, ECHR 2005-VI.....	37
<i>Manuel protiv Portugala</i> (odl.), br. 62341/00, 31. januara 2002.....	29
<i>Marckx protiv Belgije</i> , 13. juna 1979., Serija A br. 31.....	62, 64, 67
<i>Marckx protiv Belgije</i> , 13. juna 1979., Serija A br. 31.....	62
<i>Marckx protiv Belgije</i> , izveštaj Komisije, 10. decembra 1977., Serija B br. 29.....	62
<i>Mareš protiv Češke Republike</i> , br. 1414/03, 26. oktobra 2006.....	78
<i>Margareta i Roger Andersson protiv Švedske</i> , 25. februara 1992., Serija A br. 226-A.....	64, 66
<i>Marie-Louise Loyen i Bruneel protiv Francuske</i> , br. 55929/00, 5. jula 2005.....	13, 14
<i>Marion protiv Francuske</i> , br. 30408/02, 20. decembra 2005.....	72
<i>Markovic i drugi protiv Italije</i> [Vv], br. 1398/03, ECHR 2006-XIV.....	36, 48
<i>Maslov protiv Austrije</i> [Vv], br. 1638/03, ECHR 2008.....	63
<i>Maslova i Nalbandov protiv Rusije</i> , br. 839/02, 24. januara 2008.....	11
<i>Masson i Van Zon protiv Holandije</i> , 28. septembra 1995., Serija A br. 327-A.....	48
<i>Mata Estevez protiv Španije</i> (odl.), br. 56501/00, ECHR 2001-VI.....	60
<i>Matoušek protiv Češke Republike</i> (odl.), br. 9965/08, 29. marta 2011.....	76, 77
<i>Matter protiv Slovačke</i> , br. 31534/96, 5. jula 1999.....	59
<i>Matthews protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 24833/94, ECHR 1999-I.....	38, 39
<i>Matveyev protiv Rusije</i> , br. 26601/02, 3. jula 2008.....	45

<i>Matyjek protiv Poljske</i> (odl.), br. 38184/03, ECHR 2006-VII	56
<i>McCann i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 27. septembra 1995., Serija A br. 324	13
<i>McCann protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 19009/04, 13. maja 2008.	65
<i>McElhinney protiv Irske i Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.) [Vv], br. 31253/96, 9. februara 2000	37
<i>McFarlane protiv Irske</i> [Vv], br. 31333/06, 10. septembra 2010.	19, 20, 21
<i>McFeeley i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 8317/78, odluka Komisije od 15. maja 1980. ...	35
<i>McGinley i Egan protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 9. juna 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-III	60
<i>McKay-Kopecka protiv Poljske</i> (odl.), br. 45320/99, 19. septembra 2006.	64
<i>McLeod protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 23. septembra 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-VII	61
<i>McMichael protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 24. februara 1995., Serija A br. 307-B	51
<i>McShane protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 43290/98, 28. maja 2002.	10
<i>Medvedyev i drugi protiv Francuske</i> [Vv], br. 3394/03, ECHR 2010.	36, 37
<i>Meftah i drugi protiv Francuske</i> [Vv], br. 32911/96, 35237/97 i 34595/97, ECHR 2002-VII	58
<i>Megadat.com SRL protiv Moldavije</i> , br. 21151/04, ECHR 2008.	69
<i>Mehmet Nuri Özen i drugi protiv Turske</i> , br. 15672/08 i drugi, 11. januara 2011.	66
<i>Mehmet Salih i Abdülsamet Çakmak protiv Turske</i> , br. 45630/99, 29. aprila 2004.	66
<i>Melis protiv Grčke</i> , no 30604/07, 22. jula 2010.	53
<i>Melnik protiv Ukrajine</i> , br. 72286/01, 28. marta 2006.	33
<i>Meltex Ltd protiv Jermenije</i> (odl.), br. 37780/02, 27. maja 2008.	42
<i>Menteş i drugi protiv Turske</i> , 28. novembra 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-VIII	59, 64
<i>Mentzen protiv Letonije</i> (odl.), br. 71074/01, ECHR 2004-XII	59, 70, 74
<i>Merger i Cros protiv Francuske</i> (odl.), br. 68864/01, 11. marta 2004.	17
<i>Merit protiv Ukrajine</i> , br. 66561/01, 30. marta 2004.	20
<i>Micallef protiv Malte</i> [Vv], br. 17056/06, ECHR 2009.	14, 17, 52, 76
<i>Michalak protiv Poljske</i> (odl.), br. 24549/03, 1. marta 2005.	21
<i>Mieg de Boofzheim protiv Francuske</i> (odl.), br. 52938/99, ECHR 2002-X	56
<i>Mihova protiv Italije</i> (odl.), br. 25000/07, 30. marta 2010.	49
<i>Mikolajová protiv Slovačke</i> , br. 4479/03, 18. januara 2011.	19
<i>Mikolenko protiv Estonije</i> (odl.), br. 16944/03, 5. januara 2006.	30, 31
<i>Mikulić protiv Hrvatske</i> , br. 53176/99, ECHR 2002-I	59
<i>Milatová i drugi protiv Češke Republike</i> , br. 61811/00, ECHR 2005-V	78
<i>Mileva i drugi protiv Bugarske</i> , br. 43449/02 i 21475/04, 25. novembra 2010.	61
<i>Milošević protiv Holandije</i> (odl.), br. 77631/01, 19. marta 2002.	20
<i>Mirošubovs i drugi protiv Letonije</i> , br. 798/05, 15. septembra 2009.	9, 32, 33, 34, 35
<i>Miszczynski protiv Poljske</i> (odl.), br. 23672/07, 8. februara 2011.	33
<i>Monedero Angora protiv Španije</i> (odl.), br. 41138/05, ECHR 2008.	56
<i>Monnat protiv Švajcarske</i> , br. 73604/01, ECHR 2006-X	9, 12
<i>Montcornet de Caumont protiv Francuske</i> (odl.), br. 59290/00, ECHR 2003-VII	58
<i>Montera protiv Italije</i> (odl.), br. 64713/01, 9. jula 2002.	56
<i>Moon protiv Francuske</i> , br. 39973/03, 9. jula 2009.	15
<i>Mooren protiv Nemačke</i> [Vv], br. 11364/03, 9. jula 2009.	21
<i>Moreira Barbosa protiv Portugala</i> (odl.), br. 65681/01, ECHR 2004-V	17, 23
<i>Moretti i Benedetti protiv Italije</i> , br. 16318/07, 27. aprila 2010.	36, 63
<i>Moskal protiv Poljske</i> , br. 10373/05, 15. septembra 2009.	69
<i>Moskovets protiv Rusije</i> , br. 14370/03, 23. aprila 2009.	15
<i>Mouillet protiv Francuske</i> (odl.), br. 27521/04, 13. septembra 2007.	54
<i>Moustaquim protiv Belgije</i> , 18. februara 1991., Serija A br. 193	63
<i>MPP Golub protiv Ukrajine</i> (odl.), br. 6778/05, ECHR 2005-XI	17, 20
<i>Mrkić protiv Hrvatske</i> (odl.), br. 7118/03, 8. juna 2006.	42
<i>Municipal Section of Antilly protiv Francuske</i> (odl.), br. 45129/98, ECHR 1999-VIII	9, 36
<i>Murray protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 28. oktobra 1994., Serija A br. 300-A	65
<i>Mustafa i Armağan Akın protiv Turske</i> , br. 4694/03, 6. aprila 2010.	63
<i>Mutlu protiv Turske</i> , br. 8006/02, 10. oktobra 2006.	66
<i>Mykhaylenky i drugi protiv Ukrajine</i> , br. 35091/02 i drugi, ECHR 2004-XII	35

—N—

<i>Nagovitsyn i Nalgiyev protiv Rusije</i> (odl.), br. 27451/09 i 60650/09, 23. septembra 2010.....	21, 22
<i>Narinen protiv Finske</i> , br. 45027/98, 1. juna 2004.	66
<i>Naydyon protiv Ukrajine</i> , br. 16474/03, 14. oktobra 2010.....	10
<i>Nee protiv Irske</i> (odl.), br. 52787/99, 30. januara 2003.	23
<i>Niemietz protiv Nemačke</i> , 16. decembra 1992., Serija A br. 251-B.....	59, 60, 64, 65
<i>Nikolova i Velichkova protiv Bugarske</i> , br. 7888/03, 20. decembra 2007.	15
<i>Nikula protiv Finske</i> (odl.), br. 31611/96, 30. novembra 2000.....	18
<i>Nogolica protiv Hrvatske</i> (odl.), br. 77784/01, ECHR 2002-VIII.....	21
<i>Nolan i K. protiv Rusije</i> , br. 2512/04, 12. februara 2009.	11
<i>Nold protiv Nemačke</i> , br. 27250/02, 29. juna 2006.....	33
<i>Nölkenbockhoff protiv Nemačke</i> , 25. avgusta 1987., Serija A br. 123.....	13
<i>Norbert Sikorski protiv Poljske</i> , br. 17599/05, 22. oktobra 2009.....	19
<i>Normann protiv Danske</i> (odl.), br. 44704/98, 14. juna 2001.	15
<i>Norris protiv Irske</i> , 26. oktobra 1988., Serija A br. 142.....	13
<i>Novinskiy protiv Rusije</i> , br. 11982/02, 10. februara 2009.....	10
<i>Novoseletskiy protiv Ukrajine</i> , br. 47148/99, ECHR 2005-II.....	65, 66
<i>Nurmagomedov protiv Rusije</i> , br. 30138/02, 7. juna 2007.....	10, 58
<i>Nylund protiv Finske</i> (odl.), br. 27110/95, ECHR 1999-VI.....	62

—O—

<i>O'Halloran i Francis protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 15809/02 i 25624/02, ECHR 2007-III.....	57, 76
<i>O'Loughlin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 23274/04, 25. avgusta 2005.....	23
<i>Öcalan protiv Turske</i> (odl.), br. 5980/07, 6. jula 2010.....	58
<i>Öcalan protiv Turske</i> [Vv], br. 46221/99, ECHR 2005-IV.....	12, 37
<i>Odièvre protiv Francuske</i> [Vv], br. 42326/98, ECHR 2003-III.....	59
<i>Oferta Plus SRL protiv Moldavije</i> , br. 14385/04, 19. decembra 2006.....	10
<i>Ohlen protiv Danske</i> (brisanje), br. 63214/00, 24. februara 2005.....	15
<i>Olaechea Cahuas protiv Španije</i> , br. 24668/03, ECHR 2006-X.....	11
<i>Olbertz protiv Nemačke</i> (odl.), br. 37592/97, ECHR 1999-V.....	69
<i>Olczak protiv Poljske</i> (odl.), br. 30417/96, ECHR 2002-X.....	69
<i>Oleksy protiv Poljske</i> (odl.), br. 1379/06, 16. juna 2009.....	14
<i>Ölmez protiv Turske</i> (odl.), br. 39464/98, 1. februara 2005.....	24
<i>Olujčić protiv Hrvatske</i> , br. 22330/05, 5. februara 2009.....	50
<i>Omkarananda i the Divine Light Zentrum protiv Švajcarske</i> , br. 8118/77, odluka Komisije od 19. marta 1981.	27
<i>Öneryıldız protiv Turske</i> [Vv], br. 48939/99, ECHR 2004-XII.....	67
<i>Open Door i Dublin Well Woman protiv Irske</i> , 29. oktobra 1992., Serija A br. 246-A.....	13
<i>Oršuš i drugi protiv Hrvatske</i> [Vv], br. 15766/03, ECHR 2010.....	51
<i>Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 28. oktobra 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-VIII.....	48
<i>Otto protiv Nemačke</i> (odl.), br. 21425/06, 10. novembra 2009.....	25
<i>Özpınar protiv Turske</i> , br. 20999/04, 19. oktobra 2010.....	60
<i>Öztürk protiv Nemačke</i> , 21. februara 1984., Serija A br. 73.....	53, 54

—P—

<i>P.B. i J.S. protiv Austrije</i> , br. 18984/02, 22. jula 2010.....	63
<i>P.G. i J.H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 44787/98, ECHR 2001-IX.....	62, 66
<i>P.M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 6638/03, 24. avgusta 2004.....	23, 26
<i>Paeffgen GmbH protiv Nemačke</i> (odl.), br. 25379/04, 21688/05, 21722/05 i 21770/05, 18. septembra 2007.	67
<i>Paksas protiv Litvanije</i> [Vv], br. 34932/04, 6. januara 2011.....	18, 50, 56

<i>Paladi protiv Moldavije</i> [Vv], br. 39806/05, 10. marta 2009.....	11
<i>Palić protiv Bosne i Hercegovine</i> , br. 4704/04, 15. februara 2011.....	44
<i>Panjeheighalehei protiv Danske</i> (odl.), br. 11230/07, 13. oktobra 2009.....	51
<i>Pannullo i Forte protiv Francuske</i> , br. 37794/97, ECHR 2001-X.....	61
<i>Papachelas protiv Grčke</i> [Vv], br. 31423/96, ECHR 1999-II.....	24
<i>Papamichalopoulos i drugi protiv Grčke</i> , 24. juna 1993., Serija A br. 260-B.....	43
<i>Papon protiv Francuske</i> (odl.), br. 344/04, ECHR 2005-XI.....	52
<i>Parizov protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije</i> , br. 14258/03, 7. februara 2008.....	21
<i>Paša i Erkan Erol protiv Turske</i> , br. 51358/99, 12. decembra 2006.....	13
<i>Patera protiv Češke Republike</i> (odl.), br. 25326/03, 10. januara 2006.....	29
<i>Pauger protiv Austrije</i> , br. 24872/94, odluka Komisije od 9. januara 1995.....	28, 32
<i>Paul i Audrey Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 46477/99, 7. juna 2001.....	23
<i>Paulino Tomás protiv Portugala</i> (odl.), br. 58698/00, ECHR 2003-VIII.....	20
<i>Peck protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 44647/98, ECHR 2003-I.....	59, 61
<i>Peers protiv Grčke</i> , br. 28524/95, ECHR 2001-III.....	10
<i>Pellegrin protiv Francuske</i> [Vv], br. 28541/95, ECHR 1999.-VIII.....	50
<i>Pellegriti protiv Italije</i> (odl.), br. 77363/01, 26. maja 2005.....	20
<i>Peñafiel Salgado protiv Španije</i> (odl.), br. 65964/01, 16. aprila 2002.....	45, 51, 56
<i>Peraldi protiv Francuske</i> (odl.), br. 2096/05, 7. aprila 2009.....	16, 30, 31, 32
<i>Perez protiv Francuske</i> [Vv], br. 47287/99, ECHR 2004-I.....	49
<i>Perlala protiv Grčke</i> , br. 17721/04, 22. februara 2007.....	71, 72
<i>Petra protiv Rumunije</i> , 23. septembra 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-VII.....	10
<i>Petrina protiv Rumunije</i> , br. 78060/01, 14. oktobra 2008.....	59
<i>Pfeifer protiv Austrije</i> , br. 12556/03, 15. novembra 2007.....	59
<i>Philis protiv Grčke</i> , br. 28970/95, odluka Komisije od 17. oktobra 1996.....	34
<i>Phillips protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 41087/98, ECHR 2001-VII.....	57
<i>Pierre-Bloch protiv Francuske</i> , 21. oktobra 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-VI.....	52, 56
<i>Pini i drugi protiv Rumunije</i> , br. 78028/01 i 78030/01, ECHR 2004-V.....	63
<i>Pisano protiv Italije</i> (brisanje) [Vv], br. 36732/97, 24. oktobra 2002.....	15
<i>Pištorová protiv Češke Republike</i> , br. 73578/01, 26. oktobra 2004.....	67
<i>Pla i Puncernau protiv Andore</i> , br. 69498/01, ECHR 2004-VIII.....	64, 72
<i>Plechanow protiv Poljske</i> , br. 22279/04, 7. jula 2009.....	67
<i>Płoski protiv Poljske</i> , br. 26761/95, 12. novembra 2002.....	59
<i>Pocius protiv Litvanije</i> , br. 35601/04, 6. jula 2010.....	51
<i>Polanco Torres i Movilla Polanco protiv Španije</i> , br. 34147/06, 21. septembra 2010.....	59
<i>Popov protiv Moldavije</i> , br. 74153/01, 18. januara 2005.....	33
<i>Post protiv Holandije</i> (odl.), br. 21727/08, 20. januara 2009.....	9
<i>Powell i Rayner protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 21. februara 1990., Serija A br. 172.....	65
<i>Poznanski i drugi protiv Nemačke</i> (odl.), br. 25101/05, 3. jula 2007.....	33
<i>Predescu protiv Rumunije</i> , br. 21447/03, 2. decembra 2008.....	33
<i>Predil Anstalt protiv Italije</i> (odl.), br. 31993/96, 14. marta 2002.....	21
<i>Prencipe protiv Monaka</i> , br. 43376/06, 16. jula 2009.....	19
<i>Pressos Compania Naviera S.A. i drugi protiv Belgije</i> , 20. novembra 1995., Serija A br. 332.....	20, 21
<i>Pretty protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 2346/02, ECHR 2002-III.....	59, 60
<i>Preussische Treuhand GmbH & Co. Kg a.A. protiv Poljske</i> (odl.), br. 47550/06, 7. oktobra 2008.....	43
<i>Previti protiv Italije</i> (odl.), br. 45291/06, 8. decembra 2009.....	28, 29
<i>Price protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 12402/86, odluka Komisije od 9. marta 1988.....	63
<i>Pridatchenko i drugi protiv Rusije</i> , br. 2191/03, 3104/03, 16094/03 i 24486/03, 21. juna 2007.....	50
<i>Prokopovich protiv Rusije</i> , br. 58255/00, ECHR 2004-XI.....	64
<i>Prystavska protiv Ukrajine</i> (odl.), br. 21287/02, ECHR 2002-X.....	18
<i>Puchstein protiv Austrije</i> , br. 20089/06, 28. januara 2010.....	22
<i>Putz protiv Austrije</i> , 22. februara 1996., <i>Izveštaji</i> 1996-I.....	55

—Q—

<i>Quark Fishing Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 15305/06, ECHR 2006-XIV	40
---	----

—R—

<i>R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 33506/05, 4. januara 2007.	57
<i>Radio France i drugi protiv Francuske</i> (odl.), br. 53984/00, ECHR 2003-X.....	9, 20
<i>Raimondo protiv Italije</i> , 22. februara 1994., Ceprija A br. 281-A	14, 57
<i>Rambus Inc. protiv Nemačke</i> (odl.) br. 40382/04, 16. juna 2009.	38
<i>Raninen protiv Finske</i> , 16. decembra 1997., <i>Izveštaji 1997-VIII</i>	62
<i>Rantsev protiv Kipra i Rusije</i> , br. 25965/04, ECHR 2010.	39
<i>Rasmussen protiv Danske</i> , 28. novembra 1984., Ceprija A br. 87	59
<i>Ravnsborg protiv Švedske</i> , 23. marta 1994., Ceprija A br. 283-B.....	54, 55
<i>Refah Partisi (the Welfare Party) i drugi protiv Turske</i> (odl.), br. 41340/98, 41342/98, 41343/98 i 41344/98, 3. oktobra 2000	52, 56
<i>Řehák protiv Češke Republike</i> (odl.), br. 67208/01, 18. maja 2004.	33
<i>Reinprecht protiv Austrije</i> , br. 67175/01, ECHR 2005-XII	58
<i>Reklos i Davourlis protiv Grčke</i> , br. 1234/05, 15. januara 2009.	59
<i>Revel i Mora protiv Francuske</i> (odl.), br. 171/03, 15. novembra 2005.....	47
<i>Rezgui protiv Francuske</i> (odl.), br. 49859/99, ECHR 2000-XI	18
<i>Riabov protiv Rusije</i> , br. 3896/04, 31. januara 2008.	10
<i>Riad i Idiab protiv Belgije</i> , br. 29787/03 i 29810/03, 24. januara 2008.....	17
<i>Rinck protiv Francuske</i> (odl.), br. 18774/09, 19. oktobra 2010.	76, 77
<i>Ringeisen protiv Austrije</i> , 16. jula 1971., Ceprija A br. 13	17, 49
<i>Robert Lesjak protiv Slovenije</i> , br. 33946/03, 21. jula 2009.	22
<i>Roche protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 32555/96, ECHR 2005-X.....	48
<i>Romańczyk protiv Francuske</i> , br. 7618/05, 18. novembra 2010.	52
<i>Rosenzweig i Bonded Warehouses Ltd protiv Poljske</i> , br. 51728/99, 28. jula 2005.	69
<i>Rossi i drugi protiv Italije</i> (odl.), br. 55185/08 i drugi, 16. decembra 2008.	13
<i>Rotaru protiv Rumunije</i> [Vv], br. 28341/95, ECHR 2000-V	60
<i>RTBF protiv Belgije</i> , br. 50084/06, 29. marta 2011.	52
<i>Rudzińska protiv Poljske</i> (odl.), br. 45223/99, ECHR 1999-VI.....	69
<i>Ruiz-Mateos protiv Španije</i> , 23. juna 1993., Ceprija A br. 262.....	50
<i>Rupa protiv Rumunije</i> (odl.), br. 37971/02, 23. februara 2010.	28
<i>Růžicková protiv Češke Republike</i> (odl.), br. 15630/05, 16. septembra 2008.	25
<i>Ryabykh protiv Rusije</i> , br. 52854/99, ECHR 2003-IX	69

—S—

<i>S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 30562/04 i 30566/04, 4. decembra 2008.....	60, 74
<i>S.H. i drugi protiv Austrije</i> , br. 57813/00, 1. aprila 2010.	62
<i>Sablon protiv Belgije</i> , br. 36445/97, 10. aprila 2001.....	53
<i>Saccoccia protiv Austrije</i> (odl.), br. 69917/01, 5. jula 2007.....	53, 58
<i>Sadak protiv Turske</i> , br. 25142/94 i 27099/95, 8. aprila 2004.	29
<i>Saghinadze i drugi protiv Gruzije</i> , br. 18768/05, 27. maja 2010.	17, 20, 67
<i>Šahmo protiv Turske</i> (odl.), br. 37415/97, 1. aprila 2003.	24
<i>Sakellaropoulos protiv Grčke</i> (dec), br. 38110/08, 6. januara 2011.	51
<i>Sakhnovskiy protiv Rusije</i> [Vv], br. 21272/03, 2. novembra 2010.	20
<i>Salabiaku protiv Francuske</i> , 7. oktobra 1988., Ceprija A br. 141-A.....	56
<i>Salesi protiv Italije</i> , 26. februara 1993., Ceprija A br. 257-E.....	50
<i>Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish protiv Rumunije</i> (odl.), br. 48107/99, 25. maja 2004.....	26
<i>Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish protiv Rumunije</i> , br. 48107/99, 12. januara 2010.	49
<i>Sánchez Ramirez protiv Francuske</i> , br. 48787/99, odluka Komisije od 24. juna 1996.....	37
<i>Sancho Cruz i drugi protiv Portugala</i> , br. 8851/07 i drugi, 18. januara 2011.	76, 78

<i>Şandru i drugi protiv Rumunije</i> , br. 22465/03, 8. decembra 2009.....	44
<i>Sanles Sanles protiv Španije</i> (odl.), br. 48335/99, ECHR 2000-XI	14
<i>Sapeyan protiv Jermenije</i> , br. 35738/03, 13. januara 2009.....	23, 24
<i>Savino i drugi protiv Italije</i> , br. 17214/05, 20329/05 i 42113/04, 28. aprila 2009.....	50
<i>Scavuzzo-Hager i drugi protiv Švajcarske</i> (odl.), br. 41773/98, 30. novembra 2004.....	19
<i>Schalk i Kopf protiv Austrije</i> , br. 30141/04, ECHR 2010.....	63
<i>Scherer protiv Švajcarske</i> , 25. marta 1994., Serija A br. 287.....	14
<i>Schmautzer protiv Austrije</i> , 23. oktobra 1995., Serija A br. 328-A	55
<i>Schouten i Meldrum protiv Holandije</i> , 9. decembra 1994., Serija A br. 304.....	50
<i>Schwizgebel protiv Švajcarske</i> , br. 25762/07, ECHR 2010.....	60
<i>Sciacca protiv Italije</i> , br. 50774/99, ECHR 2005-I.....	59
<i>Scoppola protiv Italije</i> (br. 2) [Vv], br. 10249/03, 17. septembra 2009.....	19, 21, 26, 28
<i>Scordino protiv Italije</i> (br. 1) [Vv], br. 36813/97, ECHR 2006-V.....	12, 14, 15, 20, 22, 70
<i>Scordino protiv Italije</i> (odl.), br. 36813/97, ECHR 2003-IV	20
<i>Scozzari i Giunta protiv Italije</i> [Vv], br. 39221/98 i 41963/98, ECHR 2000-VIII	9
<i>Sdruzeni Jihoceske Matky protiv Češke Republike</i> (odl.), br. 19101/03, 10. jula 2006.....	47
<i>Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine</i> [Vv], br. 27996/06 i 34836/06, CEDH 2009.....	13, 35, 39
<i>Sejdovic protiv Italije</i> [Vv], br. 56581/00, ECHR 2006-II.....	18, 19, 20
<i>Selçuk i Asker protiv Turske</i> , 24. aprila 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-II.....	65
<i>Selmouni protiv Francuske</i> [Vv], br. 25803/94, ECHR 1999-V	16, 20
<i>Senator Lines GmbH protiv 15 država članica Evropske unije</i> (odl.) [Vv], br. 56672/00, ECHR 2004-IV	13
<i>Sergey Zolotukhin protiv Rusije</i> [Vv], br. 14939/03, ECHR 2009.....	15, 58
<i>Şerife Yiğit protiv Turske</i> [Vv], br. 3976/05, 2. novembra 2010.....	63
<i>Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije</i> (odl.), br. 36378/02, 16. septembra 2003.....	27
<i>Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije</i> , br. 36378/02, ECHR 2005-III	12, 27
<i>Shavdarov protiv Bugarske</i> , br. 3465/03, 21. decembra 2010.....	62
<i>Shevanova protiv Letonije</i> (brisanje) [Vv], br. 58822/00, 7. decembra 2007.....	15
<i>Shilbergs protiv Rusije</i> , br. 20075/03, 17. decembra 2009.....	15
<i>Shtukaturov protiv Rusije</i> , br. 44009/05, 27. marta 2008.....	12
<i>Sidabras i Džiautas protiv Litvanije</i> (odl.), br. 55480/00 i 59330/00, 1. jula 2003.....	56
<i>Sidabras i Džiautas protiv Litvanije</i> , br. 55480/00 i 59330/00, ECHR 2004-VIII	60
<i>Sigalas protiv Grčke</i> , br. 19754/02, 22. septembra 2005.....	49
<i>Šikić protiv Hrvatske</i> , br. 9143/08, 15. jula 2010.....	50
<i>Siliadin protiv Francuske</i> , br. 73316/01, ECHR 2005-VII	12, 37
<i>Šilih protiv Slovenije</i> [Vv], br. 71463/01, 9. aprila 2009.....	41, 43, 44
<i>Silver i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 25. marta 1983., Serija A br. 61.....	66
<i>Sisojeva i drugi protiv Letonije</i> (brisanje) [Vv], br. 60654/00, ECHR 2007-I.....	10, 15, 72
<i>Skorobogatykh protiv Rusije</i> (odl.), br. 37966/02, 8. juna 2006.....	47
<i>Slavgorodski protiv Estonije</i> (odl.), br. 37043/97, ECHR 1999-II.....	20
<i>Slaviček protiv Hrvatske</i> (odl.), br. 20862/02, 4. jula 2002.....	20
<i>Slivenko i drugi protiv Letonije</i> (odl.) [Vv], br. 48321/99, ECHR 2002-II.....	67
<i>Slivenko protiv Letonije</i> [Vv], br. 48321/99, ECHR 2003-X.....	63
<i>Smirnov protiv Rusije</i> (odl.), br. 14085/04, 6. jula 2006.....	51
<i>Smirnova protiv Rusije</i> , br. 46133/99 i 48183/99, ECHR 2003-IX	59
<i>Société Colas Est i drugi protiv Francuske</i> , br. 37971/97, ECHR 2002-III.....	65
<i>Société Stenuit protiv Francuske</i> , 27. februara 1992., Serija A br. 232-A	56
<i>Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 7. jula 1989., Serija A br. 161	13, 36
<i>Solmaz protiv Turske</i> , br. 27561/02, 16. januara 2007.....	27
<i>Sovtransavto Holding protiv Ukrajine</i> , br. 48553/99, ECHR 2002-VII	69
<i>Sporrong i Lönnroth protiv Švedske</i> , 23. septembra 1982., Serija A br. 52.....	47, 49
<i>Stamoulakatos protiv Grčke</i> (br. 1), 26. oktobra 1993., Serija A br. 271	41, 42
<i>Stamoulakatos protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 27567/95, odluka Komisije od 9. aprila 1997.....	33
<i>Star Cate – Epilekta Gevmata i drugi protiv Grčke</i> (odl.), br. 54111/07, 6. jula 2010.....	72
<i>Stec i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.) [Vv], br. 65731/01 i 65900/01, ECHR 2005-X	69

<i>Steel i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 23. septembra 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-VII	58
<i>Stegarescu i Bahrin protiv Portugala</i> , br. 46194/06, 6. aprila 2010.	51
<i>Stephens protiv Kipra, Turske i Ujedinjenih nacija</i> (odl.), br. 45267/06, 11. decembra 2008.	36, 37
<i>Stephens protiv Malte (br. 1)</i> , br. 11956/07, 21. aprila 2009.	36, 37
<i>Štitić protiv Hrvatske</i> , br. 29660/03, 8. novembra 2007.	55
<i>Stjerna protiv Finske</i> , 25. novembra 1994., Serija A br. 299-B	59
<i>Stojkovic protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije</i> , br. 14818/02, 8. novembra 2007.	14
<i>Stolder protiv Italije</i> , br. 24418/03, 1. decembra 2009.	30
<i>Stoll protiv Švajcarske [Vv]</i> , br. 69698/01, ECHR 2007-V	74
<i>Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke</i> , 9. decembra 1994., Serija A br. 301-B	68
<i>Stukus i drugi protiv Poljske</i> , br. 12534/03, 1. aprila 2008.	12
<i>Sud Fondi Srl i drugi protiv Italije</i> (odl.), br. 75909/01, 30. avgusta 2007.	57
<i>Suküt protiv Turske</i> (odl.), br. 59773/00, 11. septembra 2007.	52
<i>Sürmeli protiv Nemačke [Vv]</i> , br. 75529/01, ECHR 2006-VII	19, 21
<i>Surugiu protiv Rumunije</i> , br. 48995/99, 20. aprila 2004.	66
<i>Szabó protiv Švedske</i> (odl.), br. 28578/03, ECHR 2006-VIII	58

—T—

<i>Tănase protiv Moldavije [Vv]</i> , br. 7/08, ECHR 2010.	18, 20, 45
<i>Tanrikulu protiv Turske [Vv]</i> , br. 23763/94, ECHR 1999-IV	10
<i>Taşkın i drugi protiv Turske</i> , br. 46117/99, ECHR 2004-X	47, 51
<i>Tătar protiv Rumunije</i> , br. 67021/01, 27. januara 2009.	61
<i>Taylor-Sabori protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 47114/99, 22. oktobra 2002.	66
<i>Ternovszky protiv Mađarske</i> , br. 67545/09, 14. decembra 2010.	60
<i>The Christian Federation of Jehovah's Witnesses in France protiv Francuske</i> (odl.), br. 53430/99, ECHR 2001-XI	13
<i>The Georgian Labour Party protiv Gruzije</i> (odl.), br. 9103/04, 22. maja 2007.	9
<i>Thévenon protiv Francuske</i> (odl.), br. 2476/02, ECHR 2006-III	14
<i>Timurtaş protiv Turske</i> , br. 23531/94, ECHR 2000-VI	11
<i>Tinnelly & Sons Ltd i drugi i McElduff i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 10. jula 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-IV	49
<i>Todorov protiv Bugarske</i> (odl.), br. 65850/01, 13. maja 2008.	69
<i>Torri protiv Italije</i> , 1. jula 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-IV	52
<i>Tre Traktörer Aktiebolag protiv Švedske</i> , 7. jula 1989., Serija A br. 159	49, 69
<i>Treska protiv Albanije i Italije</i> (odl.), br. 26937/04, ECHR 2006-XI	37
<i>Trofimchuk protiv Ukrajine</i> (odl.), br. 4241/03, 31. maja 2005.	75
<i>Tucka protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1)</i> (odl.), br. 34586/10, 18. januara 2011.	23
<i>Tuna protiv Turske</i> , br. 22339/03, 19. januara 2010.	44
<i>Turgut i drugi protiv Turske</i> , br. 1411/03, 8. jula 2008.	42
<i>Tyrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 25. aprila 1978., Serija A br. 26.	40
<i>Tyrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 5856/72, izveštaj Komisije, 14. decembra 1976., Serija B br. 24	78
<i>Tysiác protiv Poljske</i> , br. 5410/03, ECHR 2007-I	59

—U—

<i>Ülke protiv Turske</i> (odl.), br. 39437/98, 1. juna 2004.	25
<i>Ulyanov protiv Ukrajine</i> (odl.), br. 16472/04, 5. oktobra 2010.	47
<i>Unéđić protiv Francuske</i> , br. 20153/04, 18. decembra 2008.	9
<i>Üner protiv Holandije [Vv]</i> , br. 46410/99, ECHR 2006-XII	60
<i>Užukauskas protiv Litvanije</i> , br. 16965/04, 6. jula 2010.	51
<i>Uzun protiv Nemačke</i> , br. 35623/05, ECHR 2010.	61

—V—

<i>Van der Tang protiv Španije</i> , 13. jula 1995., Serija A br. 321	9
<i>Van Droogenbroeck protiv Belgije</i> , 24. juna 1982., Serija A br. 50	48
<i>Van Marle i drugi protiv Holandije</i> , 26. juna 1986., Serija A br. 101	69
<i>Vanyan protiv Rusije</i> , br. 53203/99, 15. decembra 2005.	58
<i>Varbanov protiv Bugarske</i> , br. 31365/96, ECHR 2000-X	32
<i>Varnava i drugi protiv Turske</i> (odl.), br. 16064/90 i drugi, 14. aprila 1998.	31
<i>Varnava i drugi protiv Turske</i> [Vv], br. 16064/90 i drugi, ECHR 2009.	14, 23, 24, 25, 26, 28, 41, 42, 44, 71
<i>Vasilchenko protiv Rusije</i> , br. 34784/02, 23. septembra 2010.	50, 76, 77
<i>Vasilkoski i drugi protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije</i> , br. 28169/08, 28. oktobra 2010.	20
<i>Vassilios Athanasiou i drugi protiv Grčke</i> , br. 50973/08, 21. decembra 2010.	22
<i>Veeber protiv Estonije</i> (br. 1), br. 37571/97, 7. novembra 2002.	43
<i>Velikova protiv Bugarske</i> (odl.), br. 41488/98, ECHR 1999-V	14
<i>Velikova protiv Bugarske</i> , br. 41488/98, ECHR 2000-VI	9
<i>Vera Fernández-Huidobro protiv Španije</i> , br. 74181/01, 6. januara 2010.	57
<i>Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) protiv Švajcarske</i> (br. 2) [Vv], br. 32772/02, ECHR 2009.	17, 28, 46, 53
<i>Veriter protiv Francuske</i> , br. 31508/07, 14. oktobra 2010.	19, 20
<i>Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije</i> (odl.), br. 62763/00, 16. januara 2003.	52
<i>Vernillo protiv Francuske</i> , 20. februara 1991., Serija A br. 198.	19
<i>Vijayanathan i Pusparajah protiv Francuske</i> , 27. avgusta 1992., Serija A br. 241-B.	13
<i>Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske</i> [Vv], br. 63235/00, ECHR 2007-II	50, 51, 67, 68
<i>Vladimir Romanov protiv Rusije</i> , br. 41461/02, 24. jula 2008.	17
<i>Voggenreiter protiv Nemačke</i> , br. 47169/99, ECHR 2004-I	17
<i>Vokoun protiv Češke Republike</i> , br. 20728/05, 3. jula 2008.	78
<i>Von Hannover protiv Nemačke</i> , br. 59320/00, ECHR 2004-VI	59

—W—

<i>Waite i Kennedy protiv Nemačke</i> [Vv], br. 26083/94, ECHR 1999-I	38
<i>Wakefield protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , br. 15817/89, odluka Komisije od 1. oktobra 1990.	63
<i>Weber i Saravia protiv Nemačke</i> (odl.), br. 54934/00, ECHR 2006-XI	36, 40, 61
<i>Weber protiv Švajcarske</i> , 22. maja 1990., Serija A br. 177	55
<i>Welch protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , 9. februara 1995., Serija A br. 307-A	58
<i>Wendenburg i drugi protiv Nemačke</i> (odl.), br. 71630/01, ECHR 2003-II	69
<i>Wieser i Bicos Beteiligungen GmbH protiv Austrije</i> , br. 74336/01, ECHR 2007-IV	66
<i>Williams protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 32567/06, 17. februara 2009.	18, 23
<i>Worm protiv Austrije</i> , 29. avgusta 1997., <i>Izveštaji 1997-V</i>	24
<i>Worwa protiv Poljske</i> , br. 26624/95, ECHR 2003-XI	59
<i>Woś protiv Poljske</i> , br. 22860/02, ECHR 2006-VII	50

—X—

<i>X i Y protiv Belgije</i> , br. 8962/80, odluka Komisije od 13. maja 1982.	66
<i>X i Y protiv Holandije</i> , 26. marta 1985., Serija A br. 91	59
<i>X protiv Belgije i Holandije</i> , br. 6482/74, odluka Komisije od 10. jula 1975.	63
<i>X protiv Francuske</i> , 31. marta 1992., Serija A br. 234-C	14, 49
<i>X protiv Francuske</i> , br. 9587/81, odluka Komisije od 13. decembra 1982.	41
<i>X protiv Francuske</i> , br. 9993/82, odluka Komisije od 5. oktobra 1982.	63
<i>X protiv Holandije</i> , br. 7230/75, odluka Komisije od 4. oktobra 1976.	45
<i>X protiv Italije</i> , br. 6323/73, odluka Komisije od 4. marta 1976.	41
<i>X protiv Savezne Republike Nemačke</i> (odl.), br. 7462/76, odluka Komisije od 7. marta 1977.	45

<i>X protiv Savezne Republike Nemačke</i> , br. 1611/62, odluka Komisije od 25. septembra 1965.	40
<i>X protiv Savezne Republike Nemačke</i> , br. 1860/63, odluka Komisije od 15. decembra 1965.	28
<i>X protiv Savezne Republike Nemačke</i> , br. 2606/65, odluka Komisije od 1. aprila 1968.	28
<i>X protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 6956/75, odluka Komisije od 10. decembra 1976.	36
<i>X protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> (odl.), br. 7308/75, odluka Komisije od 12. oktobra 1978.	66
<i>X, Y i Z protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], 22. aprila 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-II	62
<i>Xenides-Arestis protiv Turske</i> , br. 46347/99, 22. decembra 2005.	22

—Y—

<i>Y.F. protiv Turske</i> , br. 24209/94, ECHR 2003-IX	59
<i>Yağmurdereli protiv Turske</i> (odl.), br. 29590/96, 13. februara 2001	31
<i>Yaşa protiv Turske</i> , 2. septembra 1998., <i>Izveštaji</i> 1998-VI.	13
<i>Yildirim protiv Austrije</i> (odl.), br. 34308/96, 19. oktobra 1999.	59
<i>Yonghong protiv Portugala</i> (odl.), br. 50887/99, ECHR 1999-IX	40
<i>Yorgiyadis protiv Turske</i> , br. 48057/99, 19. oktobra 2004.	41
<i>Yurttas protiv Turske</i> , br. 25143/94 i 27098/95, 27. maja 2004.	29

—Z—

<i>Z. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> [Vv], br. 29392/95, ECHR 2001-V	48
<i>Z. protiv Finske</i> , 25. februara 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-I	60
<i>Zagaria protiv Italije</i> (odl.), br. 24408/03, 3. juna 2008.	30, 31, 32
<i>Zaicevs protiv Letonije</i> , br. 65022/01, 31. jula 2007.	55
<i>Zalli v. Albanie</i> (odl.), br. 52531/07, 8. februara 2011.	50
<i>Zana protiv Turske</i> , 25. novembra 1997., <i>Izveštaji</i> 1997-VII	42
<i>Zander protiv Švedske</i> , 25. novembra 1993., serie A br. 279-B	47
<i>Zapletal protiv Češke Republike</i> (odl.), br. 12720/06, 30. novembra 2010.	47
<i>Zehentner protiv Austrije</i> , br. 20082/02, 16. jula 2009.	9
<i>Zhigalev protiv Rusije</i> , br. 54891/00, 6. jula 2006.	67
<i>Ziętal protiv Poljske</i> , br. 64972/01, 12. maja 2009.	12
<i>Znamenskaya protiv Rusije</i> , br. 77785/01, 2. juna 2005.	63